

วารสาร **JMBR**
มจร พุทธโสธรปริทรรศน์
Journal of MCU Buddhasothorn Review
ISSN: 2773-9554 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2023) : มกราคม - มิถุนายน

2

0

2

3

JMBR

Vol.3 No.1 January - June 2023

วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhasothorn Review

ISSN: 2773-9554 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2566

Vol.3 No.1 January – June 2023

• วัตถุประสงค์

วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการ ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ) คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหาสาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย 3 ท่านต่อบทความ
- ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะของกองบรรณาธิการ วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์

• เจ้าของ

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 โทรศัพท์/โทรสาร 0-3882-0916

Email: mcujsothorn@gmail.com

<http://sothorn.mcu.ac.th>

• ที่ปรึกษาวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์

พระราชปรีดิสุนทร

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปริยัติวรรณภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

พระครูปลัดวิมลปริยัติวัฒน์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพล พรหมมี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริทัต ศรีอร่าม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ปาอ้าย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน

สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย

ดร.บุญยอด ศรีรัตนสรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชครินทร์

ดร.สกุล อันมา

มหาวิทยาลัยบูรพา

พระพรหมพิริยะ ถาวโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ (Peer Review)

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

• ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชัย สมอเนื่อ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มัน เสือสูงเนิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดุลย์ คนแรง

พระมหากษัตริย์ธนินต์ เสฎฐเมธี, ดร.

• ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์เกียรติ บัญเจื้อ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์

รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน

รองศาสตราจารย์ ดร.ศานติ รักดีคำ

รองศาสตราจารย์ ดร.วิลาวัลย์ จารุอริยานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ พจนอารีวงศ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย คงศิริภักดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต

ดร.สกฤติ อีสริยานนท์

ดร.รวิช ตาแก้ว

ดร.วิทยา เต่าสา

ดร.พิบูลย์ ตัญญบุตร

• ฝ่ายประสานงานและจัดการ

• พิสูจน์อักษร

พระใบฎีกาพงษ์ศักดิ์ ขนติพิโล

พระครูสังฆรักษ์สรวงศ์ นาสีโล

พระเอนก คุณวุฒโฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมภพ สายหยุด

ดร.นิรมล ตริตตราเพชร

• งานสมาชิก

พระมหาเกรียงไกร กิตติปัญโญ

นายสมศักดิ์ ธรรมศร

• บันทึกข้อมูล

นางกาญจนา เชี่ยวชาญ

นางวลัยพรรณ ไชทอง

• งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

พระมหาประสพสุข ปิยภาณี

พระมหาปิยะบุตร ปญฺญาวฑฒโน, ดร.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

นักวิชาการอิสระ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์

วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต

พระครูสังฆรักษ์วิจิตร ถิรจิตโต, ดร.

พระมหาสหาย กนตธมโม

พระมหาปิยะ ปิยวฑฒโน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจตนิพัทธ์ พิทยานุวัฒน์

นางน้ำทิพย์ มั่งคั่ง

นางสาวนฤมล โพธิ์ทอง

นางสาวสุธิดา ทองอินทร์

นางสาววารุณี กราบตุ้ม

- นิติกร

นายสมศักดิ์ ทารินทร์

นายปัญญา โพธิ์ทอง

นายไพสม สายหยุด

- ภาพ/ศิลปะ

พระมหาประสพสุข ปิยภาณี

นายสิทธิกร พันศิริ

- ออกแบบปก

พระพรหมพิริยะ ถาวโร

- จัดรูปเล่ม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริทัต ศรีอร่าม

นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

- สำนักงาน

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
ฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 โทรศัพท์/โทรสาร 0 3882 0916

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2566) มีบทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ จำนวน 7 เรื่อง ดังนี้

1) เรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดย พระวุฒิกุล คล้ายจำแสง วัดอุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2) เรื่อง แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดย ศิโรภัทร ศิริฉัตรเดชา, ภาณุรัตน์ พวงบานเย็น และสุภัทสร รอดพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเลือกและหาแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน พื้นที่วิจัย คือ ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

3) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โดย พระภัทรชัยญาณกร อุดสวย มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการพัฒนาคุณภาพครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นการเพิ่มพูนปัญญาและทักษะทั้งทางด้านวิชาการ จรรยาบรรณวิชาชีพและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ครูควรยึดหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ

4) เรื่อง นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป โดย พรภิรมย์ ยอดบุญ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอนวัตกรรมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนหลังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือในยุคชีวิตวิถีถัดไป โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลเป็นเรื่องที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และการใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ในยุคชีวิตวิถีถัดไป

5) เรื่อง นิราศสุนทรภู่ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดย ศุภณัฐ เทียนทอง มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษานิราศสุนทรภู่ ที่มีการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ และพรรณนาคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก ซึ่งมีจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศพระปฐม และนิราศเมืองเพชร

6) เรื่อง พระสงฆ์ไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา โดย พระพรหมพิริยะ มัลลย์รักษ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพระสงฆ์ไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

7) เรื่อง วิพากษ์ศีลธรรม : ว่าด้วยค่านิยมหลัก 12 ประการ สู้บทอาชยานของนักเรียนไทย โดย พระมหาอิศเรศ สุขสวัสดิ์, พระครูโอภาสสาริคุณ (โหมตศิริ) และเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิพากษ์ เรื่องการบังคับให้นักเรียนท่องบทอาชยาน ตามมาตรฐานค่านิยมหลัก 12 ประการ โดยจะใช้วิธี

ชี้ให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว 3 ประเด็นด้วยกัน คือ (1) ทำให้เด็กสูญเสียปัจเจกภาพ (2) เป็นพื้นฐานนำไปสู่แนวความคิดอำนาจนิยม (3) มีระบอบประชาธิปไตยไม่ชัดเจน

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่า ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตพล พรหมมี
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	I - V
บทความวิจัย	
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา	1 - 13
พระวุฒิกกร คล้ายจำแลง คณะรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์	
แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา	14 - 28
ศิตภัทร ศิริฉัตรเดชา, ภาณุรัตน์ พวงบานเย็น และสุภัทสร รอดพันธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์	
บทความวิชาการ	
รูปแบบการพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลัก กัลยาณมิตรธรรม 7	29 - 40
พระภัทรชัยญาณกรณ์ อุดสวย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป	41 - 55
พรภิรมย์ ยอดบุญ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
นิราศสุนทรภู่ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	56 - 70
ศุภณัฐ เทียนทอง สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์	
พระสงฆ์ไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา	71 - 83
พระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
วิพากษ์ศีลธรรม : ว่าด้วยค่านิยมหลัก 12 ประการ สืบทออาชยานของนักเรียนไทย	84 - 93
พระมหาอิสเรศ สุขสวัสดิ์, พระครูโอภาสสาราธิคุณ (โหมดศิริ) และเจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ วัดสุวรรณมงคล สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกง

พรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

Human Resource Development According to The Trisikha Principle of
Personnel of Bangpakong Subdistrict, Phromtheprangsan Subdistrict,
Bangpakong Disirict Chachoengsao

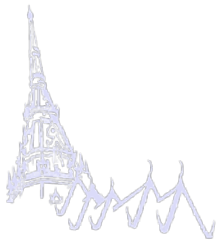
พระวุฒิกร คล้ายจำแลง

PhraWuttikorn Klayiumlang

คณะรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

Faculty of Arts and Sciences, South-East Asia University, Thailand

Email: S6443810008@sau.ac.th

Received March 1, 2023; Revised May 6, 2023; Accepted May 19, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา (2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และ 3) ข้อเสนอแนะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเป้าหมาย คือ บุคลากร จำนวน 100 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ =3.37, S.D.=.408) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านศีล มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ =3.44, S.D.=0.415) รองลงมา คือ ด้านปัญญา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ =3.36, S.D.=.403) และด้านสมาธิ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ =3.30, S.D.=.495)

2. ปัญหาและอุปสรรค ข้อยกีดทางเงินทุน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อาจต้องใช้งบประมาณสูง เช่น การฝึกอบรม การสนับสนุนการศึกษาต่อ หรือการจัดโครงการพัฒนาภายในองค์กร ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในกรณีที่ทรัพยากรทางการเงินจำกัด ความยากลำบากในการเปลี่ยนแปลง เพื่อเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ควรมีการวางแผนและการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างเหมาะสม รวมถึงการสร้างการเอาใจใส่ในการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของบุคลากร และสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาและการเติบโตของบุคลากรในองค์กร

คำสำคัญ: การพัฒนา; ทรัพยากรมนุษย์; หลักไตรสิกขา; เทศบาล

Abstract

This article has the objectives (1) to study the level of human resource development according to the threefold principle of Bangpakong Phromtheprangsan Subdistrict Municipality, Bangpakong District, Chachoengsao Province; (2) to study the obstacles and 3) to present the suggestions for human resource development according to the threefold study principle of Buddhism in Bangpakong Phromtheprangsan Subdistrict Municipality, Bangpakong District, Chachoengsao Province. This is a quantitative research. We take a sample (Target group) that is 100 personnel by using random method from the sampling. The tools were used to collect data by questionnaires. Therefore, the used statistics for data analysis were the frequency, the percentage, the mean and the standard deviation. The results of this study are as follows:

1. In the overview, it was at a moderate level with an average ($\bar{X} = 3.37$, S.D.=.408). When have been considered in each issue, it was found that the moderate level was in all aspects. They were ranked in descending order as follows: in the first matter, the precepts (sila) had the mean values ($\bar{X} = 3.44$, S.D.=0.415), on the next one, the wisdom (panna) had the mean values ($\bar{X} = 3.36$, S.D.=.403) and on the final one, the concentration (samadhi) had the mean values ($\bar{X} = 3.30$, S.D.=.495)

2. With the problems, obstacles and fund limitations, because the human resource development may require a large budget, such as on the training, support for continuing an education or some organization development projects. This may be a hindrance in a case of the limited financial resources, some difficulty in changing to learn and develop the human resources according to the threefold study principle of Buddhism. With these causes, there should be appropriate the planning and management of human resources, including to create the attention in the personnel development, promotion the learning and skill development of personnel and manage an environment to support the people's development and growth in the organization.

Keywords: Development; Three principles; Municipality; Human Resource

บทนำ

สังคมโลกปัจจุบันนี้ “ทรัพยากรมนุษย์” นับเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานทุกประเภท แม้วิทยาการหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ จะก้าวหน้ากว้างไกลไปเพียงใดก็ตาม มนุษย์ก็ยังถือได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีค่าและสำคัญยิ่งต่อการทำงานอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงและดูเหมือนกับว่า จะทวีความสำคัญมากขึ้นทุกที เพราะสังคมปัจจุบันกำลังอยู่ในสภาพที่เสียดุลในด้านต่าง ๆ เช่น (1) ในด้านสิ่งแวดล้อม เราพบว่า โลกกำลังอยู่ในภาวะขาดแคลนพลังงานและมีสภาพอากาศแปรปรวน ซึ่งเป็นผลมาจากการบริโภคที่เกินพอดีของมนุษย์ (2) ในด้านสังคม พบว่า มีการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี มากขึ้นและมีการทุจริตคอร์รัปชันอย่างแพร่ระบาดทั้งในภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นผลมาจากความเสื่อมถอยทางจริยธรรม (3) ในด้านการดำเนินชีวิต พบว่า วิถีชีวิตในปัจจุบันทำให้คนเกิดความเครียด มีอารมณ์ร้อน และหงุดหงิดง่าย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสุขภาพจิตที่ย่ำแย่ (4) ในด้านการแสดงความคิดเห็น พบว่า การมีจุดยืนทางความคิดที่ตรงข้ามกันกลายเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ แสดงให้เห็นถึงการไม่เปิดใจรับความแตกต่าง ขาดการใช้เหตุผลและความเป็นกลาง ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาท ดังนั้น เมื่อมองในภาพรวมแล้ว คงไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า สภาพที่ขาดสมดุลเหล่านี้ ล้วนสร้างความเดือดร้อนในการดำเนินของคนความวุ่นวายในสังคม การจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่หลายองค์กรให้ความสนใจและนำหลักการมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และศักยภาพ ในการพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่นพัฒนาทักษะที่เป็นประโยชน์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่องค์กรนั้น (ธงชัย สันติวงษ์, 2539)

ในปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา “คน” หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เป็นสำคัญ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร เพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ตลอดชีวิต สามารถเพิ่มประสิทธิภาพได้ด้วยการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าองค์กรมีทรัพยากรมนุษย์ที่ดี และมีคุณภาพ ก็จะส่งผลให้ประสิทธิภาพขององค์กรอยู่ในระดับสูง ช่วยสร้างความมั่นคงและ แข็งแกร่งให้แก่องค์กร เพราะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะทำให้ได้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และความพร้อมเข้ามาเชื่อมโยงภารกิจต่าง ๆ ของแต่ละหน่วยงานขององค์กรปฏิบัติการกิจ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนสูงสุด โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยทำให้เกิดการประหยัด ลดการสิ้นเปลือง มีประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานให้กระชับและรวดเร็วขึ้น ด้วยการฝึกอบรมเพิ่มทักษะความรู้ ความชำนาญและสามารถที่จะทำให้องค์กรปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายขององค์กรที่วางไว้ จะเห็นได้ว่า ทุกองค์กรประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ และให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงพร้อมที่จะแข่งขันต่อตนเองและองค์กรอื่นได้ โดยเฉพาะคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ในฐานะผู้ปฏิบัติที่มีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นงานที่เลือกสรรคนดี มีความรู้ ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน และเมื่อเราได้คัดสรรให้บุคลากรเหล่านี้เข้ามาอยู่ในองค์กรแล้ว งานทรัพยากรมนุษย์ก็ไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น หน่วยงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะต้องดูแลฝึกอบรมและพัฒนาให้บุคลากร

ได้รับความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่จะเสริมสร้างให้บุคลากรปฏิบัติงาน ได้มีประสิทธิภาพ และพร้อมจะปฏิบัติงานที่ท้าทายความรู้ ความสามารถ สร้างประสิทธิผลให้องค์การมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความจำเป็นต่อการจัดการทั้งในปัจจุบันและอนาคต (อนุชาติ ปิยนราวิชญ์, 2559)

เพื่อเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือทรัพยากรบุคคลที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญที่จะช่วยให้ทรัพยากรบุคคลพัฒนาไปได้อย่างบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ โดยอาศัยหลักธรรมสำหรับพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา อันได้แก่

1. ศีล เป็นเรื่องของการฝึกฝนด้านพฤติกรรม ระเบียบต่าง ๆ โดยเฉพาะพฤติกรรมความเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ วินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและพัฒนาคน เพราะวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในที่ทำงานและสังคมให้เหมาะสมกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา

2. สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกที่จิตใจหรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต ทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และในด้านความสุข เช่นความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ หรือกล่าวแต่โดยย่อว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต

3. ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ การคิดต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นจริง ตลอดจนถึงความเข้าใจที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนเข้าถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538)

“เทศบาล” ถือว่า เป็นหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นในเขตชุมชนที่มีความเจริญ และใช้ในการบริหารเมืองเป็นหลัก ซึ่งหลายประเทศประสบความสำเร็จในการใช้ “เทศบาล” เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปกครองประเทศโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย สำหรับสังคมไทย เทศบาลเป็นรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเขตชุมชนเมืองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2476 จนถึงปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการจัดตั้งเทศบาลเป็นครั้งแรก ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2478 โดยการยกฐานะสุขาภิบาลที่มีอยู่เดิม 35 แห่ง แต่เดิมขึ้นเป็นเทศบาล และได้มีการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าว อยู่เป็นระยะ เช่น ใน พ.ศ. 2481 และ พ.ศ. 2483 ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2496 ได้มีการตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ขึ้นใช้แทนกฎหมายเก่าทั้งหมด และได้มีการใช้กฎหมายพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 จนถึง พ.ศ. 2541 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบทบัญญัติหมวดว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542 เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติ

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2542 โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลไว้ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 เทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ เป็นองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับการยกฐานะตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเป็นเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2554 ซึ่งสภาพปัญหาของทรัพยากรมนุษย์ในเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ คือ ปัญหาในด้านคุณภาพของงานโดยคนนั้นแตกต่างกันหลายลักษณะทั้งในลักษณะของการด้อยความรู้ การขาดทัศนคติที่ดีต่องานและขาดความสามารถที่จะปรับตัวเข้ากับเป้าหมาย ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ภายในองค์กรสภาพปัญหาทรัพยากรมนุษย์แต่ละเรื่องมีความสำคัญหรือความล้มเหลวขององค์กรขึ้นอยู่กับปัจจัยกำลังคน ถ้าองค์กรมีคนที่ขาดคุณภาพย่อมประสบปัญหาอันจะนำไปสู่ความล้มเหลว (พระราชบัญญัติเทศบาล, 2496)

การพัฒนาตนเองของบุคลากรมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันองค์กรให้สามารถบรรลุ เป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ เพราะการพัฒนาตนเองเป็นการเพิ่มศักยภาพในหน้าที่การงานของตนเองให้พัฒนาออกมาทางผลงานในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น แต่ถ้าหากบุคลากรไม่พร้อมที่จะพัฒนาตนเองการพัฒนาภายในองค์กรก็จะไม่สามารถดำเนิน ต่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรกำหนดไว้ได้ การใช้หลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ เพื่อให้สามารถช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงาน สร้างความเชื่อถือว่าไว้วางใจในการทำงานทุก ๆ หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน การสร้างมนุษยสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนร่วมปฏิบัติงาน และความสุขในการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่การเป็นบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุข และงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตามเป้าประสงค์สร้างความประทับใจ ความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการและความมั่นคงในตำแหน่งยิ่งขึ้น (กนิษฐา จิตวัฒนา, 2542)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของบุคลากรเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของบุคลากรเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

การทบทวนวรรณกรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543) ได้ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบ่ง ออกเป็น 2 ประเภท คือ ทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นการมองมนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือ เป็นทุน เป็นปัจจัย

ในการที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมส่วนการพัฒนาคน โดยมองคนในฐานะ เป็นมนุษย์ มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของเขาเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมาย จุดหมาย ของชีวิตคือ ความสุข อิศราภาพ ความดีความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล

อำนาจ เจริญศิลป์ (2543) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้น ต้องพัฒนาในด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนั้น จะต้องให้มนุษย์มีความรู้คู่กับคุณธรรมด้วย จึงจะเป็นคนที่สมบูรณ์หรือความเป็นมนุษย์ออกไปอยู่ในสังคมได้ และเมื่อมนุษย์มีความรู้แล้ว ต้องนำไปปฏิบัติ ผักผ่อนให้เกิดผลดี คือ มีประสบการณ์ดีนั่นเอง ประสบการณ์ดี ความรู้ดี มีคุณธรรมดี และมีความสามารถสูง มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ควรใช้เป็นหลักในการจัดการทรัพยากรมนุษย์

สุธิณี ฤกษ์ขำ (2557) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายให้บุคคลได้พัฒนา เพื่อให้เกิดทัศนคติ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และพฤติกรรมที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน ทั้งงานในปัจจุบัน และงานในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานทั้งในระดับบุคคล และระดับหน่วยงาน รวมถึง ระดับองค์การ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2550) ให้ความหมายไตรสิกขาว่า หมายถึงการพัฒนาคนให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ จะต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ ศึกษา มรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกันเมื่อมองในแง่ปริยัติ 4 ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐ เมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึ่งพาอาศัย ตัณหา อุปาทาน น้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อำนาจครอบงำพร้อมกับมีปัญญาเพิ่มขึ้น และดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในที่สุด พอสมุทัยหมด ทุกข์ก็หมด ก็บรรลุหมายเป็นนิโรธ โดยสมบูรณ์

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) กล่าวไว้ใน พุทธวิธีการบริหารได้กล่าวถึง พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคลว่า กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหาร เราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญ แก่การศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่า เป็นศาสนาแห่งการศึกษา บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้า ทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

สรุปผลการทบทวนวรรณกรรม การทบทวนวรรณกรรมเพื่อวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาอาจมีการนำเอาทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ มาใช้เพื่อสนับสนุนการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การทบทวนวรรณกรรมอาจนำเอาทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เช่น ทฤษฎีผลกระทบของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ต่อผลผลิตและประสิทธิภาพขององค์กร หรือทฤษฎีการจัดการแรงงาน เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์และปรับปรุงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร

แนวคิดการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา การทบทวนวรรณกรรมอาจนำเอาแนวคิดของหลักไตรสิกขา ซึ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมิติที่สองขึ้นมาใช้ เช่น การพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคลากร การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนา และการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

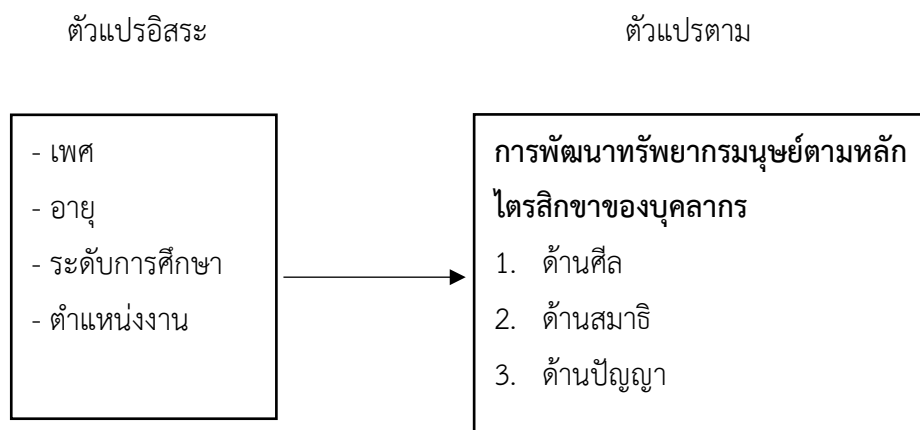
การจัดการการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การทบทวนวรรณกรรมอาจเกี่ยวข้องกับแนวคิดในการจัดการการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและการแบ่งปันความรู้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในองค์กร และการสนับสนุนการพัฒนาส่วนตัวและอาชีพของบุคลากร

แนวคิดการจัดการความรู้ การทบทวนวรรณกรรมอาจเน้นการศึกษาแนวคิดในการจัดการความรู้ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อาทิเช่น การสร้างวัฒนธรรมการแบ่งปันความรู้ การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้และการแบ่งปันความรู้ และการสร้างระบบการจัดเก็บและการเข้าถึงความรู้ในองค์กร

การทบทวนวรรณกรรมช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจและนำเอาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการและแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methods) และใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ เทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ทุกคน/ทุกตำแหน่ง จำนวน 100 คน (เทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์, 2562) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้หาคุณภาพเครื่องมือโดยการหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาศึกษาวัตถุประสงค์ และนิยามตัวแปรเพื่อสร้างแบบสอบถาม สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมตัวแปร นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องพร้อมปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา นำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละข้อ (Index of Objective Congruence : IOC)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methods) เก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) (เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ) เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมเรียบเรียง วิเคราะห์สังเคราะห์จากเอกสารวิชาการ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการทั้งจากนิตยสารวารสารสื่อสิ่งพิมพ์และจากสื่ออินเทอร์เน็ต

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) (เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ) การวิจัยเชิงปริมาณเป็นรูปแบบของการวิจัย ซึ่งนักวิจัยตัดสินใจว่า จะศึกษาอะไร โดยใช้คำถามที่มีความเฉพาะเจาะจง มีประเด็นเฉพาะ รวบรวมข้อมูลที่เป็นตัวเลข จำนวน หรือการนับ โดยใช้เครื่องมือที่มีความตรงจากประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติ การสรุปมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการอนุมาน (deduction) และการอธิบายในภาพกว้าง (nomothetic explanations) วิธีการวิจัย โดยทั่วไปใช้การทดลองและการสำรวจ เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบและสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 54.00 ด้านอายุ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุ 21-30 ปี มากที่สุด มีจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 29.0 ด้านการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 ด้านตำแหน่งงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีตำแหน่งพนักงานเทศบาล จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 52.0

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.37$, S.D.=.408) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านศีล มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.44$, S.D.=0.415) รองลงมา คือ ด้านปัญญา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.36$, S.D.=.403) และด้านสมาธิ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.30$, S.D.=.495)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

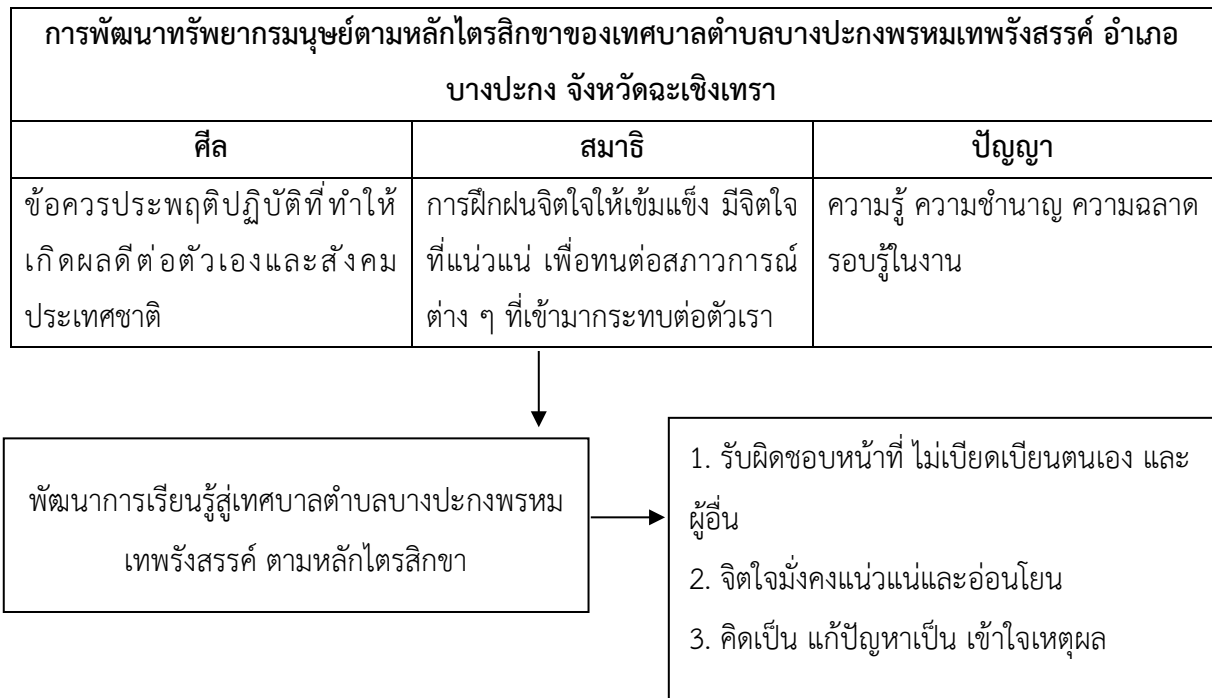
1. ข้อเสนอแนะด้านศิลป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกง พรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา การรักษาศิลปะปฏิบัติและรักษาศิลป์ ได้รวบรวมข้อเสนอแนะ ซึ่งส่วนใหญ่ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ในการดำรงชีวิตประจำวันและองค์กร เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้น ให้คิดดี ทำดี ปฏิบัติดี อยู่ในศีลธรรม และควรเข้าถึงประชาชนให้ทั่วถึง หรือแนะนำให้ประชาชน เข้าถึงเทศบาลให้มากขึ้น เพื่อเป็นจุดศูนย์รวมของชุมชนสังคม

2. ข้อเสนอแนะด้านสมาธิ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบล บางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ประจำทำให้ไม่ได้ ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในการนั่งสมาธิ แต่มีจิตที่เป็นกุศลและจิตใจสงบต่อการปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอดเวลา และมีความตั้งใจมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการให้ใจตั้งไว้เพียงเรื่องเดียวไม่ให้ใจคิดฟุ้งซ่านออกไปนอกจากเรื่อง ที่ต้องการจะให้ใจตั้งนั้น ความตั้งใจตั้งนี้ เป็นความหมายทั่วไปของสมาธิ และก็ต้องมีในกิจการ ที่จะทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรียนศึกษา หรือว่าการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการเขียนหนังสือ ก็เหมือนกัน มือเขียน ใจก็ต้องเขียนด้วย การเขียนหนังสือจึงจะสำเร็จด้วยดี ถ้าใจไม่เขียน หรือว่าใจคิด ไปถึงเรื่องอื่น ฟุ้งซ่านออกไปแล้วก็เขียนหนังสือไม่สำเร็จ ไม่เป็นตัว ใจถึงต้องเขียนด้วย คือว่า ตั้งใจเขียนไป พร้อมกับมือที่เขียน ในการฟังก็เหมือนกัน หูฟังใจก็ต้องฟังไปพร้อมกับหูด้วย ถ้าใจไม่ฟัง แม้เสียงมากระทบหู ก็ไม่รู้เรื่องไม่เข้าใจ ใจจึงต้องฟังด้วย ใจจะฟังก็ต้องมีสมาธิในการฟัง คือ ตั้งใจฟัง และเนื่องจากเทศบาลตำบล บางปะกงพรหมเทพมีผู้ภาวะ อายุ การศึกษาที่ระดับต่างกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดสภาวะด้านสมาธิ มีมากน้อย ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ และควรมีการจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บุคลากร

3. ข้อเสนอแนะด้านปัญญา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบล บางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านปัญญาเนื่องจากระดับการศึกษา ก่อนข้างแตกต่างกันบุคลากรอาจจะเก่งเฉพาะด้าน แต่หลักคุณธรรมจริยธรรมองค์กรเทศบาลบางปะกงพรหม เทพ ให้ความสำคัญกับหลักคำสอนในศาสนาซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้บุคลากรมีความรัก สามัคคี และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านปัญญา คือ ให้ความรู้ด้านพื้นฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติงานซึ่งส่วนใหญ่ ปฏิบัติงานตามโครงสร้างขององค์กรเป็นหลัก

องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย พร้อมทั้งสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการวิจัยนั้นได้นำมาสังเคราะห์คัดย่อเป็นองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย ต่อไปนี้การเสริมสร้างพุทธจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาอย่างรอบด้านเป็นมนุษย์สมบูรณ์ขั้นศิลป ทำให้มีความรับผิดชอบต่อนานที่ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ขึ้นสมาธิทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง ละเอียดอ่อน จิตอ่อนโยนมีความเมตตาเอื้อเฟื้อ มีความเพียรพยายามขั้นปัญญาทำให้เข้าใจเหตุผล รู้จักวินิจฉัย คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องผลทางสังคมทำให้โลกเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และผลทางธรรมทำให้ชีวิตสงบสุข

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้ง 3 ด้าน ประกอบไปด้วย ด้านศีล ด้านสมาธิ ด้านปัญญา พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมของ หลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ มีระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า ด้านศีล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านปัญญา ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสมาธิ ทั้งนี้เนื่องมาจาก หลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่งในหลักคำสอน ตามหลักไตรสิกขาของบุคลากร มีผลอย่างมากต่อความสำเร็จต่อองค์กร ซึ่งมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีขั้นสูง การดำเนินการพัฒนาควรส่งเสริมสร้าง เปลี่ยนแปลงบุคลากรในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านความสามารถ ทักษะ ทักษะคิด รวมทั้งวิธีการทำงาน อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพของความเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา พระมหาสุภกิจ สุภกิจใจ (2553) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น พบว่า สถาบันการศึกษา นักเรียน ครูอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ทั้งหมด มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา กรณีศึกษา นอกจากนี้พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น

และความคิดเห็นของบุคลากรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราไม่แตกต่างกัน

ด้านศีล ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ เทศบาลมีกฎระเบียบปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รองลงมา คือ ท่านให้ความสำคัญกับศีล 5 ในการนำมาพัฒนาตนเอง เทศบาลมีการรณรงค์เรื่องความประพฤติสุจริตต่อหน้าที่ ท่านปฏิบัติตนได้ดีในการลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ และท่านมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนิต เหมี่ยมสมบัติ (2560) ศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพนักงานเทศบาลตำบลในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพนักงานเทศบาลตำบลในจังหวัดมหาสารคาม มีกิจกรรมอบรม 6 กิจกรรม ได้แก่ การอบรมหัวข้อ การส่งเสริมให้ทุกคน มีความรู้สึก เป็นเจ้าขององค์การ การอบรมหัวข้อการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการทำงานแบบเปิดเผย โปร่งใส สุจริต ไว้วางใจกัน ยอมรับ ซึ่งกันและกัน การอบรมหัวข้อการสร้างคามภูมิใจในหน้าที่ของตน การสร้างทักษะในบทบาทหน้าที่ของตนเองและการสร้างทัศนคติหรือเจตคติต่อหน้าที่ของตนเอง การพัฒนาตนเอง ในการศึกษาต่อและการอบรม และการประเมินผลสำเร็จในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล

ด้านสมาธิ ในภาพรวมอยู่ในระดับปาน เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยส่วนมากอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ท่านเคยนั่งสมาธิเพื่อฝึกจิตใจให้สงบมีสติอยู่เสมอ รองลงมา คือ ท่านมีปัญหาท่านมีวิธีแก้ไขโดยการใช้สติ ไม่ฟังซ่าน ท่านได้ทำหน้าที่ในการปฏิบัติงานอย่างตั้งใจ และมีสติ ท่านคิดว่า การใช้สมาธิมีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง และท่านคิดว่า การฝึกสมาธิช่วยให้ท่านปฏิบัติงานมีอย่างประสิทธิภาพมากขึ้น ตามลำดับสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิสัยปริยัติกิจ และศราวุธ ปลอดภัย (2561) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามหลักไตรสิกขา พบว่า การพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณภาพ ที่สำคัญที่สุดก็คือ การปลูกฝังให้คนเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม วิธีการหนึ่งที่น่าจะให้ผลดีในการปลูกฝังและพัฒนาการมีคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้ หลักไตรสิกขา เนื่องจากไตรสิกขาเป็นระบบและเป็นกระบวนการในการฝึกฝน อบรม ฝึกหัดเพื่อพัฒนาคนใน 3 ด้าน คือ (1) พัฒนา ด้านพฤติกรรม เรียกว่า ศีล (2) พัฒนา ด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ (3) พัฒนา ด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลมีการดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม โดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) มาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาคนในองค์กร หรือสถานศึกษา เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนให้คนในองค์กรพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญา

ด้านปัญญา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยส่วนมากอยู่ระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ท่านใช้หลักเหตุและผลในการปฏิบัติหน้าที่ของท่าน รองลงมา คือ ท่านสามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้เท่าทันกับสภาวะปัจจุบัน ท่านมีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้เท่าทันกับสภาวะปัจจุบัน

ท่านให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญาในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และท่านเคยประสบกับความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาที่ขาดการใช้ปัญญา ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเทิดศักดิ์ และคณะ (2560) ศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพนักงานเทศบาลตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพนักงานเทศบาลตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย การอบรม เรื่องการส่งเสริมให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กร การอบรมเรื่องกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานตามแผนงานของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลภายในองค์กร การอบรมเรื่องการร่วมวางแผนการพัฒนาทรัพยากรบุคคลภายในองค์กร การอบรมเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรในองค์กร และการอบรมเรื่องการได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยการเลื่อนตำแหน่งหรือเงินเดือน

สรุป

จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ด้านศีล เทศบาลมีกฎระเบียบปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และให้ความสำคัญกับศีล 5 ในการนำมาพัฒนาตนเอง อีกทั้งเทศบาลมีการรณรงค์เรื่องความประพฤติสุจริต ต่อหน้าที่ ปฏิบัติตนอย่างดีในการลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างแบบอย่างในภาพลักษณ์ขององค์กรและครอบครัวมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ พบว่า ด้านสมาธิเทศบาลได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับโครงการคุณธรรมให้กับเจ้าหน้าที่อบรมในการปฏิบัติงานอย่างตั้งใจและมีสติ เพื่อเป็นปัจจัยหนึ่งของการประกอบอาชีพอย่างรอบคอบและระมัดระวังซึ่งการใช้สมาธิมีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองช่วยให้ท่านปฏิบัติงานมีอย่างประสิทธิภาพมากขึ้น พบว่า ด้านปัญญา สามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้เท่าทันกับสภาวะปัจจุบัน มีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้เท่าทันกับสภาวะปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญาในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ควรนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายและการวางแผนบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ควรนำระเบียบการบริหารทรัพยากรมนุษย์มาใช้อย่างจริงจัง และควรมีการใช้ระบบคุณธรรม เพื่อทำให้เจริญขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ให้ดีขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเป็นการเจาะลึกถึงปัญหา อุปสรรค รวมถึงแนวทางแก้ไขปัญหาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของเทศบาลตำบลบางปะกงพรหมเทพรังสรรค์ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อนำหลักการปฏิบัติตามไตรสิกขามาใช้กำหนดแผนปฏิบัติการในการบริหารจัดการ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาตามหลักและเหตุได้อย่างถูกต้อง

2.2 ควรศึกษาหรือวิจัยในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอื่น เพื่อเป็นการเปรียบเทียบผลการศึกษา และนำข้อมูลมาใช้ในการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา ฐิติวัฒนา. (2542). *แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และความต้องการการพัฒนาตนเองของนายช่างเทคนิค สังกัดกรมทางหลวง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เทิดศักดิ์ และคณะ. (2560). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพนักงานเทศบาลตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- ธงชัย สันติวงษ์. (2546). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: บริษัทประชุมช่าง จำกัด.
- ธนิต เจริญสมมติ. (2560). *รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพนักงานเทศบาลตำบลในจังหวัดมหาสารคาม*. *วารสารช่อพะยอม*, 28(1), 181-192
- พระครูพิสัยปริยัติกิจ, ศราวุธ ปลอดภัย. (2561). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามหลักไตรสิกขา*. *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิ*, 3(2), 62-75.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). *การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ. (2553). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอลพ จังหวัดขอนแก่น* (ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติเทศบาล. (2496, กุมภาพันธ์, 13). *ราชกิจจานุเบกษา*.
- อนุชาติ ปิยนราวิชญ์. (2559). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับประสิทธิผลองค์กรของสำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก.

¹Sitaphat Sirichatdaycha, ²Panurat Puangbanyen and ³Supatsara Rodphan

Rajabhat Rajanagarindra University, Thailand

Received May 17, 2023; Revised June 6, 2023; Accepted June 19, 2023

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อค้นหาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (2) เพื่อเลือกและหาแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน พื้นที่วิจัย คือ ตำบลวังเย็น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา รูปแบบการวิจัยเป็นงานวิจัยแบบผสม คือ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แนวคิดทุนทางสังคมและแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดเป็นกรอบการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอลำทะเมนชัย ผู้นำชุมชน และประธานหรือตัวแทนวิสาหกิจชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ (1) แบบสัมภาษณ์ (2) แบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติและการบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. การค้นหาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีดังนี้ (1) วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10 มีผลิตภัณฑ์ คือ ขนุนทอดกรอบ สับปะรดกวน (2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลไม้แปรรูปแม่สมบูรณ์ มีผลิตภัณฑ์ คือ มะม่วงกวน สับปะรดกวน กล้วยกวน และ (3) วิสาหกิจชุมชนแปรรูปบ้านหนองปรือไม้แก้ว มีผลิตภัณฑ์ คือ น้ำมะนาวสมุนไพร

2. การประเมินทุนทางสังคม ได้คัดเลือกส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนชนุนทอด หมู่ 10 เพราะมีความพร้อมและต้องการแนวทางการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีแนวทาง ดังนี้ ด้านบรรจุภัณฑ์ ชนุนควรใช้ถุงอลูมิเนียมฟอยล์อัดแก๊สไนโตรเจน สับปะรดกวนทำเป็นลูกอม ด้านตราสินค้า ควรมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ด้านราคา ควรทำให้หลากหลาย ด้านช่องทางจัดจำหน่าย ในทางออนไลน์นำไปฝากขายในร้านที่สนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน ช่องทางออนไลน์ ได้แก่ ดิจิต็อก ซอปปี้ เฟสบุ๊ก มีการลงโปรโมทสินค้าเพื่อเพิ่มยอดขาย ด้านการส่งเสริมการตลาด โดยการจัดโปรโมชั่นให้ดึงดูดลูกค้ามากขึ้น

คำสำคัญ : ผลิตภัณฑ์ชุมชน; ส่งเสริม; แนวทาง

Abstract

This research was the objectives 1) to search for community products originated from the agricultural new products and 2) to select and find some ways to promote them. With people's participation, the research area is Wang Yen Subdistrict, Plaeng Yao District, Chachoengsao Province. The sample group was officers who are working in the District Agricultural Office, community leaders, and presidents or representatives of community enterprises. There were 2 types of research tools: 1) an interview form and 2) an assessment form. Data were analyzed by using the statistics and the description.

The results were showed that:

1. Searching for the community products were originated from the agricultural product new products in the Wang Yen Sub-district, Plaeng Yao District, Chachoengsao Province. There were results as follows: 1) a type of the fried jackfruit was the community enterprise, Moo 10, where the products were the crispy jackfruit and the preserved pineapple jam; 2) a type of the new products of Mae Somboon in the community enterprise; there are many products as the preserved type of the mango jam, pineapple jam, banana jam, and 3) a type of new products of Ban Nong Prue Mai Kaeo was Community Enterprise, where the product was the herbal lemonade.

2. From the social capital assessment, the community products of the fried jackfruit, Moo 10 in the community enterprise were selected to check it, because they were ready and to need the products promotion and find the guidelines. There were the following points: In their packaging Jackfruit should be filled with foil bags as a type of the nitrogen-filled aluminum. The pineapple jam was made as the candy and it was easy to eat. Its brand should have the unique identity. Its price should be made with variety. On the distribution channels, they were sold by the shops that supports community products through the on-site or online channels, including the Tik Tok, Shopping, Facebook, they were posted to promote the products to increase the total of selling at that time. Finally, with the advertisement on the marketing, the promotion was a powerful kind to attract the customers such as seasonal discounts.

Keywords: Community products; Promote; Guidelines

บทนำ

ในปัจจุบันผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรเป็นสินค้าที่นำมาจากทรัพยากรในชุมชนที่เราเรียกกันว่า ทุนทางสังคม โดยใช้ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเพื่อใช้อุปโภคบริโภคภายในครัวเรือน สร้างเครือข่ายภายในชุมชนเพื่อสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างเศรษฐกิจชุมชน รวมไปถึงพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนไปสู่ภายนอกชุมชน สิ่งสำคัญ คือ การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งเครื่องมือทางการตลาดที่ช่วยในการสร้างความพึงพอใจต่อผู้บริโภคได้เรียกว่า ส่วนประสมทางการตลาด และสามารถนำไปแข่งขันกับผลิตภัณฑ์นอกชุมชนได้

ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนทางสังคมที่หลากหลาย ได้แก่ สินค้าทางการเกษตร เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย สับปะรด ปาล์มน้ำมัน ยางพารา มะม่วง ขนุน เป็นต้น (สำนักงานเกษตรอำเภอแปลงยาว, 2564) บางครั้งประสบปัญหาสินค้าทางการเกษตรตกต่ำหรือสินค้าทางการเกษตรล้นตลาด ส่งผลให้เกิดการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร เป็นต้น และมีการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการตลาด โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดที่เป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายทางการตลาด

บทความวิจัยนี้ต้องการสำรวจเพื่อค้นหาสินค้าทางการเกษตรที่นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่ ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ว่ามีผลิตภัณฑ์ชุมชนใดบ้าง ที่นำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยประเมินผลิตภัณฑ์ชุมชนที่พบเพื่อพิจารณาว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนใดมีความเหมาะสม ที่จะพัฒนาเป็นอันดับแรก และเสนอแนวทางในการส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีศักยภาพดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อค้นหาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ในตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อเลือกและหาแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ในตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

การทบทวนวรรณกรรม

ในการทำวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจำนวน 2 แนวคิด เพื่อใช้เป็นฐานในการออกแบบเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม มีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของทุนทางสังคม

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2545) กล่าวว่า ทุนทางสังคม หมายถึง รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน ทำหน้าที่จัดระเบียบ ความสัมพันธ์ ให้ความชอบธรรม รวมไปถึงการจัดสรรแลกเปลี่ยนทรัพยากร ในการสร้างความผสมกลมกลืนทางสังคมลดความขัดแย้งในชุมชนซึ่งทุนทางสังคมอาจกล่าวถึงวิถีการดำรงชีวิตวัฒนธรรมจารีตประเพณีของชุมชน ความสามารถในการจัดการภูมิปัญญาพื้นบ้านและปราชญ์ชาวบ้าน

นอกจากนี้ วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ (2548) ยังได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า สิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม และถูกนำมาใช้ในมิติที่หลากหลายได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงวัฒนธรรม ความรู้ สติปัญญา และจิตใจ การมีอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนนั้นอาจจะดูได้จากสถิติแสดงถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ในด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองและสิ่งแวดล้อมหรือความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคมซึ่งทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็ง

บทบาทหน้าที่ของทุนทางสังคม

Putnam (1993) (อ้างใน ทินกฤต นุตวงศ์, 2554) กล่าวว่า ทุนทางสังคมมีบทบาทและหน้าที่สำคัญที่จะก่อประโยชน์ต่อชุมชน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ในฐานะตัวเชื่อมให้กลุ่มสมาชิก (bonding social capital) เน้นการมองออกไปภายใน (inward looking) โดยจะสนับสนุนครอบครัวกลุ่มเพื่อนและกลุ่มเพื่อนบ้านที่มีลักษณะความเป็นพี่น้องที่มีอัตลักษณ์ทางสังคมซึ่งใกล้ชิด และรู้จักกันแล้วมารวมมือกันสร้างสายสัมพันธ์ให้เข้มแข็ง (strong ties)
2. ในการประสานสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มภายในและภายนอก (bridging social capital) เน้นการมองออกไปภายนอก (outward looking) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างทางสังคม ที่ก่อนหน้ารู้จักกันมาก่อนและมีสายสัมพันธ์ที่อ่อนแอ (weak ties) มารวมมือกันเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม

องค์ประกอบของทุนทางสังคม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน มีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม ดังนี้

1. คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ควรได้รับการพัฒนาหลายด้าน ได้แก่ สุขภาพ มุ่งเน้นการมีร่างกายแข็งแรงดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจเป็นคนจิตใจดีมีน้ำใจเอื้ออาทรที่สำคัญเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ เสียสละ มีจิตสาธารณะ ในด้านสติปัญญามีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสามารถปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก สิ่งสำคัญ คือ การนำความรู้และทักษะไปใช้ในการประกอบอาชีพสามารถดูแลตนเองได้

2. สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมจากสถาบันครอบครัว กล่าวได้ว่า เป็นสถาบันที่หล่อหลอมบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ตั้งมั่น

อยู่ในคุณความดีเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สถาบันการเมืองการปกครองทำหน้าที่กำกับดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการพัฒนาให้เกิดคุณธรรม ในภาคธุรกิจเอกชนจัดการบุคลากรทรัพยากร ดำเนินธุรกิจที่สร้างสรรค์

3. วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น มีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ประกอบไปด้วยความเชื่อ จารีต ประเพณี ค่านิยมรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ ซึ่งวัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ก่อให้เกิดความหวงแหนภูมิใจ และรักษาอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

4. องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งทรงคุณค่า ก่อให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคน มีความหลากหลายปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

ดังนั้นองค์ประกอบของทุนทางสังคม มี 4 ด้าน คือ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ในงานวิจัยนี้ได้นำทุนทางสังคมมาใช้ในการค้นหาผลิตภัณฑ์ชุมชน และนำไปสร้างแบบสัมภาษณ์

2. แนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด

ความหมายของส่วนประสมทางการตลาด

ฉัตรยาพร เสมอใจ และฐิตินันต์ วารวณิช (2551) กล่าวว่า ส่วนประสมทางการตลาด คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ซึ่งเป็นกิจกรรมสนับสนุนให้กระบวนการสื่อสารทางการตลาดให้เข้าถึงผู้บริโภคและให้คุณค่าในสิ่งที่ผู้ขายเสนอโดยมีเครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่ การใช้พนักงานขาย การโฆษณา การส่งเสริมการขาย การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

องค์ประกอบส่วนประสมทางการตลาด

สุตาพร กุณทลบุตร (2557) อินทัช เอื้อสุนทรวัฒนา (2561) แบ่งส่วนประสมทางการตลาดออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

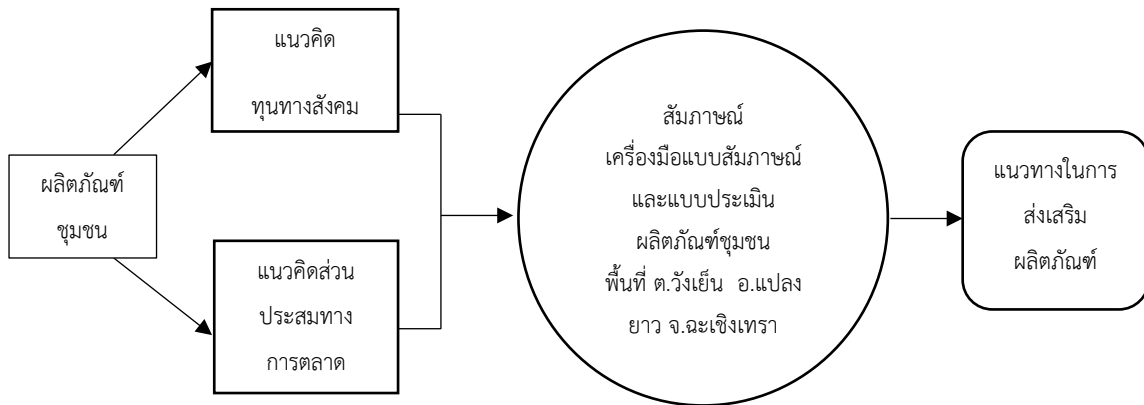
1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สินค้าหรือบริการโดยตรงที่เกี่ยวข้องกับกิจการ
2. ราคา (Price) หมายถึง ราคาขายของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่กิจการนำเสนอสำหรับผู้บริโภค
3. สถานที่ (Place) หมายถึง สถานที่ในการจำหน่าย หรือหมายถึงช่องทางการจำหน่าย (Channel of distribution)
4. การส่งเสริมการขาย (Promotion) หมายถึง การกระตุ้นให้ผู้บริโภคหันมาสนใจ ซื้อสินค้าและบริการจากกิจการ

ดังนั้นในงานวิจัยนี้ได้นำส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา สถานที่ และการส่งเสริมการขาย มาใช้ในการศึกษาผลิตภัณฑ์ชุมชนและสร้างแบบสัมภาษณ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสม คือ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดทุนทางสังคมและแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) พื้นที่วิจัยอยู่ในตำบลวังเย็น อำเภอลำปลายงวย จังหวัดฉะเชิงเทรา การกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างเพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ตำบลวังเย็น อำเภอลำปลายงวย จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบไม่คำนึงถึงความเป็นไปได้ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบการกำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิธีการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบประเมินผลิตภัณฑ์ในการวิจัยเชิงปริมาณ และใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เรื่องลำดับการสัมภาษณ์ ดังนี้ 1. แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายงวย เป็นคำถามเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน ในตำบลวังเย็น 2. แบบสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านตำบลวังเย็น เป็นคำถามเกี่ยวกับทุนทางสังคมของชุมชนที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 3. แบบสัมภาษณ์วิสาหกิจตำบลวังเย็น เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนทุนทางสังคมของวิสาหกิจชุมชนที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ชุมชน การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและข้อมูลผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการประเมินเพื่อเลือกผลิตภัณฑ์ของชุมชน ในตำบลวังเย็น อำเภอลำปลายงวย จังหวัดฉะเชิงเทรา ระหว่างเดือน มกราคม ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2565 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูล

ผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่ละผลิตภัณฑ์ มาวิเคราะห์ออกเป็นด้าน ๆ โดยใช้สถิติพรรณนา เพื่อเลือกผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีศักยภาพพร้อมที่จะส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ดำเนินการเขียนแผนเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อนำไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไปสรุปผลที่ได้จากการทำวิจัย พร้อมทั้งอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การค้นหาลักษณะผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในตำบลวังเย็น จากการค้นหาผลิตภัณฑ์ชุมชน ในตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงได้ทราบข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน, ทิศทางสังคมของวิสาหกิจชุมชน ที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ชุมชน ข้อมูลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและข้อมูลผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนทำให้ทราบว่า ในตำบลวังเย็นมีวิสาหกิจที่นำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูป จำนวน 3 วิสาหกิจ ดังนี้

1. วิสาหกิจชุมชนแปรรูป บ้านหนองปรือไม้แก้ว

ประธานวิสาหกิจชุมชนแปรรูป บ้านหนองปรือไม้แก้ว ได้ให้ข้อมูลว่า “...ความเป็นมาวิสาหกิจ มีการตั้งกลุ่มกันขึ้นโดยในวิสาหกิจ มีสมาชิก 15 คน ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน วิสาหกิจได้ก่อตั้งวิสาหกิจขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2562 โดยประมาณ โดยมีประธาน คือ ผู้ใหญ่สันต์ ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจ คือ น้ำมะนาวซึ่งแบ่งเป็นน้ำมะนาวสมุนไพรเพื่อสุขภาพซึ่งจำหน่าย 2 ขนาด คือ 200 ซีซี ราคาขายส่ง 12 บาท ราคาขายปลีก 15 บาท และขนาด 220 ซีซี ราคาขายส่ง 16 บาท ราคาขายปลีก 20 บาท มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หน้าร้าน ซึ่งขายดีที่สุด ช่องทางออนไลน์จะมีช่องทางเฟซบุ๊กและติดต่อได้จากการโทรศัพท์ และน้ำมะนาวสดสำหรับประกอบอาหาร อีกผลิตภัณฑ์ คือ น้ำมะพร้าว น้ำหอม โดยนำสินค้าทางการเกษตรมาแปรรูปจากสวนของตัวเองและคนในชุมชน ผลผลิตจะออกทั้งปีไม่มีการขาดแคลน มีการจ้างแรงงานคนในชุมชน โดยให้ค่าแรงชั่วโมงละ 50 บาท การผลิตสินค้าทางการเกษตรเพิ่มเติม คือ เชื้อขวนให้ปลุกมะนาวพันธุ์หอมแปดริ้วเพื่อขยายกำลังการผลิต โดยวางแผนนำไปผลิตที่กรุงเทพฯบรรจุใส่กระป๋องเพื่อส่งออกต่างประเทศต่อไป พาณิชย์จังหวัดที่เข้ามาส่งเสริมการขายด้วยการทำป้ายโฆษณา ส่วนการโปรโมชัน ไม่มีแน่นอน แต่ถ้าเป็นลูกค้าประจำก็จะมีแถมไปบ้าง...” (ทองพูล โคมสะอาด, 2565)

2. วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10

ประธานวิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10 ได้ให้ข้อมูลว่า “...วิสาหกิจชุมชน เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2547 เพื่อเพิ่มรายได้จากการแปรรูปผลไม้ที่มีอยู่ในชุมชนหลากหลายชนิด ได้แก่ กล้วย มันสำปะหลัง ทุเรียน ซึ่งการแปรรูปก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากใช้ต้นทุนค่อนข้างสูง และต่อมาได้นำขนุนมาแปรรูปซึ่งเป็นที่ยอมรับในเรื่องเงินทุนได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และแนะนำการจดทะเบียนพาณิชย์ โดยผลิตภัณฑ์หลักของวิสาหกิจ คือ ขนุนทอดกรอบที่มีจุดเด่นในรสสัมผัสที่บางกว่าเจ้าอื่น และสามารถเก็บรักษาได้นานถึง 4 เดือน และสับปะรดกวนที่มีจุดเด่นในเรื่อง รสชาติ และสีของสับปะรดกวน และสามารถเก็บรักษาได้นานถึง 6 เดือน ราคาของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดก็มีความแตกต่างกันออกไป เมื่อปี พ.ศ. 2564 มีการปรับราคาผลิตภัณฑ์ขนุนทอดและผลิตภัณฑ์สับปะรดกวนสูงขึ้น

เนื่องจากต้นทุนสูงขึ้น ผลิตภัณฑ์ชุมชนทอดมีบรรจุภัณฑ์อยู่ 3 แบบ คือ แบบที่ 1 ถุงพับจีบใส มีขนาด 3 ขนาด ได้แก่ ขนาด 60 กรัม ราคาขาย 35 บาท ขนาด 100 กรัม ราคาขาย 50 บาท และขนาด 210 กรัม ราคาขาย 100 บาท แบบที่ 2 ถุงซีฟล็อก ขนาด 50 กรัม ราคาขาย 35 บาท และแบบที่ 3 กระปุก ขนาด 50 กรัม ราคาขาย 45 บาท ส่วนผลิตภัณฑ์สับปะรดกวนมีบรรจุภัณฑ์แบบกล่องอยู่ 3 ขนาด คือ ขนาด 100 กรัม ราคาขาย 25 บาท ขนาด 60 กรัม ราคาขาย 35 บาท และขนาด 300 กรัม ราคาขาย 50 บาท ช่องทางจัดจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ชุมชนทอดกรอบ และสับปะรดกวนมีทั้งช่องทางจัดจำหน่ายออฟไลน์ซึ่งเป็นช่องทางหลักที่ขายบริเวณหน้าร้านรวมถึงการขายส่งให้ร้านขายของฝาก ได้แก่ ปูเกาะเอ บ้านอุ่ม โกลเด้นเพลส เลมอนฟาร์ม ร้านกาแฟ และท็อปซูเปอร์มาร์เก็ต มีช่องทางจัดจำหน่ายทางออนไลน์ คือ ไลน์ออฟฟิตเชียว ซ้อปบี้ และเพจเฟซบุ๊ก ตลาดส่วนใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนจะเป็นช่องทางออฟไลน์รูปแบบค้าส่งเกือบ 100 % เนื่องจากช่องทางออนไลน์วิสาหกิจชุมชนเพิ่งเริ่มสร้างขึ้นเมื่อปีที่แล้ว และในอนาคตทางวิสาหกิจมีโอกาสพัฒนาช่องทางจัดจำหน่ายทางออนไลน์ ไปฝากขายที่ร้านจิวพี ในส่วนของการส่งเสริมการจัดจำหน่ายวิสาหกิจชุมชนมีการจัดทำโฆษณาออนไลน์ในเพจเฟซบุ๊ก เพื่อสร้างตัวตนให้มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในโลกออนไลน์ มีการออกบูธ ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร , หน่วยงานอุตสาหกรรม และหน่วยงานสำนักงานพาณิชย์จังหวัดฉะเชิงเทรา การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนทางออนไลน์ มีเจ้าหน้าที่หน่วยงานสำนักงานเกษตร อำเภอบางพลาย ติดต่อมาถ่ายทำวิดีโอลงเพจของสำนักงานเกษตรอำเภอบางพลาย มีการถ่ายทำลงยูทูบเกษตรสองมือ โดยสินค้าทางการเกษตรที่ได้นำมาแปรรูปมาจากทั้งในและนอกชุมชน ส่วนสับปะรด วิสาหกิจชุมชนรับผลผลิตทางการเกษตรมาจากโรงงานนอกชุมชน โดยผ่านพ่อค้าคนกลาง ผลผลิตทางการเกษตรที่ใช้แปรรูปประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบหลักของผลิตภัณฑ์ชุมชนทอดในช่วงเดือน มิ.ย.-ก.ค. และผลิตภัณฑ์สับปะรดกวนในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เนื่องจากทางโรงงานปิดการจัดจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ทำให้วิสาหกิจชุมชนสำรองผลิตภัณฑ์ชุมชนทอดและสับปะรดกวนมาขายในช่วงที่ประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบ...” (สมปอง นระราแก้ว, 2565)

3. วิสาหกิจชุมชนแม่สมบูรณ์ หมู่ที่ 10

ประธานวิสาหกิจชุมชนแม่สมบูรณ์ หมู่ที่ 10 ได้ให้ข้อมูลว่า “...เราทำสับปะรดกวนมานานแล้วเรารวมกลุ่มกันก่อนหน้านี้ก็สัก 10 ปี แต่เพิ่งรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจ อย่างเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2562 มีสมาชิกทั้งหมด 15 คนเป็นคนในชุมชนนี้ แรงบันดาลใจเกิดจากสับปะรดมีราคาตกต่ำ เราเลยอยากจะเพิ่มมูลค่าให้มันมีราคาขึ้นมา ต่อมาผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น มะม่วงกวน กล้วยกวน มะม่วงสอดไส้ แล้วก็มีการปรับรสชาติมาเรื่อย ได้แก่ การเพิ่มรสเผ็ดเข้ามา จุดเด่นของผลิตภัณฑ์เราก็คือ สินค้ามีตลอดทั้งปี เก็บรักษาได้นาน โดยไม่ใส่สารกันบูด บรรจุภัณฑ์ก็คือ เป็นห่อเป็นพลาสติกใสแก้ว ขนาดได้แก่ 130 กรัม ราคา 25 บาท และ 350 กรัม ราคา 80 บาท มีการปรับราคาหากวัตถุดิบราคาสูงขึ้น มีช่องทางจัดจำหน่ายทั้งหน้าร้าน ห้างสรรพสินค้า พ่อค้าคนกลาง ส่วนช่องทางออนไลน์จะมี เฟซบุ๊ก ซ้อปบี้ ลาชาด้า แล้วก็เว็บไซต์ เน้นการค้าส่งมากกว่าปลีก มีตัวแทนจำหน่ายที่ภาคตะวันออก ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าทวินเจริญ จ.จันทบุรี ร้านวรรณ จ.ระยอง แล้วก็ในเครือเซ็นทรัล TOP เรียกว่า ตลาดจริงใจท็อปซูเปอร์มาร์เก็ต มีไปรษณีย์ไทย

ออฟไลน์ขายที่ทำการไปรษณีย์ทั่วประเทศ สำหรับเพชบุรีก็มีการจัดโปรโมชั่น ชื้อ 2 แถม 1 และงานของหน่วยงานรัฐเข้ามาให้ความรู้เพิ่มเติม ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน พาณิชย์จังหวัด พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภอ และมีการศึกษาดูงานหน่วยงานอื่น...” (สมบุรณ์ นิลสุวรรณ, 2565)

การประเมิน และเลือกผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

จากการใช้แบบประเมินทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมทางด้านทุนทางสังคมอันได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนทรัพยากร ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม โดยมีวิสาหกิจที่เข้ารับการประเมิน คือ วิสาหกิจชุมชนแปรรูปบ้านหนองปรือไม้แก้ว วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10 และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลไม้แปรรูปแม่สมบูรณ์ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แบบประเมินทุนทางสังคมของชุมชน

ชื่อวิสาหกิจชุมชน	เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตร	ผู้นำชุมชน	วิสาหกิจชุมชน	คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
วิสาหกิจชุมชนแปรรูปบ้านหนองปรือไม้แก้ว	2.60	2.20	2.20	2.33	ดี
วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10	2.35	2.15	2.35	2.28	ดี
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลไม้แปรรูปแม่สมบูรณ์	2.55	1.95	2.45	2.31	ดี

จากตารางที่ 1 แบบประเมินทุนทางสังคมของชุมชนจะเห็นว่า วิสาหกิจที่ได้คะแนนสูงที่สุดคือ วิสาหกิจชุมชนแปรรูปบ้านหนองปรือไม้แก้ว (น้ำมะนาว) มีคะแนนอยู่ที่ 2.33 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาคือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลไม้แปรรูปแม่สมบูรณ์ (มะม่วงกวน กล้วยกวน สับปะรดกวน) มีคะแนนอยู่ที่ 2.33 อยู่ในเกณฑ์ดี และสุดท้าย วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10 (ขนุนทอด สับปะรดกวน) มีคะแนนอยู่ที่ 2.28 อยู่ในเกณฑ์ดี

ดังนั้น จากแบบประเมินทุนทางสังคมของชุมชน วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10 มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ประกอบกับวิสาหกิจชุมชนขนุนทอดหมู่ 10 ต้องการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ จึงคัดเลือกส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนขนุนทอดหมู่ 10 เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ต่อไป

แนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน

จากข้อมูลผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนขนุนทอดหมู่ 10 ทางวิสาหกิจชุมชนต้องการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนุนทอดกรอบและสับปะรดกวน โดยใช้ทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาดในการหาแนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจได้ 4 ด้าน คือ 1. ด้านผลิตภัณฑ์ 2. ด้านราคา 3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย 4. ด้านการส่งเสริมการตลาดโดยมีแนวทางในการส่งเสริมดังต่อไปนี้

1. ด้านผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์เดิมไม่สามารถป้องกันสินค้าที่บรรจุอยู่ภายใน และทำให้ไม่สามารถจัดส่งสินค้าทางช่องทางออนไลน์ได้อย่างมีคุณภาพ จึงต้องมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เป็นแบบถุงอะลูมิเนียมฟอยล์ แล้วอัดแก๊สไนโตรเจนเข้าไป ส่วนสับปะรดกวนก็จะมีการทำเพิ่มให้เป็นในลักษณะของลูกอมสับปะรดกวน ตราสินค้า โดยตราสินค้าเดิมยังไม่สามารถดึงดูดใจผู้บริโภคได้เท่าที่ควร จึงต้องการพัฒนาตราสินค้านรูปแบบใหม่ ให้มีสีสันที่สวยงาม ทันสมัย และดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น โดยควรใส่ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และถ่ายทอดความเป็นชุมชนลงไปยังตราสินค้า

2. ด้านราคา สำหรับด้านราคามีการปรับเปลี่ยนราคาแล้ว ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนไม่ต้องการเปลี่ยน แต่ถ้าวิสาหกิจชุมชนได้มีการปรับบรรจุภัณฑ์ในอนาคต ก็อาจจะมีการปรับเปลี่ยนเรื่องราคา และในด้านราคาควรมีราคาที่หลากหลายกว่านี้ทั้ง 2 ผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นตัวเลือกในการตัดสินใจในการซื้อของผู้บริโภค ยกตัวอย่าง เช่น ราคา 20 บาท และ ราคา 100 บาท เป็นต้น

3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ควรจะมีการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย คือ พยายามหาตลาดใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น โดยการมองหาร้านอาหารฟากชายที่มีใหญ่ขึ้น เช่น จิฟฟี่ ที่ป้อม ปตท. และ บริษัท คิงพาวเวอร์ ช่องทางออนไลน์ ควรที่จะเพิ่มช่องทางการค้าขาย การทำการตลาดให้ขายได้ดีมากยิ่งขึ้น เช่น การตลาดใน TikTok เป็นต้น ช่องทางการขายผ่าน ซอปปี้ ก็จะมีการจัดโปรโมชั่น เช่น มีการจัดโปรโมชั่นลดราคา การจัดโปรโมชั่นซื้อ 1 แถม 1 และทำการไลฟ์ผ่านช่องทางซอปปี้ ที่จะทำให้ผู้ขายสินค้าสามารถทำการไลฟ์เพื่อโปรโมทร้านค้าและสินค้าของผู้ขายสินค้าแก่ผู้ซื้อได้ โดยผู้ซื้อสามารถพูดคุย หรือสอบถามรายละเอียดของสินค้ากับผู้ขายสินค้าได้โดยผ่านการแชทแบบเรียลไทม์และยังสามารถซื้อสินค้าของผู้ขายสินค้าในระหว่างที่ทำการไลฟ์อยู่ได้เช่นกัน ช่องทางการขายผ่านอินสตาแกรม ควรมีการลงโปรโมทรูปสินค้า รวมถึงการทำให้สินค้าในหน้าร้านมีความน่าสนใจในการดึงดูดใจผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น เช่น การตกแต่งภาพ การทำฉากเพื่อใช้ในการถ่ายภาพสินค้า และช่องทางการขายผ่าน ไลน์ออฟฟิศเชียล มีการโพสต์ขายของโปรโมทสินค้าบนทวิตเตอร์ ชวนคนไลค์ เพิ่มคนแชร์และง่ายต่อการติดต่อและเลือกซื้อสินค้า ช่องทางออนไลน์เดิมทั้งหมดที่ขายอยู่ในปัจจุบันนั้นเพิ่งเริ่มทำการตลาดทางช่องทางออนไลน์เนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 ในช่วงปี พ.ศ. 2563 จึงยังขาดความรู้ในการทำการตลาด และการโฆษณาออนไลน์อยู่

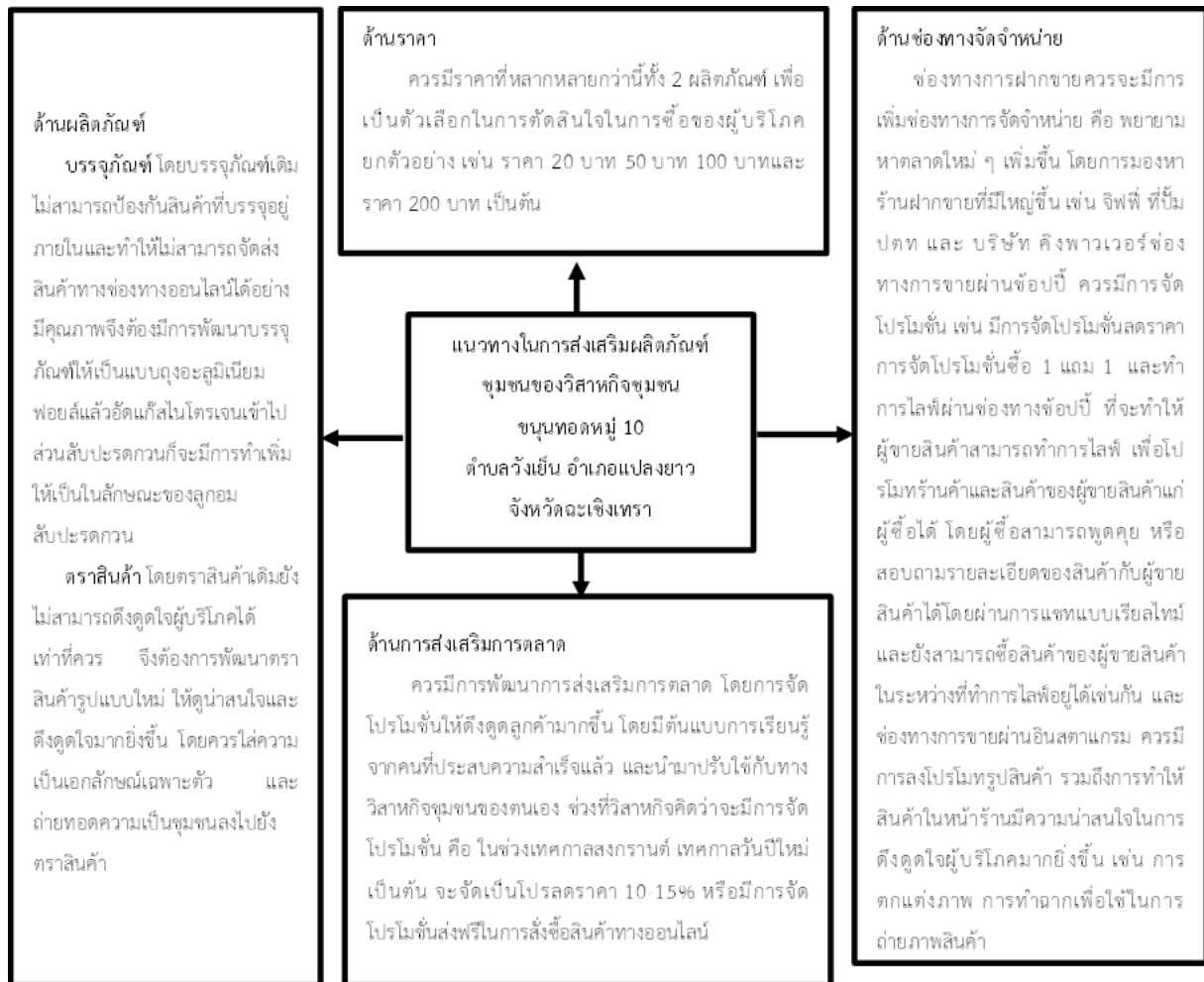
4. ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรมีการพัฒนาการส่งเสริมการตลาด โดยการจัดโปรโมชั่นให้ดึงดูดลูกค้ามากขึ้นโดยมีต้นแบบการเรียนรู้จากคนที่ประสบความสำเร็จแล้ว และนำมาปรับใช้กับทางวิสาหกิจชุมชนของตนเอง ช่วงที่วิสาหกิจคิดว่าจะมีการจัดโปรโมชั่น คือ ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลวันปีใหม่ เป็นต้น จะจัดเป็นโปรลดราคา 10-15% หรือ มีการจัดโปรโมชั่นส่งฟรีในการสั่งซื้อสินค้าทางออนไลน์

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน จากข้อมูลผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู 10 ทางวิสาหกิจชุมชนต้องการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนุนทอดกรอบ และสับปะรดกวน โดยใช้ทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาดในการหาแนวทาง ดังนี้

แนวทางในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

อภิปรายผลการวิจัย

จากแนวคิด ทูตทางสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ทูตมนุษย์ ผู้นำที่เป็นทางการ คือ ผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่ให้ความรู้ความสามารถ มีจิตสาธารณะเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญของ ทูตสถาบัน กลุ่มองค์กรที่มีความสำคัญกับชุมชน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรหนึ่งที่เกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้าน จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือรายได้ให้กับชุมชน ทูตภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหาร คือ การทำนํ้ามะนาว สับประรดกวน มะม่วงกวน กล้วยกวน และขนุนทอดกรอบ ซึ่งทุนทรัพยากรธรรมชาติ คือ มะนาว ขนุนสับประรด กล้วย มะม่วงเป็นทรัพยากรในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลดา บุญอยู่ (2556) ที่ระบุว่า ทูตทางสังคม ประกอบไปด้วย ทูตมนุษย์ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลที่มีความเป็นผู้นำมีความรู้ความสามารถรวมถึงทักษะในหลาย ๆ ด้าน ทูตสถาบัน กลุ่มองค์กรที่มีความสำคัญกับชุมชน ทูตภูมิปัญญา ได้แก่ ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ คือ การทำเอาลอบปลาหมึก ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรทางทะเล

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐชา ผิวเงิน (2554) ที่ระบุว่า ทูทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ทูทางสังคมในรูปแบบของทรัพยากรมนุษย์ (สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชน) กลุ่ม/องค์กรในชุมชนทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นและระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันนำมาซึ่งความรักใคร่สามัคคีของคนในชุมชน สร้างบรรทัดฐานในการปฏิบัติตนของคนในชุมชน

และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวกานต์ แท่งทอง (2554) ที่ระบุว่า มีการจัดการชุมชนโดยมีศักยภาพของทุนทางสังคม มีทุนทางสังคมประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ คือ ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถและศักยภาพบริหารจัดการ (2) ทุนทรัพยากร คือ น้ำสภาพภูมิอากาศและแร่ธาตุที่มีความอุดมสมบูรณ์ (3) ทุนสถาบัน คือ องค์กรชาวบ้านองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐและเอกชน (4) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ กฎจารีต ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา

ดังนั้น ทุนทางสังคมนั้นถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญา คนในชุมชน ทรัพยากรในชุมชน รวมไปถึงสถาบัน ได้แก่ หน่วยงานของรัฐที่มาช่วยเหลือชุมชนพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้า และทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้ส่วนประสมทางการตลาด พบว่า มีแนวทางในการส่งเสริม 4 ด้าน ประกอบไปด้วย 1. ด้านผลิตภัณฑ์ ควรมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เป็นแบบถุงอะลูมิเนียมฟอยล์แล้วอัดแก๊สไนโตรเจนเข้าไป และพัฒนาตราสินค้ารูปแบบใหม่ ให้มีสีสันที่สวยงามทันสมัย และดึงดูดใจมากยิ่งขึ้น โดยควรใส่ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และถ่ายทอดความเป็นชุมชนลงไปยังตราสินค้า 2. ด้านราคา ควรมีการปรับราคาให้มีความหลากหลายกว่านี้ทั้งสองผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นตัวเลือกในการตัดสินใจในการซื้อของผู้บริโภค 3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ควรมีการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายใหม่ ๆ เช่น ดิจิตอล และพยายามมองหาร้านฝากขายที่ใหญ่ขึ้น เช่น จีฟฟี่ และคิงพาวเวอร์ และ 4. การส่งเสริมการตลาด ควรมีการจัดโปรโมชั่นส่งเสริม หรือเข้าร่วมการจัดโปรโมชั่นส่วนลดใน ซ้อปปี เป็นต้น

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุบัน บัวขาว (2562) ที่ระบุว่า การพัฒนาศักยภาพการตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และมีการปรับราคาให้เหมาะสมกับคุณภาพสินค้า ส่วนการจัดจำหน่ายมีการขยายแหล่งการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาดมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ และการพัฒนาศักยภาพการตลาดสินค้าของที่ระลึก เพื่อการท่องเที่ยวหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดนนทบุรี หน่วยงานภาครัฐควรให้การส่งเสริมด้านการตลาด สนับสนุนด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ จัดหาช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษณีย์ เล็กท่าไม้ (2558) ที่ระบุว่า ส่วนประสมทางการตลาด (4P's) ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของที่ระลึกของนักท่องเที่ยว ในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านราคา จึงเสนอแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดสำหรับร้านของที่ระลึกจังหวัดเพชรบุรี กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ควรให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพสินค้า ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรมีสินค้าหลากหลายเพื่อให้เพิ่มยอดขาย การตั้งราคาควรให้สอดคล้องกับคุณภาพของสินค้า และมีการติดป้ายราคาที่บรรจุภัณฑ์ให้ชัดเจน

และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ สุนทราเมธากุล และคณะ (2565) ที่ระบุว่า ชุมชนมีความต้องการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ ด้านตราสินค้า โดยใช้ชื่อว่า “แม่สมหมาย” ตราสินค้าแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของปลาตะเพียนที่เป็นเอกลักษณ์ของสินค้า มีสีส้มและสีแดง และในด้านบรรจุภัณฑ์ชุมชนต้องการบรรจุภัณฑ์เปิดได้สะดวก จัดเก็บง่าย มีน้ำหนักเบา มีความคงทน ช่วยถนอมอายุของสินค้า และเปิดและปิดบรรจุภัณฑ์ได้ตลอด คือ ถุงฟรอย์ซีลล็อคด้านหน้าใส และกระปุกพลาสติกฝาเกลียวสีดำ

ดังนั้น ส่วนประสมทางการตลาด เป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการหาแนวทางการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นต่อไป

สรุป

จากการเปรียบเทียบทุนทางสังคมของวิสาหกิจชุมชน อันประกอบไปด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนทรัพยากร ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม โดยผลการประเมินทุนทางสังคมของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งวิสาหกิจที่ได้คะแนนสูงที่สุด คือ วิสาหกิจชุมชนแปรรูปบ้านหนองปรือไม้แก้ว (น้ำมะนาว) มีคะแนนอยู่ที่ 2.33 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมา คือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลไม้แปรรูปแม่สมบูรณ์ (มะม่วงกวน กล้วยกวน สับปะรดกวน) มีคะแนนอยู่ที่ 2.31 อยู่ในเกณฑ์ดี และสุดท้าย วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10 (ขนุนทอด สับปะรดกวน) มีคะแนนอยู่ที่ 2.28 อยู่ในเกณฑ์ดี จากแบบประเมินทุนทางสังคมของชุมชนซึ่งเป็นการประเมินเกี่ยวกับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน พบว่า วิสาหกิจชุมชนขนุนทอด หมู่ 10 มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ประกอบกับวิสาหกิจชุมชนขนุนทอดหมู่ 10 มีความต้องการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงคัดเลือกส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนของวิสาหกิจชุมชนขนุนทอดหมู่ 10 เนื่องจากเหตุผลด้านความคะแนนศักยภาพและความต้องการของวิสาหกิจเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ซึ่งควรพัฒนาเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์เพื่อรักษาคุณภาพของสินค้า ด้านราคาควรมีหลากหลายเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจซื้อตามความต้องการ ช่องทางการจัดจำหน่ายควรเพิ่มด้านออนไลน์ซึ่งสามารถต่อยอดและสร้างรายได้ในระยะยาวได้ และส่งเสริมการตลาดควรมีการสร้างโปรโมชั่นเพื่อดึงดูดลูกค้า หรือขนาดทดลองเพื่อเพิ่มกลุ่มลูกค้า ในการพัฒนาส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภค

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของชุมชน พื้นที่ศึกษา: ตำบลวังเย็น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสระบุรี มีอุปสรรคในเรื่องของโควิด-19 ทำให้ได้ข้อมูลมาไม่เพียงพอ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งหน้าควรเพิ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. การศึกษาครั้งนี้มีการศึกษาเฉพาะผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ซึ่งในชุมชนยังมีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ต้องการแนวทางการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ดังนั้น ควรศึกษาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ในครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตยาพร เสมอใจ, ฐิตินันต์ วารวินิช. (2556). *หลักการตลาด*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ชลดา บุญอยู่. (2556). *ทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษา บ้านเกาะพิทักษ์ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหนองสรวง จังหวัดชุมพร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2543). *การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- ณัฐชา ผิวเงิน. (2554). *บทบาททุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านปลาล้าว ตำบลปลาล้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองพูล โฉมสะอาด. (2565). *ผู้นำชุมชน. สัมภาษณ์*. 15 กุมภาพันธ์.
- _____. (2565). *ประธานวิสาหกิจชุมชน. สัมภาษณ์*. 15 กุมภาพันธ์.
- ทินกฤต นุตวงศ์. (2554). *มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาวกับชุมชนบ้านหนองไซ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นวกานต์ แ่งทอง. (2554). *ทุนทางสังคมกับการจัดการชุมชน: กรณีศึกษาดำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชารัฐศาสตร์)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- สำนักงานเกษตรอำเภอแปลงยาว. (2561). *แผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ พ.ศ. 2561 – 2565 ฉบับ ทบทวน ปี พ.ศ. 2564*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2564, จาก <https://shorturl.asia/tzwSb>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). *ทุนทางสังคมฉบับประชาชน*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- สุดาพร กุณทลบุตร. (2557). *หลักการตลาด...สมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุบัน บัวขาว. (2562). *การพัฒนาศักยภาพการตลาดสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดนนทบุรี*. *วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*, 21(1), 37-38
- อนันต์ สุนทรามาธากุล และคณะ. (2565). *การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูลจังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์*. *วารสารการจัดการและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 8(1), 10-11.

อินทัช เอื้อสุนทรวัฒนา. (2561). *ส่วนประสมการตลาด 4Es และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในกรุงเทพมหานคร* (รายงานการวิจัย). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุษณีย์ เล็กท่าไม้. (2558). *แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด สำหรับร้านของที่ระลึกจังหวัดจันทบุรี* (รายงานการวิจัย). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลัก กัลยาณมิตรธรรม 7

A Model for Teacher Personnel Quality Development in Border Patrol Police Schools Based on Sevenfold Kalyanamitta - Dhamma

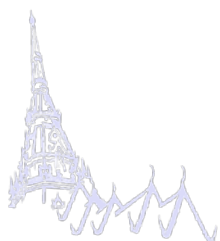
พระภัทรชัยญกรณ์ อุดสวย

Phra Pattrachaiyakorn Kantiyutto (Udsuay)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: pattrachaiyakorn@gmail.com

Received March 8, 2023; Revised March 25, 2023; Accepted May 3, 2023

บทคัดย่อ

การพัฒนาคุณภาพครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นการเพิ่มพูนปัญญาและทักษะทั้งทางด้านวิชาการ จรรยาบรรณวิชาชีพและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ครูควรยึดหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ที่เป็นส่วนช่วยในการสร้างและพัฒนาคุณภาพของครูให้มีความมั่นคงและเป็นที่น่าเคารพนับถือทั้งเพื่อนร่วมงานและศิษย์ ประกอบไปด้วย (1) ปิโย ครูเป็นคนน่ารัก เป็นคนมีกิริยามารยาททั้งงดงาม ทั้งการพูดจา การแต่งกาย และการสร้างความสนิทสนมเป็นกันเองระหว่างครูกับศิษย์ (2) ครุ ครูเป็นที่น่าเคารพ เป็นที่พึ่งให้แก่ศิษย์ มีความเป็นผู้ใหญ่และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้เป็นที่น่าเคารพ (3) ภาวนีโย ครูเป็นคนที่น่าเจริญใจ น่ายกย่อง ในฐานะที่เป็นบัณฑิตที่มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ฝึกรบธรรมและปรับปรุงตัวเองอยู่ตลอดเวลา (4) วัตตา ครูเป็นผู้รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ คอยให้คำแนะนำตักเตือนว่าสิ่งไหนควรไม่ควรและเป็นที่ปรึกษาที่ดีต่อศิษย์ (5) วจนกขโม ครูเป็นผู้ที่อดทนต่อถ้อยคำ ยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากคนอื่น และพร้อมรับฟังข้อผิดพลาด การซักถาม คำเสนอ ด้วยความเต็มใจ (6) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา ครูเป็นผู้ที่สามารถอธิบายขยายความในเรื่องที่ยากซับซ้อนให้มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย ทั้งในด้านเนื้อหาการเรียนในแต่ละรายวิชาและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบปัญหาและสร้างความเข้าใจให้แก่ศิษย์ และ (7) โน จัฏฐาเน นีโยชเย ครูไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อม แนะนำและชี้แนะ บอกกล่าว สั่งสอน ในทางที่ดีและเหมาะสมกับศิษย์

คำสำคัญ: โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน; การพัฒนาคุณภาพครู; หลักกัลยาณมิตรธรรม

Abstract

With the developing the quality of teachers in the border patrol police schools to have knowledge and ability in learning management along with morality and ethics, it is to increase the intellectual and academic skills, the professional ethics and it can be a good role model for teachers who should adhere and practice the 7 principles of good morality in Buddhism, because it helps, build and develop the quality of teachers to be stable and respectable by both colleagues and students. Therefore, the 7 principles of good morality in Buddhism consist of: (1) Piyo; the teacher is a lovely person with the beautiful manners in speech, dress and intimacy among teachers and students, (2) Garu; the teachers are respectable with their growth and the best practice, (3) Bhāṇaniyo; the teachers are pleasant, commendable and praising with the true knowledge and wisdom on account of oneself-training and improving all the time, (4) Vattā the teachers know how to explain for understanding, including to give the advice and consulting. They can tell their students that somethings should be done or not done by the students, (5) Vacanakkhamo; the teachers are patient with the comment because of accepting the criticism from others and willing to realize the mistakes, questions, and suggestions, (6) Gambhiranca Katha Kattā; the teachers can clarify and elaborate the complex matters with clarity and easily understanding on both sides in terms of learning contents in each subject in order to answer problems and make the students understand all, and (7) No Catthāne Niyojaye; the teachers do not lead the students in a bad way, but they should advise and suggest, tell, teach them in the good and suitable way for children.

Keywords: Border Patrol Police Schools; Teacher Quality Development;
Sevenfold Kalyanamitta - Dhamma

บทนำ

โรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ เป็นสถานที่พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ควบคู่กับการมีคุณธรรมและจริยธรรม ครูถือว่าเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียน การจะเป็นครูมืออาชีพที่ดีได้นั้นต้องมีการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาทั้งนี้โรงเรียนถือเป็นหน่วยงานต้นสังกัดที่จะต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรครูในโรงเรียนให้มีความรู้และความสามารถก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง ตลอดจนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้มีความหลากหลาย และครอบคลุมทุกเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสและพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งการพัฒนาจะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานส่วนท้องถิ่นทั้งภาคีรัฐบาลและภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชน โดยการกำหนดมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษาให้มีมาตรฐานและเป็นระบบเดียวกันเพื่อง่ายต่อการปฏิบัติในสถานที่จริงเกิดความเหมาะสมกับสถานที่นั้น ๆ ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาทั้งทางด้านวิชาชีพและกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์แบบและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนในอนาคต ซึ่งการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับครูนั้นต้องมีการพัฒนาสม่ำเสมออย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับบุคลากรครูในการเสริมสร้างความรู้ให้ยั่งยืน

การพัฒนาบุคลากรครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญในการพัฒนาครู คุณจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยระบุไว้ใน หมวด 7 มาตรา 52 ว่ากระบวนการผลิตบุคลากรครูให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับวิชาชีพทางการศึกษาที่เป็นระบบจะช่วยยกฐานะของครูให้สูงขึ้นมีความพร้อมในการพัฒนาตนเองและการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานทางด้านการศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการช่วยสนับสนุนและกำกับดูแลการให้ความรู้แก่ครูทั้งทางด้านการสอน วิชาชีพ และกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจและมั่นคงในอาชีพครู โดยที่รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คุณจารย์ และบุคลากร ทางการศึกษาอย่างเพียงพอ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 มาตรา 49 และมาตรา 50 กำหนดให้มีข้อบังคับว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 ให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนต้องมีคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบวิชาชีพและต้องปฏิบัติตามมาตรฐานด้านความรู้และประสบการณ์วิชาชีพซึ่งเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้หรือจัดการศึกษาที่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีเพียงพอที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ มาตรฐานด้านการปฏิบัติงานเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือการแสดงพฤติกรรมกรปฏิบัติงานและการพัฒนางานซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษารวมทั้งต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีทักษะหรือความชำนาญสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานการปฏิบัติตนเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับจรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตนซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องยึดถือปฏิบัติตามเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้รับบริการและสังคมอันจะนำมาซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2562)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติกับกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนที่เป็นหน่วยงานในการสนับสนุนทั้งอุปกรณ์การเรียน

สื่อการเรียนการสอน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2499 ที่หมู่บ้านดอนมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2499 ซึ่งใช้ชื่อว่า “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 1” เพื่อสอนให้เด็ก ชาวเขาและประชาชนในถิ่นทุรกันดาร ได้เรียนรู้ ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย เป็นสื่อกลางในการสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจให้เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านและตำรวจตระเวนชายแดน อันเป็นแนวทางของการพัฒนาที่ถาวรและนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไป (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2554) โรงเรียนได้เปิดทำการเรียนการสอนในระดับชั้น อนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษา และมีบางแห่งที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่เปิดทำการเรียนการสอนในระดับ อนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้คัดสรรบุคลากรเพื่อบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ครู (ปท. 1) “ให้สรรหาจากศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเทียบเท่า หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือเทียบเท่าตามที่ คณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.) หรือ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) รับรองทั้งชายและหญิง โดยใช้วิธีการคัดเลือก”เพื่อให้เป็นไปตามพระราชดำริ ที่จะให้ศิษย์เก่า ซึ่งมีภูมิลำเนาในท้องถิ่นได้มีโอกาสรับราชการ และกลับไปพัฒนาโรงเรียนที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ (ฝ่ายอำนวยการ 1 กองบังคับการอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2554)

การพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูทั้งด้านส่วนตัวและวิชาชีพครูให้สอดคล้องกับครูและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยส่งเสริมและพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพเพื่อพัฒนาในตนเองและการพัฒนาสายอาชีพของตนเองโดยการนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาครูเพื่อเป็นการพัฒนาที่ทำให้ครูได้รับองค์ความรู้ได้อย่างเต็มที่และเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในปัจจุบันและรวมถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะทำให้ครูสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนและเกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษา ครู และผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอีกด้วย

การพัฒนาคุณภาพครู

ครูเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่ทำหน้าที่ให้การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนที่เข้ารับการศึกษานในสถานศึกษานั้น โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นระบบและวิธีอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมความรู้แก่ผู้เรียนทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ การพัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เน้นครูผู้สอนให้มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครู เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งปรับระบบการประเมินสมรรถนะที่สะท้อนประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่ต้องคำนึงถึงผู้เรียนในยุคดิจิทัล

ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากผู้เรียนยุคก่อนเน้นครูผู้สอนให้มีคุณวุฒิตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครู หรือเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การเรียนทางไกล การเรียนโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี, 2557)

ทัศนีย์ บุญแรง (2562) ได้กล่าวถึง การพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพมากที่สุดจึงเป็นงานที่นักวิชาการศึกษา ผู้นิเทศ หรือผู้บริหารการศึกษาจะต้องกระทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งสรุปการพัฒนาครูก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้

1. ช่วยพัฒนาคุณภาพและวิธีการทำงานของครู ทำให้ครูมีสมรรถภาพในการสอน มีความรู้ในทางวิชาการและวิชาชีพมากขึ้น เข้าใจบทบาทหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องในการสอนและการทำงานได้ดีขึ้น
2. ช่วยทำให้เกิดการประหยัดเวลาและความสูญเสียเปล่าทางวิชาการ เพราะครูที่ได้รับการพัฒนาจนเป็นครูที่มีคุณภาพนั้นย่อมไม่ทำให้สิ่งใดผิดพลาดง่าย ๆ สามารถใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ทำการสอนนักเรียนได้ผลเต็มที่ ตรงตามจุดประสงค์ ส่วนนักเรียนก็มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์ที่กำหนด
3. ช่วยให้ครูเรียนรู้งานในหน้าที่ได้เร็วขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่เพิ่งได้รับการบรรจุให้เข้าทำงานใหม่ ๆ และครูที่ย้ายไปทำการสอน ณ ที่ทำงานแห่งใหม่
4. ช่วยแบ่งเบาหรือลดภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานในสายงานต่าง ๆ เพราะครูได้รับการพัฒนาอย่างดีและอย่างต่อเนื่อง จะมีความเข้าใจงานสอนและงานอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี
5. ช่วยกระตุ้นให้ครูปฏิบัติงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน กล่าวคือทำให้ครูทุกคนมีโอกาสก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งทางวิชาการหรือตำแหน่งทางการบริหาร ซึ่งทำให้มีสถานภาพดีขึ้น
6. ช่วยทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งในด้านความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งหลักการปฏิบัติงาน และมีความรอบรู้ในการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จากความสำคัญดังกล่าวเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นได้ชัดเจนว่าการพัฒนาครูนั้นมีความสำคัญ อย่างยิ่งและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

ธงชัย คำปวง (2561) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การพัฒนาครู หมายถึง กระบวนการขั้นตอนที่ส่งเสริมให้ครูที่ปฏิบัติงาน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมครูให้เป็นที่ต้องการขององค์การทั้งในด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ มีทัศนคติอุปนิสัย วิธีการทำงานให้มากขึ้นตลอดจนเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่ดีจนปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นอันจะส่งผลให้องค์การหรือหน่วยงานที่ปฏิบัติอยู่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สูงขึ้นในเรื่องของการปฏิบัติงาน

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2550) ได้วางยุทธศาสตร์และรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพครูให้มีความรู้ความสามารถเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนรู้และเพิ่มสมรรถนะในด้านวิชาชีพ ดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษายังได้กำหนดหลักการการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาไว้ คือ

1. การพัฒนาต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวผู้เรียน
2. การพัฒนาต้องเกิดจากความต้องการของครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. การพัฒนาต้องมุ่งเน้นลักษณะที่ใช้สถานศึกษาหรือแหล่งปฏิบัติงานเป็นฐาน School-

Based Development: SBD

4. การพัฒนาต้องมีหลากหลายรูปแบบให้เลือกตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล
5. การพัฒนาต้องสอดคล้องกับภารกิจและหน้าที่ ที่ปฏิบัติของครูและบุคลากรทางการศึกษา
6. การพัฒนาต้องดำเนินการในรูปของเครือข่ายกระจายทั่วประเทศ
7. การพัฒนาต้องสอดคล้องกับนโยบายและข้อกำหนดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8. การพัฒนาต้องกระทำอย่างทั่วถึงและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งในและนอก

กระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ

รูปแบบและวิธีการพัฒนา มีดังนี้

1. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษามุ่งเน้นให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิชาชีพทั้งสมรรถนะหลัก สมรรถนะการปฏิบัติงานในหน้าที่และสมรรถนะเฉพาะกลุ่มสาระ
2. รูปแบบของการพัฒนามุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้กระจายอยู่ทั่วประเทศเพื่อความสะดวกในการเข้ารับการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งที่เป็นองค์กรเครือข่ายบุคคลเครือข่ายและเครือข่ายทางไกล
3. วิธีการพัฒนาต้องมีความหลากหลายสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาของครูและบุคลากรทางการศึกษา แต่มุ่งเน้นวิธีการพัฒนาที่ใช้โรงเรียนหรือหน่วยงานเป็นฐานเป็นสำคัญ วิธีการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ แบบเพื่อนช่วยเพื่อน (peer group) การวิจัยในชั้นเรียน การเข้ารับการอบรมหรือการเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาการศึกษาต่อ และการเรียนรู้ผ่านระบบเครือข่ายทางไกล

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพครู หมายถึง กระบวนการและขั้นตอนในการส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจทั้งในด้านวิชาชีพครู ด้านวิชาการ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มพูนทักษะและเทคนิคในการจัดการเรียนการสอนให้มีความชำนาญและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพครู

การศึกษาจะประสบความสำเร็จและเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและสถานศึกษานั้นขึ้นอยู่กับครูที่จะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาให้มีคุณภาพและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการศึกษาคือสิ่งสำคัญที่จะช่วยเพิ่มความรู้ ความสามารถ ทักษะการสอน เทคนิคและเจตคติในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้นในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

อย่างรวดเร็วทำให้ครูไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัจจุบัน การพัฒนาคุณภาพและวิชาชีพครูถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสถาบันการศึกษา

มาตรา 80 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2550 บัญญัติว่ารัฐต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติกฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกรวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทยมีระเบียบวินัยคำนึงถึงประโยชน์ ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (สถาบันพระปกเกล้า, 2552)

มาตรา 81 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2551 บัญญัติว่าให้ผู้บังคับบัญชาที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาโดยการให้ไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงานหรือปฏิบัติงานวิจัยและพัฒนาตามระเบียบที่ 28 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด (สำนักงานคณะกรรมการ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2552)

ธงชัย คำปวง (2561) ได้กล่าวไว้ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการนำนวัตกรรมใหม่ไปใช้ ความสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของครูเป็นสำคัญ การพัฒนาครูจึงมีความจำเป็น และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสริมสร้างความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ในการปฏิบัติงาน ให้มีประสิทธิภาพและศักยภาพที่สามารถทำงานได้อย่างดีเพื่อให้ ทันกับภาวะการณ์ ภาวะปัจจุบันที่มี ความก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ ๆ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นตามลำดับทำให้สภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ด้านการศึกษาหลักสูตรก็มีการปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น การบริหารงานบุคคลในหน่วยงานทางการศึกษามีความจำเป็นต้องพัฒนาอยู่เสมอ

กล่าวสรุปได้ว่า ครูเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนาครูจึงมีความจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูโดยการเสริมสร้างองค์ความรู้ทั้งในด้านวิชาการ และสมรรถนะทางวิชาชีพครู ให้มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ทุกประการ

การพัฒนาคุณภาพครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

การสรรหาบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อเข้ารับการบรรจุแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำรวจสายปฏิบัติการด้านการสอนโรงเรียนได้สรรหาจากศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อให้เป็นไปตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่จะให้ศิษย์เก่า ซึ่งมีภูมิลำเนาในท้องถิ่นได้มีโอกาสรับราชการ และกลับไปพัฒนาโรงเรียนที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2554)

ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนส่วนใหญ่เป็นศิษย์เก่าที่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเทียบเท่า หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือเทียบเท่า ซึ่งเมื่อผ่านการสอบแล้ว

จะได้รับการบรรจุแต่งตั้งเป็นครูสายปฏิบัติงานด้านการสอนซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครูไม่ได้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ด้านการสอน ไม่มีวุฒิทางด้านการสอน ไม่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ขาดทักษะและเทคนิคในการสอน ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างและพัฒนาคุณภาพครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้มีความรู้ความชำนาญและเทคนิคต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์แบบเพื่อเป็นการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนประกอบไปด้วย (พระภัทรชัยญาณกร ณ ติดยุทธ (อุตสว), 2565)

1. การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษา โดยการส่งเสริม สนับสนุน และขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงครอบคลุมผู้เรียนเพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่ เด็กเยาวชน ได้รับโอกาสในการพัฒนาตามศักยภาพ ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้วิชาการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา สนับสนุนส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรทุกระดับให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาอบรม และการดูงานทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เพื่อนำองค์ความรู้มาพัฒนาในแต่ละสาย

3. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา การบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ภาควิชาการกับการพัฒนาทักษะชีวิต การบริหารตามแนวปฏิรูปการศึกษา และการบริหารแบบมีส่วนร่วม การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล โดยการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

4. พัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพทางด้านร่างกายแก่ผู้เรียนในด้านโภชนาการ และสุขภาพอนามัยของเด็กเยาวชน

5. พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของเด็ก และเยาวชน ทางด้านอาชีพ ที่เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต มาบูรณาการร่วมกับการเรียนการสอนเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนให้มีความหลากหลายสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง

6. พัฒนาและส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ของเด็กเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และดำเนินวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาคุณภาพครูตามหลักพุทธธรรม

ครูถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้ความรู้แก่เยาวชน การเป็นครูที่ดีนอกจากจะมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้แล้วยังต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพครู ละมีความตระหนักถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ มีคุณธรรมและจริยธรรมที่งดงามเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศิษย์ คุณธรรมเป็นคุณงามความดีที่ครูต้องทำความเข้าใจและนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นและสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางการเรียนการสอนด้วย โดยการนำเอา

หลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนมาอบรมสั่งสอน ชี้แนะแนวทางให้แก่ผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรมสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น ครูถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่จะต้องศึกษาหลักธรรมให้มีความชัดเจนและเข้าใจถึงแก่นของธรรมแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนสูงสุดทำให้ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในอนาคตต่อไป

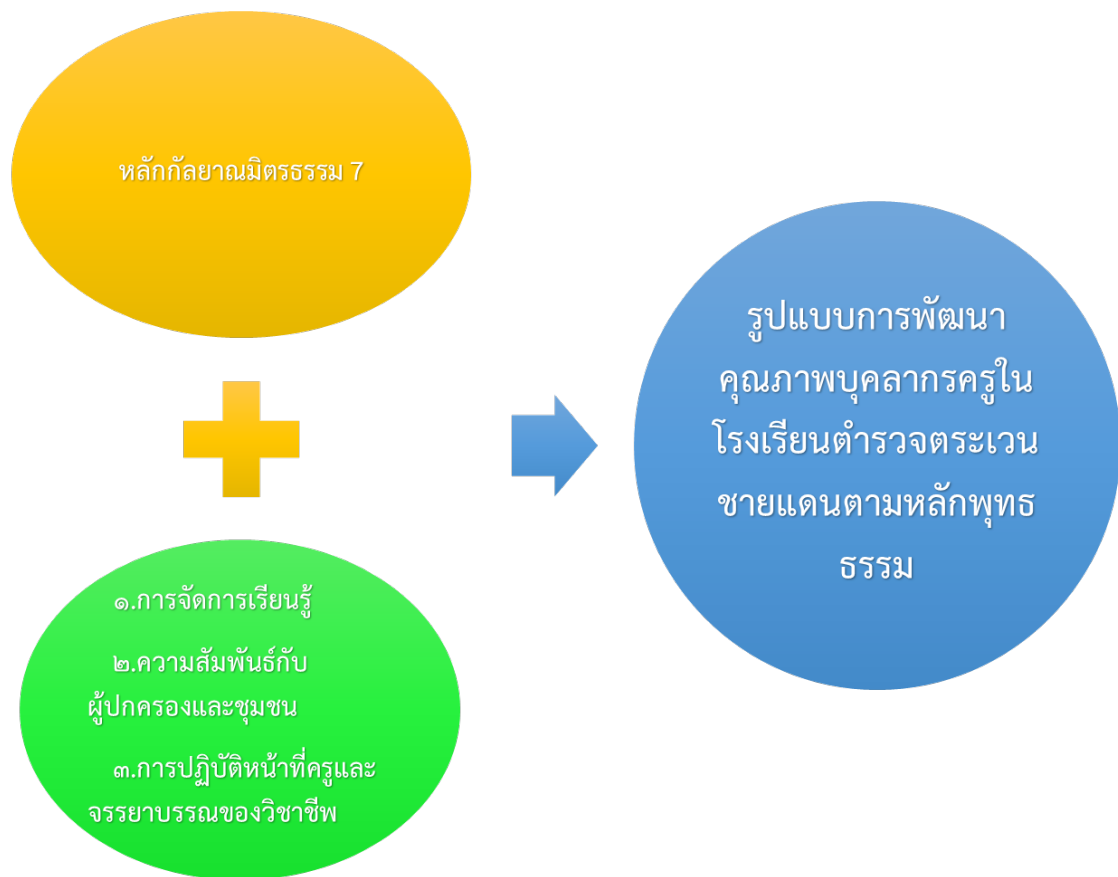
การเป็นครูที่ดีของศิษย์ นอกจากจะมีความสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ได้ดีแล้ว ขณะเดียวกันครูทั้งหลายต้องสร้างคุณสมบัติการเป็นมิตรที่ดีให้มีในตนเอง ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งเป็นองค์คุณของกัลยาณมิตรหรือคุณสมบัติของมิตรที่ดีหรือมิตรแท้ นั่นคือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้ว จะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ประกอบด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ คือ (1) ปิโย (2) ครุ (3) ภาวนีโย (4) วตฺตา จ (5) วจนฺทโม (6) คมฺภีรฺณจ กถํ กตฺตา (7) โน จฺญฐาเน นิโยชเย (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), 2548) บุคคลจะเป็นกัลยาณมิตรได้ต้องเป็นบุคคลผู้มีน้ำใจดีงามเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ประโยชน์ตนและผู้อื่น ส่วนความหมายโดยเนื้อหานี้ครอบคลุมไปถึงสิ่งแวดล้อมทุกอย่างที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนาระดับความคิดความอ่าน ความเข้าใจที่ถูกต้องถือว่า เป็นกัลยาณมิตรทั้งสิ้นในทางธรรมแม้ยังไม่ได้ทำการช่วยเหลือแก่ผู้ใดปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม เพียงแค่เป็นผู้ยินดีในกุศลธรรมมีกายสุจริต เป็นต้น ถือว่าเป็นกัลยาณมิตรแล้ว เพราะว่า ผู้ยินดี ในกุศลธรรมก็คือ ผู้มีกัลยาณมิตรภายในนั่นเอง โอกาสต่อไปเขาจะแสดงความเป็นกัลยาณมิตร ที่เป็นรูปธรรมออกมาผ่านทางรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้นว่า การช่วยชี้แนะ บอกกล่าว สั่งสอน แม้จะไม่แสดงออกมาด้วยคำพูด การทำเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้ยินดีในกุศลธรรม ถือว่า เป็นกัลยาณมิตรโดยนัยที่สมบูรณ์อยู่แล้ว (พระปิฎกโกศล และคณะ, 2562)

กล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาครูตามหลักพุทธธรรม เป็นการพัฒนาคุณงามความดีและความถูกต้องของครูในการปฏิบัติหน้าที่ให้ความรู้แก่ผู้เรียน เป็นการสร้างจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รู้จักผิดชอบชั่วดี ปฏิบัติงานเต็มความสามารถและอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างมีความสุข เพราะฉะนั้น การทำงานต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างบุคคลในองค์กรเพื่อให้งานสามารถก้าวผ่านและประสบความสำเร็จได้อย่างมีคุณภาพ ครูจำเป็นต้องยึดหลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติ เพื่อนำเอาหลักธรรมมาสั่งสอน อบรมลูกศิษย์ ชี้แนะแนวทางให้ลูกศิษย์เดินตามได้อย่างถูกต้องและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ประกอบไปด้วย หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 คือ (1) ปิโย ผู้นำรัก (2) ครุ ผู้นำเคารพ (3) ภาวนีโย นำยกย่อง (4) วตฺตา รู้จักพูด (5) วจนฺทโม รู้จักอดทนต่อถ้อยคำ (6) คมฺภีรฺณจ กล้า กตฺตา ชี้แจงได้ลึกซึ้งให้เข้าใจ และ (7) โน จฺญฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำไปในทางที่ผิด คุณธรรมทั้ง 7 ประการนี้เป็นคุณธรรมที่ทำให้ครูตระหนักถึงความสำคัญในการะและหน้าที่ของครูทั้งในด้านการสอนและการเป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ทั้งในโรงเรียนและในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ที่สำคัญ คือ คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับครูส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถเป็นครูมืออาชีพสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ ครูและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของครู ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับครูและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตลอดจนผู้เรียน ซึ่งสามารถเขียนสรุปองค์ความรู้เป็นแผนภูมิภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรม

สรุป

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นโรงเรียนที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่เด็กด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดารที่อยู่ตามแนวชายแดนของประเทศไทย โดยมีครูที่เป็นตำรวจตระเวนชายแดนมาปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาคุณภาพครูตามหลักพุทธธรรม ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความชำนาญและทำให้ครูตระหนักถึงความสำคัญในหน้าที่และบทบาทของการเป็นครู

ทั้งในด้านวิชาการ จรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรม เพราะครูถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก การศึกษาจะมีคุณภาพหรือไม่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่จะเป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน คุณธรรมเป็นเครื่องเตือนสติให้ครูปฏิบัติหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่และวางตัวเป็นการ มีความยุติธรรม มีความเสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ ครูที่ดีจะประกอบไปด้วยคุณธรรม 7 ข้อ คือ (1) ปิโย ครูเป็นคนน่ารัก เป็นคนมีกิริยามารยาทที่งดงาม ทั้งการพูดจา การแต่งกาย และการสร้างความสนิทสนมเป็นกันเองระหว่างครูกับศิษย์ (2) ครุ ครูเป็นที่น่าเคารพ เป็นที่พึ่งให้แก่ศิษย์ มีความเป็นผู้ใหญ่และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้น่าเคารพ (3) ภาวนีโย ครูเป็นคนที่น่าเจริญใจ น่ายกย่องในฐานะที่เป็นบัณฑิตที่มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ฝึกอบรมและปรับปรุงตัวเองอยู่ตลอดเวลา (4) วัตตา ครูเป็นผู้รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ คอยให้คำแนะนำตักเตือนว่า สิ่งไหนควรไม่ควรและเป็นที่ปรึกษาที่ดีต่อศิษย์ (5) วจนักขโม ครูเป็นผู้ที่อดทนต่อถ้อยคำ ยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากคนอื่น และพร้อมรับฟังข้อผิดพลาด การซักถาม คำเสนอ ด้วยความเต็มใจ (6) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา ครูเป็นผู้ที่สามารถอธิบายขยายความในเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนให้มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย ทั้งในด้านเนื้อหาการเรียนในแต่ละรายวิชาเพื่อตอบปัญหาและสร้างความเข้าใจให้แก่ศิษย์ และ (7) โน จัญฐานะ นิโยชเย ครูไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อม แนะนำและชี้แนะ บอกกล่าว สั่งสอน ในทางที่ดีและเหมาะสมกับเด็ก ซึ่งหลักธรรมที่ 7 ข้อนั้นทำให้ครูสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเป็นการพัฒนาคุณภาพของครูให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์

เอกสารอ้างอิง

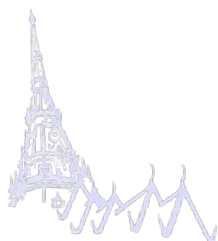
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ทัศนีย์ บุญแรง. (2562). การพัฒนาครูในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ โดย ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ธงชัย คำปวง. (2561). การพัฒนาครูแบบองค์รวมโดยการเทียบเคียงสมรรถนะ (วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ฝ่ายอำนวยการ 1 กองบังคับการอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. (2554). คู่มือแนวทางการปฏิบัติหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินให้ดำรงตำแหน่งครู (สบ1),ครู (สบ2)และครู(สบ3). กรุงเทพฯ: กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน.
- พระปิฎกโกศล และคณะ. (2562). หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ในพระไตรปิฎกสำหรับครู. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, 6 (9), 14-18
- พระภิกษุชัยญกรณ ขนติยุดโต (อุตสวาย). (2565). รูปแบบการเสริมสร้างทักษะการสอนของครูในโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักพุทธธรรม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2552). *องค์ความรู้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2551). พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551. *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 125 ตอนที่ 36 ก.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2549). *มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- _____. (2550). *สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *สภาวะการขาดแคลนครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และข้อเสนอแนวทางแก้ไข*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี. (2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี. *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 131 ตอนพิเศษ วันที่ 12 กันยายน 2557. สำนัคดีบัญญัติแห่งชาติ.
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2554). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีระยะที่ 3*. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป

Teaching and Learning Innovation in the Next Normal Era

พรภิรมย์ ยอดบุญ

Pornpirom Yodboon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: pornpirom.yod@mcu.ac.th

Received March 8, 2023; Revised April 27, 2023; Accepted June 1, 2023

บทคัดย่อ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบเกือบทุกภาคส่วน ส่งผลให้เกิดการหยุดชะงักในวงกว้าง เสมือนเป็นโรคประจำถิ่น ทำให้วงการการศึกษาได้รับผลกระทบอย่างมาก ผู้ที่ติดเชื้อส่วนใหญ่จะมีอาการเล็กน้อยถึงปานกลาง และหายจากโรคได้เองโดยไม่ต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาล การพยายามหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายต่อผู้สอนทุกคน ดังนั้น นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป ที่ผู้สอนควรนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน คือ รูปแบบการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ซึ่งเป็นนวัตกรรมการเรียนการสอนที่มีรูปแบบทางเลือกที่หลากหลายให้กับผู้เรียนว่า เหมาะสมกับการเรียนรู้ในรูปแบบใด โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนขยายขอบเขตของการเรียนรู้ โดยผู้เรียนสามารถเลือกหัวข้อที่ตนเองสนใจและเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้สอน จัดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสนุกสนาน สร้างความบันเทิงและความสุขให้กับผู้เรียนมากขึ้น ผ่านสื่อการเรียนรู้ เทคโนโลยี และวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนจดจำและเข้าใจเนื้อหาต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น เพิ่มความกระตือรือร้นและความสนใจต่อการเรียนรู้อย่างยิ่งขึ้น ควบคู่กับการพัฒนารูปแบบการใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ด้วยการดำเนินการอย่างมีเป้าหมายในยุคชีวิตวิถีถัดไป

คำสำคัญ: นวัตกรรม; การจัดการเรียนการสอน; ชีวิตวิถีถัดไป

Abstract

In the situation of the epidemic of coronavirus disease 2019 (COVID-19) affecting almost every sector, this result was disruption widely as a local disease. The education industry has been greatly affected. The mostly infected people have the mild symptom to moderate symptoms, and then recover from the disease without curing in the hospital. Then, trying to find some ways to manage teaching in the next normal era is a challenge for all teachers.

Therefore, the innovation of teaching the social studies should be the type of the Blended Learning in the next normal era that teachers should apply the type of an innovation of teaching, because it has a variety of alternative formats for students. Exactly, it is suitable for the learners in every type of learning. The teacher usually acts as the teaching director to encourage them and expand the scope of learning contents. Moreover, the students can choose their interesting topics and learn together with the teacher. To organize learning with the funny learning activities and create more entertainment and happiness through the learning media, technology, and teaching methods in various forms were the best choice of learning activities. These will cause the learners remembering and understanding the various content better, increasing their enthusiasm and they have been interested in learning. This will go or grow up with the development of a new meaningful lifestyle in the Next Normal Era.

Keywords: Innovation; Teaching and Learning; Next Normal Era

บทนำ

สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่สร้างผลกระทบในการดำรงชีวิต การเรียน การทำงาน ส่งผลให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย จำเป็นต้องปรับตัวเพื่ออยู่รอด ตั้งแต่การอยู่บ้าน และลดการเดินทาง ส่วนภาคธุรกิจ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ศูนย์การค้า ธนาคาร ก็ต้องปรับตัว มีการเว้นระยะห่าง (Social distancing) การตรวจคัดกรอง การบันทึกการเข้าออก (Check in) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตและการให้บริการไปจากเดิม ตามแนวทางชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ที่ประชาชนทุกคนได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจนกลายเป็นความปกติใหม่กันไปเรียบร้อยแล้ว และในปัจจุบัน ประชาชนกำลังเรียนรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตกันมากขึ้น เพื่อก้าวไปสู่ชีวิตวิถีถัดไป (Next Normal) ในช่วงหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (เสกสันต์ พันธุ์บุญมี, 2565)

แม้แต่การศึกษา สิ่งซึ่งแต่เดิมเคยถูกมองว่า เป็นเรื่องผิดปกติ ได้กลับกลายมาเป็นสิ่งที่พบเห็นกันได้ทั่วไป ดังได้กล่าวมาแล้ว และหลังจากนี้ก็จะเกิดความปกติถัดไป ความพร้อมที่จะก้าวไปกับความปกติใหม่ โดยประกอบด้วยวิถีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ ซึ่งจะเอื้ออำนวยต่อผู้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง (Curtin, 2021) รูปแบบการใช้ชีวิตของผู้คนทั่วโลกที่เปลี่ยนไป เช่น การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) สังคมไร้เงินสด ระบบการขายสินค้าแบบอัตโนมัติ บริการจัดส่งอาหารถึงบ้าน เทคโนโลยีการช้อปปิ้งผ่านประสบการณ์เสมือนจริง (Virtual Reality) เทคโนโลยีดิจิทัลและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงจะได้รับความนิยมมากขึ้น การทำงานที่บ้าน (Work From Home) ยังคงอยู่ต่อไป เนื่องจากองค์กรต่าง ๆ จะลดต้นทุนเรื่องสถานที่ทำงาน คนทำงานจะลดค่าใช้จ่ายและลดเวลาเรื่องการเดินทาง บทบาทของคนในองค์กรจะลดลง การใช้เครื่องมือดิจิทัลระบบหุ่นยนต์ หรือปัญญาประดิษฐ์ (Artificial

Intelligence) จะได้รับความนิยมมากขึ้น การประชุมหรือพบปะสังสรรค์ผ่านแอปพลิเคชัน เทคโนโลยีจึงถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อสังคม “ลดการสัมผัส” (Touchless Society) เป็นต้น แม้กระทั่งการศึกษา การเรียนออนไลน์กลายเป็นเรื่องที่ต้องทำตั้งแต่เด็กนักเรียนประถมจนถึงนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย รวมถึงการเพิ่มและสร้างทักษะใหม่ของคนวัยทำงานที่สามารถเรียนรู้ด้วยโอกาสและต้นทุนที่เข้าถึงได้ (อานุภาพ เลขะกุล, 2564)

การก้าวผ่านจาก “New Normal” ไปสู่ “Next Normal” จะเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลที่ประชาชนทุกเพศทุกวัย และทุกภาคส่วน ต้องเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการดำเนินธุรกิจ (Digital Transformation) ยกตัวอย่างเช่น การเรียนออนไลน์ นอกจากนักเรียนนักศึกษาแล้ว คนวัยทำงานยังสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะ (Upskill & Reskill) เพื่อสร้างรายได้ให้มากขึ้น การทำธุรกิจออนไลน์ ภาคธุรกิจจะโฟกัสเฉพาะ Core Business ส่วนงานสนับสนุนจะเป็นการใช้ Out Source หรือการ Share Service รวมทั้งการใช้โปรแกรมจัดการธุรกิจและเครื่องมือดิจิทัลเพื่อลดต้นทุน 2 อย่างไรก็ดีชีวิตวิถีใหม่ในยุคชีวิตวิถีถัดไป เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่คนส่วนมากยอมรับและพร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตให้สอดคล้องไปกับสถานการณ์ปัจจุบัน นั่นคือ การปฏิบัติตามกฎกติกาใหม่ บนพื้นฐานเรื่องการรักษาชีวิตรอดจากโรคระบาดที่อาจอยู่กับมนุษย์ไปอีกระยะ หรือถูกปรับเป็นโรคประจำถิ่น ทั้งนี้การศึกษาจะพัฒนาไปสู่ระบบการเรียนรู้ระยะไกล ผู้สอนอยู่ทางหนึ่ง ผู้เรียนอยู่อีกทางหนึ่ง สองฝ่ายไม่ต้องมาเจอกัน แต่สื่อสารผ่านระบบออนไลน์ ข้อดี คือ การป้องกันการแพร่เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้เป็นอย่างดี แต่ข้อเสียมีเช่นเดียวกัน เช่น ผู้ที่ไม่มีเครื่องมือ หรืออุปกรณ์การสื่อสาร จะหลุดออกจากการศึกษาในระบบนี้ไป ซึ่งคนกลุ่มนี้มีไม่น้อยในสังคม ส่วนงานภาครัฐจึงควรหาแนวทางส่งเสริมสนับสนุนที่เหมาะสมเพื่อให้การสื่อสารเพื่อการเล่าเรียนเกิดขึ้นได้อย่างเท่าเทียม การเล่าเรียนแบบออนไลน์นี้แม้มีข้อด้อยอยู่บ้าง แต่ระบบการศึกษาลักษณะนี้จะขยายตัวเพิ่มขึ้นแน่นอน แม้ผ่านพ้นภัยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไปแล้วก็ตาม (ฉลองรัฐ เอมมาลย์ชลมารค, 2565)

บทความนี้ นำเสนอนวัตกรรมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนหลังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือในยุคชีวิตวิถีถัดไป โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลเป็นเรื่องที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน และการใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ในยุคชีวิตวิถีถัดไป

การจัดการเรียนการสอนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ด้วยสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ประเทศจีนเมื่อเดือนธันวาคม 2562 ทำให้ประเทศต่าง ๆ ประกาศปิดสถานศึกษา ขณะที่ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจทุกประเภท ทั้งธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าเกินความจำเป็น รวมถึงอุตสาหกรรมบริการ ตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการเรียนการสอนของไทยในทุกระดับชั้น ทำให้สถานศึกษาต้องถูกปิดไปด้วยเพื่อลดช่องทางการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส ขณะที่รัฐบาลได้ออกประกาศและมีมาตรการเฝ้าระวังเพื่อป้องกันการแพร่กระจาย

ของเชื้อไวรัส อาทิ ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่ทั่วราชอาณาจักร โดยอาศัยอำนาจตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 กำหนดให้มีการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ห้ามการใช้อาคารสถานที่ของสถานศึกษาทุกประเภท เพื่อในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีคนจำนวนมากเข้าร่วมกิจกรรม เว้นแต่เป็นกิจกรรมที่มีการสื่อสารแบบทางไกล หรือด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้เลื่อนวันเปิดเทอมภาคเรียนที่ 1 ไปเป็นวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 ทำให้ประเทศไทยได้พบทวนบทเรียนจากต่างประเทศ เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมในการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ และมีความสอดคล้องกับมาตรการป้องกันการระบาดของโรค กล่าวคือ สถานศึกษาและครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องส่งเสริมให้เด็กนักเรียน/นักศึกษาในทุกระดับ ได้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยการนำรูปแบบการสอน การจัดทำสื่อการสอนและอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันมาใช้ และช่วยให้ผู้เรียนได้รู้ ได้เข้าใจ และเข้าถึงได้ง่ายขึ้น การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์จึงเป็นเป็นสิ่งใหม่ในทางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนจากเดิมที่นั่งเรียนในชั้นเรียนไปอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการเรียนรู้บนฐานเทคโนโลยี (Technology-based learning) ซึ่งจะครอบคลุมวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้จัดแผนการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ระยะที่ 1 ระหว่างวันที่ 16 พฤษภาคม – 30 มิถุนายน 2563 มี 2 รูปแบบ (บัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2565, ออนไลน์) ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การเรียนการสอนของนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 1 ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) โดยเรียน 50 นาทีผ่านช่องทีวีและเว็บไซต์ และ 10 นาทีสื่อสารผู้ปกครองและนักเรียนด้วยระบบโทรศัพท์ Line และอื่น ๆ นักเรียน จะต้องดูตารางสอนออกอากาศล่วงหน้า 1 วัน ศึกษาแฟ้มงานเอกสารประกอบการเรียน เข้าเรียนผ่านโทรทัศน์ และสรุปองค์ความรู้จากบทเรียน เข้าระบบเช็คชื่อออนไลน์ที่ครูออกแบบไว้ สอบถามข้อสงสัยโดยสื่อสารกับครูผ่านกลุ่ม Line หรือ Facebook หรือช่องทางอื่น ๆ ผู้ปกครอง เตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์และสถานที่เรียนที่บ้าน ศึกษาทำความเข้าใจตารางสอนและแผนการเรียน ดูแลช่วยเหลือการเรียนของนักเรียน ติดต่อสื่อสารกับครูผ่านโทรศัพท์ Line หรือ Facebook หรือช่องทางอื่น ๆ และพบปะกับครูกรณีมีข้อจำกัดในการเรียน ครูผู้สอนดาวน์โหลดและศึกษาตารางสอนออกอากาศ จัดเตรียมเอกสารใบงานแบบฝึกหัดให้นักเรียนและผู้ปกครอง มอบใบงานหรือแบบฝึกหัดให้นักเรียนและผู้ปกครอง สื่อสารกับผู้ปกครองและนักเรียนผ่านโทรศัพท์ หรือ Line หรือ Facebook หรือช่องทางอื่น ๆ รวมทั้งเยี่ยมพบปะนักเรียน พร้อมรับส่งแฟ้มงานของนักเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา สำนักรวบรวมผู้ปกครองนักเรียน สร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้ปกครอง สนับสนุนช่วยเหลือนักเรียนที่ไม่มีความพร้อม ตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว จัดประชุม Video Conference กำกับติดตามนิเทศการเรียนการสอน และรายงานผลการดำเนินงานสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

รูปแบบที่ 2 นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ด้วยระบบการศึกษาทางไกลผ่านออนไลน์ (Online Real-Time Learning OBEC TV) 13 ช่อง โดยเรียน 30 นาทีผ่านคลิป VTR จากครูต้นแบบ และ 20 นาทีผ่านครูประจำวิชาด้วย Video Conference นักเรียน เข้ากลุ่ม Line/Facebook/ช่องทางอื่น ๆ ศึกษา

แฟ้มงานเอกสารประกอบการเรียน/ใบงาน/ใบกิจกรรมล่วงหน้า 1 วัน เข้าระบบเช็คชื่อออนไลน์ที่ครูออกแบบ
เข้าเรียนผ่านระบบออนไลน์ และร่วมแลกเปลี่ยนกับครูประจำวิชา ผ่าน Video Conference และสรุป
องค์ความรู้จากบทเรียน ส่งผลงานในรูปแบบต่าง ๆ ผู้ปกครอง ศึกษาตารางสอนและแบบเรียนล่วงหน้า
สนับสนุนการเตรียมเครื่องมือสัญญาณการเรียนออนไลน์ สนับสนุนนักเรียนสืบค้นงาน จัดทำแฟ้มความรู้
ใบงานและแบบทดสอบ ติดต่อสื่อสารครูประจำชั้น/วิชา ผ่านกลุ่ม Line หรือ Facebook หรือช่องทางอื่น ๆ
ครูผู้สอน สำรวจความพร้อมนักเรียนรายบุคคล ศึกษาการใช้โปรแกรมออนไลน์ เตรียมและออกแบบกิจกรรม
ใบงานที่เหมาะสม จัดการเรียนรู้อตามคลิป VTR ดำเนินการสอนและมอบใบงานหรืออื่น ๆ ผ่านระบบ Video
Conference ทบทวนเพิ่มเติมบทเรียนผ่านระบบ Video Conference และประสานผู้ปกครองนักเรียน
ผ่าน Line หรือ Facebook หรือช่องทางอื่น ๆ โรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา สำรวจความพร้อมผู้ปกครอง
นักเรียน สร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้ปกครอง สนับสนุนช่วยเหลือนักเรียนที่ไม่มีความพร้อม
ตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว จัดประชุม Video Conference กำกับติดตามนิเทศการเรียนการสอน และรายงานผล
การดำเนินงานสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

และเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม ได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2565
เรื่อง หลักเกณฑ์การเปิดโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ตามข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9
แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 37) โดยเน้นสอนออนไลน์
เคร่งมาตรการ 6-6-7 คือ ส่วนที่ 1 : มาตรการรองรับการเปิดภาคการศึกษาที่ 1/2565 ของสถานศึกษา
(โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา) เพื่อจัดการเรียนการสอนแบบ on site จำแนกตามพื้นที่การแพร่ระบาด
ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่วนที่ 2 : ข้อกำหนดของ 6 มาตรการหลัก (DMHT-RC),
6 มาตรการเสริม (SSET-CQ) และแนวทาง 7 มาตรการเข้มสำหรับสถานศึกษา (โรงเรียนหรือ
สถาบันการศึกษา) ส่วนที่ 3 : หลักเกณฑ์พิจารณาเตรียมการใช้อาคารหรือสถานที่เพื่อจัดการเรียนการสอน
ของสถานศึกษา (โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา) ส่วนที่ 4 : แนวปฏิบัติตามแผนเผชิญเหตุตามมาตรการ
ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของสถานศึกษา ส่วนที่ 5 : หลักเกณฑ์การพิจารณา
สำหรับการใช้อาคารหรือสถานที่ของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเพื่อการสอบ การฝึกอบรม หรือ
การทำกิจกรรมใด ๆ ที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า มีข้อจำกัดต่อเด็กนักเรียน/นักศึกษา
ในทุกระดับ ที่ครอบครัวมีฐานะยากจนไม่มีรายได้เพียงพอที่จะสนับสนุนอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนของบุตร
หลานเพิ่มเติมได้ หรืออยู่ในบางพื้นที่ชนบทห่างไกลความเจริญที่ไม่มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน จะทำให้เสียโอกาส
ในการเรียนรู้และส่งผลให้มีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น เพื่อป้องกันมิให้เด็กนักเรียน/นักศึกษา
ในทุกระดับที่ไม่มีความพร้อมเสียโอกาสทางการศึกษา ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการสำรวจ
ความพร้อมในการเข้าถึงการเรียนของเด็กนักเรียน/นักศึกษา และจัดหาอุปกรณ์และวิธีการใช้อุปกรณ์สื่อสาร
การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละครัวเรือนอย่างเพียงพอและทั่วถึง และสามารถนำประเด็น
ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นนำมาถอดเป็นบทเรียนในการเรียนรู้เพื่อวางแผนในการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้
ในอนาคต ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ของไทยภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค

ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของการศึกษาของไทย อีกทั้งยังเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสดังกล่าวได้เป็นอย่างดี และยังเป็นอีกมาตรการหนึ่งในการควบคุมโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ จนกว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสดังกล่าวจะคลี่คลายลง

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการศึกษาทุกระดับทั่วโลก ทำให้สถานศึกษาเกือบทุกแห่งทั่วโลกต้องปิดการเรียนการสอน ข้อมูลของ UNESCO (World Economic Forum, 2020) พบว่า มีจำนวนนักเรียน 1.38 พันล้านคน ที่ได้รับผลกระทบจากการปิดสถานศึกษา เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอน ที่ชัดเจนที่สุด คือ การจัดการเรียนการสอนที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียน ที่เป็นคุณภาพของประชากรในอนาคต จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย เกิดเป็นนวัตกรรมทางความคิด มีรูปแบบการเรียนการสอนใหม่ โดยที่นักเรียนไม่ต้องมาเรียนที่โรงเรียน แต่อยู่บ้านก็สามารถเรียนได้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์สามารถเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้ การทำงานก็เช่นเดียวกัน ผู้สอนและพนักงานก็มีการทำงานที่บ้าน แต่ยังไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มรูปแบบ เพราะทางโรงเรียนและนักเรียนบางส่วนยังไม่มีเครื่องมือสื่อสารที่มีคุณภาพดี ผู้ปกครองได้รับความเดือดร้อนจากระบบเศรษฐกิจที่หยุดชะงัก จากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในครั้งนี้ ส่งผลกระทบต่อนักเรียนโดยตรงและส่งผลกระทบในระยะยาว ทำให้เกิดรูปแบบการเรียนการสอนแบบใหม่ สถาบันการศึกษาทุกระดับต้องปรับตัวในสถานการณ์ปัจจุบัน และต้องเตรียมเพื่ออนาคต (เทียน ทองแก้ว, 2563)

ครูและนักเรียนต้องปรับตัวสู่สภาวะการเรียนรู้ที่ไม่คุ้นเคยนำไปสู่ภาระที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งในส่วนผู้สอนและผู้เรียน และการจัดการชีวิตการทำงานจากบ้านให้ลงตัว ขณะที่อาจารย์ก็ต้องใช้เวลามากขึ้นในการเตรียมการสอน นักศึกษาที่รับรู้ถึงการสั่งงาน และการต้องขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเองที่มากกว่าที่เคยเรียนในชั้นเรียนอย่างเห็นได้ชัด เหล่านี้ยังไม่รวมถึงการใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกตีกรอบตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ตลอดจนความกลัวการติดเชื้อ COVID-19 ซึ่งอาจทำให้เกิดภาวะความเครียดสะสมและส่งผลกระทบในด้านต่าง ๆ ตามมา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563) สามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ 3 ประการ ดังนี้

1) ความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมทางการศึกษาที่อาจเพิ่มมากขึ้น เกิดช่องว่างระหว่างโอกาสเข้าถึงการศึกษาและความพร้อมทางด้านอุปกรณ์รองรับการเรียนเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน

2) ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนที่ยังมีไม่พอเพียง ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนยังมีจำนวนน้อย นักเรียนจำนวนมากยังขาดแคลน อุปกรณ์การเรียนผ่านระบบเทคโนโลยีที่จำเป็นโดยเฉพาะนักเรียนในพื้นที่ชนบท

3) ระบบส่งเสริมและสนับสนุนการสอนออนไลน์ของครูยังมีไม่เพียงพอ ครูจำนวนไม่น้อยที่ต้องออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อติดตามความเป็นอยู่ ประเมินความพร้อมในการเรียนวิถีใหม่ของนักเรียน แต่มีครูอีกหลายท่านที่มีความรู้สึกว่า ตนเองยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในด้านวิชาการ การปรับกระบวนการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป

จากที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และได้สร้างผลกระทบในการใช้ชีวิตเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น การเรียน หรือการทำงาน ส่งผลให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่ออยู่รอด ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้มีการเว้นระยะห่าง (Social distancing) การตรวจคัดกรองและการบันทึกการเข้าออก (Check in) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตไปจากเดิม ตามแนวทางชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ซึ่งเป็นเวลากว่า 2 ปี ที่ประชาชนทุกคนได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจนกลายเป็นความปกติใหม่กันไปเรียบร้อยแล้ว และต่อจากนี้ ประชาชนกำลังเรียนรู้รูปแบบใหม่เพื่อก้าวไปสู่ชีวิตวิถีถัดไป (Next Normal) ในช่วงหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (เสกสันต์ พันธุ์บุญมี, 2565)

“Next Normal” หรือ ชีวิตวิถีถัดไป คือ การใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ของประชาชนทุกเพศทุกวัย หลังจากที่ได้ปรับตัวกับสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อความอยู่รอด จนเกิดความคุ้นชิน ทั้งวิถีคิด วิถีเรียนรู้ วิถีสื่อสาร และวิถีปฏิบัติ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่เว้นแม้กระทั่งเรื่องของการศึกษา

การจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไปนั้น จะมีพื้นฐานมาจากแนวทางชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) นั่นเอง กล่าวคือ การเรียนรู้จะเป็นออนไลน์ผ่านเทคโนโลยี สืบเนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก่อให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น การเรียนออนไลน์หรือการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ผ่านออนไลน์มากขึ้น ซึ่งเทคโนโลยีการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้นั้น เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือและเอกชน ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาช่องทางการเรียนรู้แบบใหม่ สร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาระบบพื้นฐานที่เอื้อกับการเรียนรู้ ขึ้นมาตลอดเวลา แต่สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามไปนั้น คือ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากโอกาสในการเข้าถึงสารสนเทศที่ไม่เท่าเทียม อาจจะทำให้ได้ว่า ประเทศที่ยังไม่พัฒนา ประเทศกำลังพัฒนา หรือพื้นที่ที่ยังไม่พัฒนานั้น อาจจะยังไม่มีโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับเทคโนโลยีทางการศึกษา และการเรียนรู้ ยิ่งทำให้เด็กยากจนและผู้ที่ไม่เข้าถึงเทคโนโลยีจะถูกทิ้งและมองข้ามไป (จตุรงค์ พยอมน้อย, 2565)

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนผ่านจาก “New Normal” ไปสู่ “Next Normal” นั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม จะเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลที่ประชาชนทุกเพศทุกวัย และทุกภาคส่วน ต้องเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต (Digital Transformation) นั่นเอง แต่ถึงแม้ว่า เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการก้าวผ่านจาก “New Normal” ไปสู่ “Next Normal” แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องตระหนัก คือ การวางโครงสร้างพื้นฐานทางด้านดิจิทัล ที่จะให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยี

การเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างทักษะและความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นพื้นฐาน และสามารถปรับตัวให้ทันกับสิ่งที่จะต้องพบเจอต่อไปในอนาคต

นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป

ผู้เขียนจึงขอนำเสนอรูปแบบการสอนแบบใหม่อีกรูปแบบหนึ่ง ภายหลังจากแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่เรียกว่า “การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)” เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่ผสมผสานโมดูล (Module) การเรียนการสอนหลายรูปแบบเข้าด้วยกันเป็นลักษณะของการผสมผสานการเรียนทางไกล (Distance Learning) ผ่านระบบเครือข่าย Online ร่วมกับการเรียนแบบเผชิญหน้า (Face to Face) ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการนั่งฟังการบรรยายในชั้นเรียนปกติ ทั้งนี้ จะให้ความสำคัญกับการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมและถูกต้องตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพการเรียนการสอน

การเรียนแบบผสมผสาน (Blended Learning: BL) หมายถึง การผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ในชั้นเรียน กับการเรียนจากเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น อาจารย์สอนโดยจัดกิจกรรมในชั้นเรียนแบบปกติ จากนั้นมีการศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองนอกชั้นเรียนด้วยบทเรียนออนไลน์ ซึ่งกิจกรรมออนไลน์นี้จัดอยู่ในแผนการเรียนรู้ด้วย บางคนอาจสงสัยว่า การเรียนแบบผสมผสานระหว่างการใช้แบบฝึก (work book) และวีดิทัศน์ ในชั้นเรียนถือว่าการเรียนแบบผสมผสานหรือไม่ คำตอบ คือ ยังไม่ถือว่าการเรียนแบบผสมผสานหรือ Blend ซึ่งการเรียนในลักษณะนี้ต้องมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งยังสามารถติดต่อสื่อสารกับครู และเพื่อนร่วมชั้นได้ด้วย และสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งก็คือ การติดตามผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการให้ข้อมูลย้อนกลับได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาผลการเรียนได้เป็นอย่างดี (Tanamit Kongkiat, 2551)

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) อ่าน “เบล็น-เดด เลิร์นนิ่ง” ถือเป็นการเรียนรู้ที่มีการวางแผนการจัดกระบวนการเรียนแบบเผชิญหน้าที่ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกับการเรียนระบบออนไลน์ที่นำเทคโนโลยีเข้าใช้ให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้รวดเร็วมากขึ้น (กุลธิดา พุงคาโน, 2564)

การสอนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบผสมผสานนั้น ผู้สอนสามารถใช้วิธีการสอน สองวิธีหรือมากกว่าในการเรียนการสอน เช่น ผู้สอนนำเสนอเนื้อหาบทเรียนผ่านเทคโนโลยีผนวกกับการสอนแบบเผชิญหน้า แต่หลังจากนั้น ผู้สอนนำเสนอเนื้อหาบทความชวนไว้บนเว็บ จากนั้นติดตามการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ E-learning ด้วยระบบ LMS (Learning Management System) ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ในห้องแล็บ หลังจากนั้นสรุปบทเรียน ด้วยการอภิปรายร่วมกับอาจารย์ผู้สอนในห้องเรียน

การเรียนแบบผสมผสาน สามารถนำมาสรุปได้เป็น 3 มิติ คือ การผสมผสานการสอนผ่านสื่อการสอน การผสมผสานวิธีการเรียนการสอน และการผสมผสานระหว่างการสอนแบบเผชิญหน้ากับการสอนออนไลน์

รูปแบบของการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Types and Models)

Blended Learning เป็นการบูรณาการ online learning และ face-to-face meetings เข้าด้วยกัน โดยมีองค์ประกอบ คือ (จินตวีร์ คล้ายสังข์, 2563)

- 1) วิธีการสอน โดยผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์ และร่วมมือกันที่ลึกซึ้งขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม
- 2) การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ก่อน และ/หรือหลังจากมี face-to-face learning แล้ว ซึ่งอาจรวมถึง pre-event activities เพื่อ warm-up ก่อนมีการประชุมเป้าหมาย เพื่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างผู้เรียน สร้างความรู้สึกการเป็นทีมร่วมกันซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพ และความรวดเร็วในการทำงาน กลุ่ม อาจมีการปฐมนิเทศ แนะนำ ชี้แจง ก่อนเรียนทาง Web conferences, online discussions, และ conference ซึ่งจะทำให้มีการเปิดใจกว้าง ที่จะเรียนรู้ร่วมกันแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กัน ถ้าหากสุดท้ายผู้เรียนจะต้องมาพบกันในชั้นเรียนแบบเดิม หรือในอีกกรณีตัวอย่างหนึ่ง คือการให้มี Follow-up learning community หลังจาก มี face-to-face event แล้ว การเรียนรู้ในลักษณะนี้ อาจทำได้ด้วยการให้ผู้เรียนทำ group projects, discussing research findings, และ mentoring peers เป็นต้น ผู้เรียนบางคนอาจชอบ end-to-end community มากกว่า เพราะ face-to-face meeting แบบปกติ มักเป็นเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่จะมาร่วมมือกันทำงาน ตัวอย่างเช่น ผู้สอนอาจใช้ ice-breaker community สำหรับ prework และแนะนำเรื่องต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนใช้ face-to-face experiential workshop ในการให้ความชัดเจนเรื่องจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละคน และใช้ follow-up community ในการ coaching และ mentoring เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

การออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน

การออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานให้ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ นั้นนักออกแบบการเรียนการสอน (Instructional Designer) ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ของการเรียนที่กำหนดไว้ ระยะเวลาในการเรียนรวมถึงความแตกต่างของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การออกแบบบทเรียน และการประเมินผลการเรียน มีผู้เสนอแนวทางในการออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน ดังนี้

Huang and Zhou (2003) ขั้นตอนการออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน

1. ขั้นวิเคราะห์ (Pre Analysis)
 - 1.1 วิเคราะห์ลักษณะผู้เรียน
 - 1.2 วิเคราะห์วัตถุประสงค์การเรียนรู้
 - 1.3 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน
2. ขั้นตอนออกแบบกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ (Design of activities and Resources)
 - 2.1 กิจกรรมการเรียนรู้
 - 2.2 กลยุทธ์การสอนแบบผสมผสาน
 - 2.3 ส่วนสนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสาน
 - 2.4 รายงานผลการออกแบบกิจกรรมการเรียนแบบผสมผสาน

2.5 ออกแบบกิจกรรม

2.5.1 ระบุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.5.2 กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

2.5.3 กำหนดกิจกรรมการสอน

2.5.4 ประเมินกิจกรรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้

2.6 ออกแบบและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

2.6.1 เลือกเนื้อหาที่นำมาจัดการเรียนการสอน

2.6.2 พัฒนากรณีศึกษา

2.6.3 นำเสนอสิ่งที่ออกแบบและพัฒนา

2.7 รายงานผลการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Instructional Assessment)

3. ชั้นประเมินการสอน

3.1 ประเมินกระบวนการเรียนรู้

3.2 การทดสอบตามหลักสูตร

3.3 ประเมินกิจกรรมทั้งหมด

Hajsadr (2007) กล่าวว่า การใช้วิธีการสอนแบบผสมผสานควรต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. การเตรียมผู้เรียนโดยคำนึงถึงระดับความสามารถในการเรียนรู้และการจดจำของผู้เรียน
2. วิธีการสอนโดยคำนึงถึงทักษะในการจดจำของผู้เรียน
3. การให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับนักเรียนในการเรียนรู้และจดจำความรู้ที่ได้รับ

Singh and Reed (2001) การออกแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานสิ่งที่ควรคำนึง

1. ผู้เรียน (Audience) โดยพิจารณาว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร และระดับความรู้ต่างกันเพียงใด ผู้เรียนมาเรียนด้วยความตั้งใจหรือต้องมาเรียน

2. เนื้อหา (Content) เนื้อหาบางอย่างเหมาะกับการเรียนแบบออนไลน์ บางอย่างมีความซับซ้อน จึงควรต้องเลือกที่จะนำมาสอนแบบไหน

3. งบประมาณ (Finance) การวิเคราะห์งบประมาณของการพัฒนาเนื้อหาและการนำส่งบทเรียนเรียนเป็นบทบาทที่สำคัญในการตัดสินใจเลือกวิธีการนำส่งบทเรียนการสร้างสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองจะมีต้นทุนสูงและใช้เวลานานในการพัฒนาในขณะที่เนื้อหาในชั้นเรียนปกติพัฒนาได้เร็วกว่าและต้นทุนที่ต่ำกว่า ดังนั้น งบประมาณที่มีอยู่จึงเป็นสิ่งสำคัญในการตัดสินใจเลือกรูปแบบการนำส่งบทเรียนไปยังผู้เรียน

4. โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) หากมีข้อจำกัดในด้านสถานที่ จำเป็นที่ต้องจัดการเรียนแบบออนไลน์ และการเรียนนั้นไม่มีความจำเป็นต้องมีการเกี่ยวข้องกับภายนอก ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดการเรียนแบบออนไลน์

หลักการสำคัญของการผสมผสาน คือ วิธีการเรียนการสอนทั้งแบบออนไลน์และในชั้นเรียนนั้น เป็นเพียงแค่วิธีการ ผู้เรียนเรียนรู้จากยุทธศาสตร์ที่ผู้สอนนำมาใช้ในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

ผ่านเทคโนโลยี สิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาในการผสมผสาน คือ การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้แบบผสมผสาน

นอกจากนี้ มารุต พัฒนา และคณะ (2564) สรุปผลการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาศักยภาพ ในการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสรุปสาระสำคัญของผลการศึกษาต่อผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้สอนที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ให้สามารถนำแนวทางฯ ไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่และสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดังนี้

แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแบบเรียนรู้ที่โรงเรียน

1. แนวทางการจัดการเรียนรู้

- 1) เชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนรู้ที่โรงเรียนกับกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองที่บ้าน ให้ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน เช่น การศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ เป็นต้น
- 2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personalized learning) มุ่งพัฒนาความคิดรวบยอด
- 3) หลีกเลี่ยงกิจกรรมกลุ่มที่มีการสื่อสารหรือสัมผัสกันอย่างใกล้ชิด
- 4) กรณีผู้เรียนสลับมาโรงเรียนควรเน้นกิจกรรมเติมเต็มความรู้ กิจกรรมซ่อมเสริมการเรียนรู้ และเตรียมพร้อมการเรียนรู้ความคิดรวบยอดต่อไป

2. บทบาทผู้สอน

- 1) กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้วิธีการเรียนรู้ของตนเองอย่างหลากหลาย
- 2) กระตุ้นความอยากรู้ อยากทำ ด้วยการใช้คำถาม การจูงใจ หรือใช้สถานการณ์ที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งที่กระตุ้น
- 3) ให้คำแนะนำผู้เรียนเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 4) จัดการชั้นเรียนอย่างสร้างสรรค์ กระตุ้นวินัยเชิงบวกของผู้เรียน
- 5) สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีและทำสัญญาการเรียนรู้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนใช้วินัยในตนเองสำหรับการเรียนรู้
- 6) ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความมุ่งมั่นพยายามในการเรียนรู้
- 7) เอาใจใส่ดูแลความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียนรายบุคคล

3. การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้

- 1) ใช้สื่อการเรียนรู้ที่สร้างความเข้าใจได้อย่างถูกต้องรวดเร็วทั้งสื่อออนไลน์ ออฟไลน์ สื่อที่เป็นของจริง
- 2) ใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนรู้ส่วนบุคคล หลีกเลี่ยงการให้ผู้เรียนใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ร่วมกัน
- 3) ใช้สื่อการเรียนรู้ที่กระชับ เข้าใจง่าย ส่งเสริมการเชื่อมโยงความรู้

- 4) ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดทำขึ้นอย่างเหมาะสมกับบริบทของการจัดการเรียนรู้
- 5) ใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความต้องการ
- 6) ใช้แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ที่ผู้สอนคัดสรร ไว้ล่วงหน้าและจัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เข้าใจง่ายและประหยัด

4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

- 1) ประเมินวินิจฉัยความเข้าใจที่ถูกต้องและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้เรียนและนำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 2) ประเมินกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการจัดการเรียนรู้
- 3) ประเมินความก้าวหน้าและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่น

- 4) ช่อมเสริมผู้เรียนทันทีในระหว่างที่ผู้เรียนอยู่โรงเรียน
- 5) ให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยตรงประเด็นและให้กำลังใจผู้เรียน
- 6) ให้ผู้เรียนประเมินตนเองจากการใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพแล้วให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองต่อไป

แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแบบเรียนรู้ที่บ้าน

1. แนวทางการจัดการเรียนรู้

- 1) บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ให้ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน เช่น การประกอบอาชีพ การศึกษาต่อ เป็นต้น
- 2) ผสมผสานวิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการศึกษาหนังสือ ตำรา แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียน
- 3) จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองร่วมกับเพื่อนแล้วใช้การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมผ่านช่องทางออนไลน์
- 4) ใช้กิจกรรมที่ทำทลายความคิดและความสามารถของผู้เรียน
- 5) หลีกเลี่ยงกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องมีการสัมผัสใกล้ชิดกับสมาชิกในครอบครัว

2. บทบาทผู้สอน

- 1) กระตุ้นแรงบันดาลใจและวินัยในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน
- 2) โค้ชผู้เรียนให้ใช้กระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างหลากหลายผ่านช่องทางต่าง ๆ ตามความพร้อมของผู้เรียน
- 3) ร่วมเรียนรู้ (Co-learning) ไปกับผู้เรียน เป็นเพื่อนคู่คิด คู่ปรึกษาให้คำแนะนำเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- 4) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายและวิธีการเรียนรู้ของตนเองและส่งเสริมให้ใช้ความพยายามเรียนรู้ให้สำเร็จ
- 5) ติดตามความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียนรายบุคคลด้วยการพูดคุยซักถามและตรวจสอบผลงาน

6) ใช้การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์กับผู้เรียนทั้งการสื่อสารส่วนบุคคลและการสื่อสารแบบกลุ่ม

3. การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้

1) ใช้สื่อการเรียนรู้ทั้งสื่อออนไลน์และออฟไลน์ที่ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างประหยัด

2) ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและเป็นสื่อที่กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้เพิ่มเติมต่อยอดด้วยตนเอง

3) ใช้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัวผู้เรียนหรือแหล่งการเรียนรู้ในบริเวณบ้าน ชุมชน ที่เชื่อมโยงกับความคิดรวบยอด

4) ใช้แหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีข้อมูลสารสนเทศเชื่อถือได้

5) ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้เรียน

4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

1) ประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่น

2) ให้ความสำคัญกับการประเมินกระบวนการคิดและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่สะท้อนให้เห็นจากผลงาน

3) ให้ผู้เรียนประเมินตนเองโดยใช้เครื่องมือประเมินที่มีคุณภาพและนำผลการประเมินมาพัฒนาตนเอง

4) ใช้การประเมินจาก Portfolio ที่สะท้อนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

5) ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนโดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้และคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6) ให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้ต่อยอดด้วยตนเอง

7) ใช้ภาษาทางบวกที่ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกสูญเสียกำลังใจ

สรุปได้ว่า การเรียนแบบผสมผสาน เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนรู้ วิธีการสอนของผู้สอน รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน ช่องทางการสื่อสาร และรูปแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับเนื้อหาผู้เรียนกับบริบทในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นความยืดหยุ่น เพื่อตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ผลลัพธ์ ที่ดีที่สุดจากการเรียนการสอน

บทสรุป

ในสถานการณ์ที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบเกือบทุกภาคส่วน ส่งผลให้เกิด การหยุดชะงักในวงกว้าง ได้มีอิทธิพลเหมือนกับเป็นโรคประจำถิ่นไปแล้ว ทำให้วงการการศึกษา ได้รับผลกระทบอย่างมาก จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้ที่ติดเชื้อส่วนใหญ่ จะมีอาการเล็กน้อยถึงปานกลาง และหายจากโรคได้เองโดยไม่ต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาล การพยายาม

หาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป จึงเป็นเรื่องที่ทำนายต่อผู้สอนทุกคน ดังนั้นนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในยุคชีวิตวิถีถัดไป ที่ผู้สอนควรนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน คือรูปแบบการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ซึ่งเป็นนวัตกรรมการเรียนการสอนที่มีรูปแบบทางเลือกที่หลากหลายให้กับผู้เรียนว่า เหมาะสมกับการเรียนรู้ในรูปแบบใด แนวทางในการจัดการเรียนการสอน คือการที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ที่โรงเรียน และการเรียนรู้ที่บ้านจำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ แนวทางการจัดการเรียนรู้ บทบาทผู้สอน การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ควบคู่กับการพัฒนาแบบการใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ด้วยการดำเนินการอย่างมีเป้าหมายในยุคชีวิตวิถีถัดไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *หลักเกณฑ์การเปิดโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ตามข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 37) ประกาศฉบับลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2565*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- กุลธิดา พุงคาโน. (2564). การเรียนรู้แบบผสมผสาน Blended Learning ในวิถี New Normal Blended Learning in a New Normal. *ครุศาสตร์สาร*. 15 (1), 29-43.
- จตุรงค์ พยอมแย้ม. (26 มกราคม 2565). *การศึกษาไทยในยุค next normal*. สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2565, จาก <https://il.mahidol.ac.th/th/newsletter64-page-9/>.
- จินตวิทย์ คล้ายสังข์. (2563). *เอกสารสรุปการบรรยายการอบรมเชิงวิชาการ การอบรมเชิงวิชาการ เรื่องการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)*. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2020). *ข่าวสารจุฬาฯ คิดใหม่ ทำใหม่ กับการเรียนการสอนออนไลน์ในช่วง COVID-19*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.chula.ac.th/news/29739/>.
- ฉลองรัฐ เอมมาลย์ชลมารค. *NEXT NORMAL กับวิถีใหม่แห่งการสื่อสาร*, สารรังสิต Online. สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม 2565, จาก <https://www2.rsu.ac.th/samrangsit-onlinedetail/CommArts-Article15>.
- เทียน ทองแก้ว. (2563). การออกแบบการศึกษาในชีวิตวิถีใหม่: ผลกระทบจากการแพร่ระบาด COVID-19. *คุรุสภาวิทยารจารย์*, 1(2), 10.
- บัลลังก์ โรหิตเสถียร. *ข่าว ศธ. 360 องศา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กันยายน 2565, จาก <https://www.moe.go.th>.
- มารุต พัฒนา และคณะ. (2564). *แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย. (2563). *การแพร่ระบาดของโควิด-19 สร้างผลกระทบต่อการศึกษาไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.kenan-asia.org/th/covid-19-education-impact/>.

- เสกสรรค์ พันธัญญะ. (2565). *Digital Transformation จาก New Normal สู่ Next Normal*. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.depa.or.th/th/article-view/digital-transformation-new-normal-next-normal>.
- อานุกาฬ เลขาภรณ์. (2564). ความปกติถัดไปอุดมศึกษา: ความท้าทาย. *วารสารการศึกษาและนวัตกรรมการเรียนรู้* 1(2), 111-125
- Curtin, R. (2021). *Reimagining higher education: the post-covid classroom*. Educause Review. Retrieved from <https://er.educause.edu/articles/2021/4/reimagining-higher-educationthe-post-covid-classroom>.
- Hajsadr, Massoud. (2007). *Blended Learning and Animations*. Accessed April 22. Available from <http://www.elesson.co.uk/blended.asp>.
- Huang, Ronghuai, and Yueliang Zhou. (2003). *Designing Blended Learning Focused on Knowledge Category and Learning Activities*. Accessed February 26. Available from <http://citeseerx.ist.psu.edu/showciting;jsessionid=F5970713AF6759CFD8E746FF32D10D7E?cid=5174168>.
- Singh, H., & Reed, C. (2001). *A Write Paper: Achieving Success with Blended Learning*. <https://www.docin.com/p-1815130868.html>.
- Tanamit, Kongkiat. (2551). *Blended Learning*. Accessed February 26. Available from <http://202.44.43.230/det3/kkt/images/การเรียนแบบผสมผสาน.pdf>.
- World Economic Forum. (2020). *Education in a Post-COVID World*. Nine Ideas for Public Action.

นิราศสุนทรภู์ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
Niras of Sunthornphu: Reflections on Community Lifestyles in the Early
Rattanakosin Period

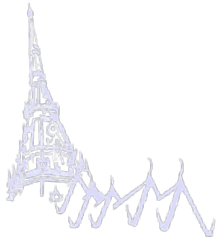
ศุภณัฐ เทียนทอง

Supanut Tiantong

สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

Program in Thai, Faculty of Education, Rajabhat Rajanagarindra University, Thailand

Email: supanut.tia@rru.ac.th

Received June 7, 2023; Revised June 22, 2023; Accepted June 27, 2023

บทคัดย่อ

พระสุนทรโวหาร (ภู่) หรือสุนทรภู์ เป็นกวีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีผลงานร้อยกรองหลากหลายประเภทไม่ว่าจะเป็นนิทานคำกลอน บทละคร บทเสภา กลอนเพลงยาว กลอนสุภาพ และนิราศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิราศ กล่าวได้ว่า เป็นผลงานประเภทหนึ่งสร้างชื่อเสียงให้กับสุนทรภู์เป็นอย่างมาก สุนทรภู์ประพันธ์นิราศทั้งหมด 9 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศอิเหนา นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศพระปฐม นิราศเมืองเพชร และรำพันพิลาป โดยส่วนใหญ่นิราศของสุนทรภู์จะมีลักษณะของการจากงานอันเป็นที่รักเพื่อเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งลักษณะเฉพาะของนิราศสุนทรภู์จะมีการพรรณนาถึงชื่อสถานที่ ลักษณะทางภูมิประเทศ พืชพันธุ์ไม้ สัตว์นานาชนิด ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่สุนทรภู์เดินทางไปพบเจอ บทความนี้จึงมุ่งเสนอภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ปรากฏในนิราศสุนทรภู์ โดยศึกษาจำแนกตามลักษณะทางภูมิศาสตร์

คำสำคัญ: นิราศ; สุนทรภู์; วิถีชีวิตชุมชน; รัตนโกสินทร์ตอนต้น

Abstract

Phra Sunthorn Vohan (Phu) or Sunthornphu was the greatest poet in the early Rattanakosin period and the world. There are many types of poetry works, such as Nithan Khum Klon, Dramatic, Thai Verse, Klon Phleng Yao, Klon Suphasit and especially, Niras, that was the type of the poet's journey. It can be said that it is the one type of the famous work made by Sunthornphu and he totally wrote 9 Niras: Niras Muang Klaeng, Niras Pha Bath, Niras Inao, Niras Phu Khao Thong, Niras Suphan, Niras Wat Chao Fa, Niras Pha Pra Thom, Niras Mueang

Phet and Ram Phan Phi Lap. Mostly, Sunthornphu's Niras had the appearance of leaving his beloved persons to travel into the various places in the central region of Thailand. The unique characteristics of Niras Sunthornphu had a description of the place name, the geography, flora and fauna as well as the way of life in the social pictures that he had traveled to meet. This article aims to present the reflections of community lifestyles, nature, society, culture. They all were called “the way of life of the Thai people” in the early Rattanakosin period appeared in Niras of Sunthornphu. The study was classified by the geographical characteristics.

Keywords: Niras; Sunthornphu; Community Lifestyles; Early Rattanakosin Period

บทนำ

นิราศ ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง “เรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือจากที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ เป็นต้น มักแต่งเป็นกลอนหรือโคลง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) นอกจากนี้พระราชวรรังสรรค์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ หรือ น.ม.ส. ทรงให้ความหมายของนิราศไว้ว่า “นิราศ เป็นหนังสือซึ่งแต่งเมื่อร้างเมีย ถ้าเมียไม่รักก็ไม่นิราศ หนังสือชนิดนี้จับเอาความเศร้าเพราะจากนางเป็นแก่นเรื่อง ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ เช่น การพรรณนาถึงการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ นั้นเป็นกระพี้ของเรื่อง นิราศบางเรื่องกระพี้สำคัญกว่าแก่นก็มี เช่น นิราศลอนดอน แต่แก่นต้องมี ถ้าไม่มีก็ไม่ใช่นิราศ” (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ, 2513)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นิราศ หมายถึง เรื่องราวที่เรียงร้อยขึ้นในรูปแบบของคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนหรือโคลง โดยมีเนื้อหาที่พรรณนาถึงการพลัดพรากจากคนที่รักหรือจากถิ่นที่อยู่ไปตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีการกล่าวถึงชื่อสถานที่ที่ผู้แต่งเดินทางไป นอกจากนี้การตั้งชื่อนิราศ แบ่งออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ การตั้งตามชื่อสถานที่ที่ผู้แต่งจากมาหรือสถานที่ที่ผู้แต่งเดินทางไป เช่น นิราศลอนดอน การตั้งชื่อตามชื่อผู้แต่ง เช่น นิราศนรินทร์ การตั้งชื่อตามเนื้อเรื่อง เช่น นิราศเดือน และการตั้งชื่อตามตัวละครในวรรณคดี เช่น นิราศอิเหนา

วรรณคดีนิราศปรากฏหลักฐานการแต่งตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังจะเห็นได้จากโคลงนิราศหริภุญชัย โคลงกำสรวล ที่แต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นรูปแบบคำประพันธ์ประเภทโคลง นอกจากนี้ยังมีนิราศที่แต่งโดยใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ห่อโคลง เช่น กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง ซึ่งแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ส่วนนิราศที่แต่งโดยใช้คำประพันธ์ประเภทกลอน เริ่มได้รับความนิยมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิราศของสุนทรภู่

นิราศของสุนทรภู่มีทั้งหมด 9 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศอิเหนา นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศพระประธม นิราศเมืองเพชร และรำพันพิลาป โดยนิราศของสุนทรภู่ทั้ง 9 เรื่องนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรกนิราศที่แต่งขึ้นเพราะจากนางอันเป็นที่รักไปยังสถานที่ต่าง ๆ จริง ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า

นิราศพระปฐม และนิราศเมืองเพชร และประเภทที่สอง คือ นิราศสมมติ เป็นนิราศที่สุนทรภู่ได้จากนางอันเป็นที่รัก แต่ได้ใช้ตัวละครและเหตุการณ์ในวรรณคดีเรื่องสำคัญ ๆ ในการพรรณนาและคร่ำครวญ ได้แก่ นิราศอิเหนา ส่วนรำพันพิลาป เป็นนิราศที่สุนทรภู่พรรณนาเรื่องราวความฝันและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของตนเองที่ประสบมา ดังนั้นในนิราศของสุนทรภู่จึงมีความหลากหลายในด้านเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นนิราศที่สุนทรภู่จากคนรักไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือนิราศที่สุนทรภู่นำตัวละครในวรรณคดีหรือเหตุการณ์ในชีวิตของตนเองมาร้อยกรองเป็นนิราศ จากการศึกษานิราศสุนทรภู่ในเบื้องต้น พบว่า นิราศส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่สุนทรภู่จากนางอันเป็นที่รักไปยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัดในประเทศไทย ทำให้เห็นถึงภาพของวิถีชีวิตชุมชนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน

คำว่า วิถีชีวิตชุมชน เมื่อนำมาแปลความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 มาจากคำว่า วิถีชีวิต หมายถึง “ทางดำเนินชีวิต เช่น วิถีชาวบ้าน” ส่วนคำว่า ชุมชน หมายความว่า “หมู่ชน, กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน” ดังนั้นคำว่า วิถีชีวิตชุมชน จึงมีความหมายว่า “ทางดำเนินชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน” ดังที่ ชีชมพร เต็ดขุนทด (2556) ได้กล่าวถึงคำว่า วิถีชีวิตชุมชน ไว้ว่า

“การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนแต่ละชุมชน บนพื้นฐานวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมความเชื่อของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านกายภาพ คือ เกี่ยวกับสิ่งไม่มีชีวิต ลักษณะตามธรรมชาติของโลก ดิน อากาศ พืช และสัตว์ในถิ่นต่าง ๆ (2) ด้านเศรษฐกิจ คือ งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน (3) ด้านสังคม คือ กลุ่มคนจำนวนหนึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือที่เกี่ยวข้องกับการพบปะสังสรรค์หรือชุมนุมชน และ (4) ด้านวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมการแต่งกาย หรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ”

จากความหมายของคำว่า วิถีชีวิตชุมชน ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์เรามีการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งลักษณะการอยู่ร่วมกันดังกล่าวย่อมมีพื้นฐาน วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมความเชื่อของชุมชนนั้น ๆ ที่เหมือนและสอดคล้องกัน โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน มีการผลิต จำหน่ายจ่ายแจก หรือบริโภคสิ่งต่าง ๆ ที่มาจากในชุมชนเดียวกัน ลักษณะของวิถีชุมชนในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพ เช่น ภูมิประเทศ พืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ระบบนิเวศที่แตกต่างกัน ซึ่งลักษณะทางกายภาพที่ต่างกันย่อมทำให้เกิดวิถีชุมชนที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายทะเล ผู้คนก็จะประกอบอาชีพประมงหรือทำนาเกลือ ส่วนชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ผู้คนก็จะประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนา ข้าว หรือทำสวน เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจึงถือเป็นความหลากหลายของวิถีชีวิตชุมชนที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษานิราศสุนทรภู่ทั้ง 7 เรื่องในเบื้องต้น ผู้เขียนพบว่า นิราศสุนทรภู่ที่มีการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ มักจะปรากฏลักษณะของการถึงชื่อภูมินามหรือชื่อของสถานที่ที่กวีพบเห็น เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ทะเล หรือเกาะ ซึ่งเป็นชนบของการแตงนิราศโดยทั่วไป นอกจากนี้จะมีการพรรณนาภาพและให้รายละเอียดเกี่ยวกับพืชและสัตว์ในถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนลักษณะการประกอบอาชีพของผู้คนในชุมชนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน ซึ่งในประเด็นดังกล่าวมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง กล่าวคือ การพรรณนาภาพสถานที่ตามธรรมชาติ พืช สัตว์ หรือการประกอบอาชีพของผู้คนที่สุนทรภู่พบเห็นระหว่างการเดินทางนั้น เป็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสุนทรภู่เป็นกวีที่มีชีวิตอยู่ในช่วงปีพุทธศักราช 2329 - 2398 (ดำรงราชานุภาพ, 2545) ซึ่งอยู่ร่วมสมัยดังกล่าว ซึ่งแบ่งตามลักษณะของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยได้กล่าวถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตรงกับปีพุทธศักราช 2325 - 2394 (พลับพลึง มูลศิลป์, 2522)

ดังนั้น บทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษานิราศสุนทรภู่ ที่มีการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ และพรรณนาคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก ซึ่งมีจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศพระปฐม และนิราศเมืองเพชร เพื่อเสนอภาพสะท้อนวิถีชีวิต ธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ปรากฏในนิราศสุนทรภู่ โดยศึกษาจำแนกตามลักษณะทางภูมิศาสตร์

นิราศสุนทรภู่กับภูมิภาคของประเทศไทย

นิราศสุนทรภู่ทั้ง 7 เรื่อง เมื่อนำมาศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้เขียนจะใช้ลักษณะทางภูมิศาสตร์ในการจัดกลุ่มสถานที่ปลายทางที่สุนทรภู่ได้เดินทางไปตามภูมิภาคของประเทศไทย โดยยึดหลักการแบ่งเขตจังหวัดของประเทศไทยตามภูมิภาค (กรมการปกครอง, 2555) ได้เป็น 3 ภูมิภาค ได้แก่ (1) ภาคตะวันออก (2) ภาคกลาง และ (3) ภาคตะวันตก ดังนี้

1. ภาคตะวันออก ภูมิประเทศของภาคตะวันออกแบ่งได้ 4 ลักษณะ ได้แก่ ประเภทแรก คือ ภูมิประเทศส่วนทิวเขา มีทิวเขาชันกำแพง ทิวเขาจันทบุรี และทิวเขาบรรทัด ประเภทที่สอง คือ ภูมิประเทศส่วนที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำ คือ ที่ราบลุ่มน้ำบางปะกง ประเภทต่อมา คือ ที่ราบชายฝั่งทะเล ตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกงไปจนสุดเขตแดนที่แหลมสารพัดพิช จังหวัดตราด ส่วนใหญ่ชายฝั่งทะเลจะมีหาดทรายสวยงาม และประเภทสุดท้าย คือ เกาะและหมู่เกาะ เช่น เกาะสีชัง เกาะเสม็ด หมู่เกาะช้าง เกาะกูด เป็นต้น

นิราศสุนทรภู่ที่เป็นการเดินทางไปยังภาคตะวันออก คือ นิราศเมืองแกลง

2. ภาคกลาง มีแนวภูเขาเป็นขอบด้านตะวันออกและตะวันตก ได้แก่ ทิวเขาเพชรบูรณ์ และทิวเขาถนนธงชัย ลักษณะทางภูมิศาสตร์บริเวณภาคกลางตอนบนเป็นที่ราบเชิงเขา ลานตะพักลำน้ำ และเนินตะกอนรูปพัด ส่วนด้านตะวันออกเป็นที่ราบลาดเนินตะกอนเชิงเขาและภูเขาโดดเดี่ยว ๆ มีพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำยม แม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน และแม่น้ำป่าสัก ส่วนภาคกลางตอนล่างมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มโดยตลอด มีลานตะพักลำน้ำ และที่ราบน้ำท่วมถึง และคันดินธรรมชาติยาวขนานตามแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่า

ลัก แม่น้ำท่าจีน ที่ราบภาคกลางตอนกลางมีชื่อเรียกว่า พู่งราบเจ้าพระยา เริ่มตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ไปจนสุด
อำเภอไทย

นิราศสุนทรภู่ที่เป็นการเดินทางไปยังภาคกลาง ได้แก่ นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศ
สุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า และนิราศพระปฐม

3. ภาคตะวันตก มีเทือกเขาตะนาวศรีเป็นเทือกเขายาวตั้งแต่ภาคเหนือมาถึงภาคตะวันตก
ของประเทศ และเป็นพรมแดนทางธรรมชาติระหว่างไทยกับพม่า สภาพภูมิประเทศของภาคตะวันตกมี
ลักษณะเช่นเดียวกับภาคเหนือ โดยมีภูเขาสูงสลับกับหุบเขาซึ่งมีแม่น้ำไหลผ่าน มีที่ราบลุ่มน้ำสำคัญ ได้แก่ ที่
ราบลุ่มน้ำปิง-วัง ที่ราบลุ่มน้ำแม่กลอง และที่ราบลุ่มน้ำเพชรบุรี

นิราศสุนทรภู่ที่เป็นการเดินทางไปยังภาคตะวันตก คือ นิราศเมืองเพชร

นิราศสุนทรภู่: ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนตามลักษณะทางภูมิศาสตร์

นิราศสุนทรภู่ทั้ง 7 เรื่อง เป็นการเดินทางของสุนทรภู่ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ในแต่ละภูมิภาค
ของประเทศไทย โดยที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์แตกต่างกันออกไป ในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนได้จัดกลุ่มลักษณะ
ทางภูมิศาสตร์ที่ปรากฏในนิราศสุนทรภู่ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ นิราศลุ่มแม่น้ำภาคกลาง และนิราศชายฝั่ง
ทะเลอ่าวไทย ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดในลำดับต่อไป

นิราศลุ่มแม่น้ำภาคกลาง

นิราศสุนทรภู่ที่มีการเดินทางไปบริเวณลุ่มแม่น้ำภาคกลางมีทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่ นิราศพระบาท
นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า และนิราศพระปฐม ในนิราศดังกล่าวนี้สามารถจัดประเภท
ของลุ่มแม่น้ำที่สุนทรภู่เดินทางไปได้เป็น 2 ลุ่มแม่น้ำ ได้แก่ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ปรากฏในนิราศพระบาท
นิราศภูเขาทอง และนิราศวัดเจ้าฟ้า และลุ่มแม่น้ำท่าจีน ปรากฏในนิราศสุพรรณและนิราศพระปฐม

1. ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จะอยู่ในบริเวณที่แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน เช่น จังหวัด
นครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร และ
สมุทรปราการ ในนิราศสุนทรภู่ปรากฏเส้นทางที่สุนทรภู่ใช้ในการเดินทางผ่านแม่น้ำเจ้าพระยา ดังตัวอย่างคำ
ประพันธ์ว่า

ถึงทุ่งขวางกลางย่านบ้านกระบือ
ถึงย่านหนึ่งน้ำเขะเป็นเกาะกลาง

ที่ลมอ่อนนัยค่อยเหือดด้วยคุ้งขวาง

ต้องแยกทางสองแควกระแสนชล

(นิราศพระบาท, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีลักษณะ
เป็นคลองขนาดกว้างใหญ่ที่เรียกว่า “คุ้ง” นอกจากนี้ยังมีเกาะที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติของสายน้ำในแม่น้ำที่กัด
เซาะจนเป็นทางแยกทั้งสองทาง ทำให้ตรงกลางกลายเป็นเกาะขึ้นมา

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหนองน้ำ ซึ่งเกิดจากที่บริเวณดังกล่าวเป็นที่ลุ่ม
ริมแม่น้ำและจะมีน้ำขังอยู่ตลอดเวลาจนน้ำเน่าเป็นสีดำ ดังตัวอย่างคำกลอนที่กล่าวถึง “หนองคนที” ความว่า

มาลับท้อบ่อโคกจนสุดเหลี่ยม

ยังเลี้ยวเลี้ยวโคกกายไม่วายหมอง

ถึงหนองคนที่มีสระละหานนอง

เป็นเปลือกกรองแต่ล้นหย้าคงคาดำ

(นิราศภูเขาทอง, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงหนองคนที ซึ่งมีลักษณะเป็นหนองน้ำและมักจะพบโดยทั่วไปในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังปรากฏบริเวณที่เป็นคั้งน้ำที่เกิดจากกระแสน้ำที่ไหลลงมาและกัดเซาะชายฝั่งอยู่ตลอดเวลา จนกลายเป็นคั้งน้ำใหญ่ ในบริเวณดังกล่าวจะมีการหาปลาหรือประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ดังตัวอย่างคำกลอนต่อไปนี้

พระสุริยลงลับย่ำฝน

คู่ม้วนมิดมิดทุกทิศา

ถึงทางลัดตัดทางมากกลางนา

ทั้งแฝกคาแถมกกขึ้นรกเลี้ยว

เป็นเงาจ้ำน้ำเงิงดูเว้งว้าง

ทั้งกว้างขวางขวัญหายไม่วายเหลียว

เห็นคุ่มคุ่มหนูสาวเสียงกราวเกรียว

ลั่นเรือเพรียวพร้อมหน้าพวกปลาเอย

(นิราศภูเขาทอง, 2558)

ถึงย่านขวางบางทะแยงเป็นแขวงทุ่ง

คูเว้งว้างหว่างละแวกลั่นแฝกเผื่อ

เห็นไร่ไร่มั่วครุ่มครุ่มเครือ

เหมือนรูปเสื้อสิงโตรูปโคควาย

(นิราศวัดเจ้าฟ้า, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกล่าวทำให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่บริเวณริมแม่น้ำ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลาง

นอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วยังมีคลองสายเล็กสายน้อยที่แยกตัวออกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลัก เช่น คลองบางกอกน้อย คลองบางใหญ่ คลองโยง เป็นต้น โดยที่คลองดังกล่าวนี้จะเป็นเส้นทางสัญจรของชาวบ้านและบริเวณสองฝั่งคลองจะมีการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ดังตัวอย่างคำกลอนต่อไปนี้

ล่องทางบางใหญ่บ้าน

ด้านคอย

เลี้ยวล่องคลองเล็กลอย

เลือนช้า

สองฝั่งพรั่งพฤษพลอย

เพลินขึ้น ชมเอย

แลเหล่าชาวสวนหน้า

เล่นห่อน้องครองสนอม ฯ

(นิราศสุพรรณ, 2558)

ออกแควแม่น้ำปาก

คลองโยง

แดนด่านบ้านเรือนโรง

เรียดคั่ง

ชื่อลานตากฟ้าโถง

ทุ่งรอบ ขอบแฮ

เย็นย่ำน้ำค้างฟุ้ง

ฟากฟ้าสากล ฯ

(นิราศสุพรรณ, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นนี้กล่าวถึงบริเวณคลองบางใหญ่และคลองโยง ซึ่งเป็นคลองที่เชื่อมต่อกัน ก่อนที่จะออกสู่แม่น้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐม ซึ่งสุนทรภู่ได้เดินทางผ่านเพื่อมุ่งหน้าไปจังหวัดสุพรรณบุรีและมีการพรรณนาถึงสภาพวิถีชีวิตชุมชนและความเป็นอยู่ของชาวบ้านริมสองฝั่งคลอง

ชื่อภูมินาม หรือชื่อสถานที่ต่าง ๆ ถือได้ว่า ลักษณะอีกประการหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ในบริเวณพื้นที่นั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากการที่สุนทรภู่กล่าวถึง “บาง” ไว้ในระหว่างการเดินทาง ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “บาง” ไว้ว่า “ทางน้ำเล็ก ๆ, ทางน้ำเล็กที่ไหลขึ้นลงตามระดับน้ำในแม่น้ำ ลำคลอง หรือทะเล” ในนิราศภูเขาทองได้มีการกล่าวถึงบางไว้จำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถึงบางจากจากวัดพลัดพื้นน้อง	มาแว้มมองม้วนหน้าไม่ฝ่าฝืน
เพราะรักใคร่ใจจิตไม่ยี่ดเย็น	จึงต้องขึ้นใจพรากรมาจากเมือง
ถึงบางพลุกคิดถึงคูเมื่ออยู่ครอง	เคยไล่ช่องส่งให้ลั่นใบเหลือง
ถึงบางพลัดเหมือนพีพลัดมาขัดเคือง	ทั้งพลัดเมืองพลัดสมรมาร้อนรน
ถึงบางโพธิ์พระศรีมหาโพธิ์	ร่วมวิโรธรุกขมุลให้พูนผล
ขอเดชะอานาภาพพระทศพล	ให้ผ่องพันภัยพาลสำราญกาย ฯ

(นิราศภูเขาทอง, 2558)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นได้กล่าวถึงชื่อภูมินามที่มีคำว่า “บาง” ได้แก่ บางจาก บางพลู บางพลัด และบางโพธิ์ จากความหมายตามพจนานุกรมฯ ที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ชื่อบางส่วนใหญ่ที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีทางน้ำขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ในนิราศสุนทรภู่ก็ได้กล่าวถึงบางต่าง ๆ ไว้ ซึ่งทำให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางภูมิศาสตร์กับการตั้งชื่อสถานที่ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณริมแม่น้ำ

นอกจากนี้ยังพบสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่มักมีถิ่นอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

นกยางเลียบเหยียบปลานขาหยิก	เอาปากจิกบินฮือขึ้นเวหา
กระต่ายน้อยลอยทวนนาวามา	ไต่ปากษาเอ๋ยจะลอยไปถึงไหน

(นิราศพระบาท, 2558)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นในนิราศสุนทรภู่ได้กล่าวถึงสัตว์ที่มีถิ่นอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำที่สุนทรภู่เดินทางผ่าน คือ นกกระยางและปลา ตามธรรมชาติของนกกระยางมักจะบินมาหาอาหาร โดยเฉพาะปลาชนิดต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำ หนองน้ำ หรือบึง ซึ่งถือได้ว่า เป็นลักษณะทางธรรมชาติของสัตว์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำและสามารถพบเห็นได้ตามแม่น้ำทั่วไป เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน เป็นต้น

2. ลุ่มแม่น้ำท่าจีน เป็นแม่น้ำที่แยกตัวออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดอุทัยธานี ไหลผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร ในนิราศสุนทรภู่มีการกล่าวถึงบริเวณดังกล่าวอยู่หลายแห่ง ดังคำประพันธ์ว่า

บางปลาแม่น้ำอ้อ	กอรกะ
ไม้ไผ่ใหญ่สลายลำ	สร้างเพื่อย
ชาวบ้านย่านนั้นทำ	ที่ไร่ ไร่แฮ
ปลูกผักปลูกแพงเลื้อย	ลูกห้อยย้อยไสว ๆ

(นิราศสุพรรณ, 2558)

ถึงท้ายชายน้ำตก	รกรคลอง
ที่ลุ่มชุมรวงรอง	รับน้ำ
หน้าแล้งแห้งนาหนอง	น้ำตก ชกแฮ
ชลเนตรเชษฐาพร้า	เช่นน้ำตกบาง ๆ

(นิราศสุพรรณ, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นนี้สุนทรภู่ได้เดินทางผ่านบางปลาแม่น้ำ โดยใช้เส้นทางทางแม่น้ำท่าจีน ซึ่งทำให้เห็นถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของบริเวณดังกล่าวที่มีการกล่าวถึงที่ลุ่มเป็นที่รองรับน้ำในฤดูน้ำหลาก

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ขึ้นอยู่กับสภาพของภูมิประเทศที่แวดล้อม เช่น มีการทำนาในบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ต่อไปนี้

บางกระปือเห็นกระปือเหมือนซื้อบ้าน	แสนสงสารสัตว์นาฝูงกาสร
ลงปลักเปือกเกลือกเลนระเนนนอน	เหมือนจะร้อนรนรำทุกคำคั้น

(นิราศพระปฐม, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นนี้เป็นบริเวณหมู่บ้านที่เรียกว่า “บางกระปือ” ที่มีฝูงควายจำนวนมากลงไปเล่นโคลนในปลัก โดยที่ลักษณะดังกล่าวจะพบมากในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลาง

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงโรงหีบอ้อย เพื่อแปรรูปเป็นน้ำตาลทรายหรือน้ำตาลอ้อย ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

โรงหีบหนีบอ้อยออก	แอดเสียง
สองข้างรางรองเรียง	รับน้ำ
อ้อยใส่ไล่ควายเคียง	คูวัง เวียนเอย
อกพื้ชอกขี้	เช่นอ้อยย้อยระย้า ๆ

(นิราศสุพรรณ, 2558)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นสุนทรภู่ได้กล่าวถึงโรงหีบอ้อยที่ใช้ควายเป็นแรงงานในการผลิตน้ำตาล ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคกลางนอกจากจะเป็นนาข้าวแล้ว ยังมีบางส่วนที่มีการทำไร่อ้อย เป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำน้ำตาลประเภทหนึ่งด้วย

ในส่วนของพืชผักประเภทต่าง ๆ ที่สุนทรภู่ได้กล่าวถึงและพบได้มากในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ คือ บอน ซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นและเจริญเติบโตอยู่ในห้วยหรือหนองน้ำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชumnักผักตบช้อน	บอนแซง
บอนสุพรรณหันแกง	อ้อยแท้

บอนบางกอกดอกแสง

เหลือแหล่ แม่เอย

บอนปากยากจะแก้

ไม่ลั่นลั่นบอน ฯ

(นิราศสุพรรณ, 2558)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นได้กล่าวถึงบอนที่สุนทรภู่ได้พบจำนวนมากระหว่างที่เดินทางไปยังจังหวัดสุพรรณบุรี โดยบอนนั้นเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ในลำคลองหรือพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำขังอยู่ ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นมักจะนำส่วนที่เรียกว่า มือบอน หรือบางถิ่นเรียกว่า ไหลบอน มาประกอบอาหาร เช่น แกงส้มมือบอน เป็นต้น

นอกจากพืชผักชนิดต่าง ๆ ที่พบในบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลางแล้ว ยังสามารถพบพันธุ์ปลาน้ำจืดชนิดต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นานาปลาว่ายเคล้า

คลอเรือ

สีเสียดชีวกระโสงเสื่อ

ซ่าสร้อย

เพี้ยตะพาบตะเพียนเหลือ

หลายหลาก มากเอย

กริมกระต๊อบนบร้อย

เร่ร้ายรายเรียง

(นิราศสุพรรณ, 2558)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นได้กล่าวถึงพันธุ์ปลาน้ำจืดชนิดต่าง ๆ เช่น ปลาสีเสียด ปลาเสือ ปลาซ่า ปลาสร้อย ปลาตะเพียน เป็นต้น โดยสุนทรภู่ได้กล่าวถึงปลาชนิดต่าง ๆ ที่ตนได้พบเห็นระหว่างที่เดินทางไปยังจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งทำให้เห็นถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวผ่านพันธุ์ปลาจำนวนมากที่สุนทรภู่พบเห็น

นิราศสุนทรภู่ในลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ได้แก่ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและลุ่มแม่น้ำท่าจีน แสดงให้เห็นภาพวิถีชีวิตชุมชนที่มีผู้คนอยู่อาศัยในแม่น้ำหรือบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการปลูกเรือนแพเป็นที่อยู่อาศัยในแม่น้ำ การปลูกบ้านเรือนบริเวณใกล้แม่น้ำลำคลอง การอาศัยธรรมชาติในการประกอบอาชีพ เช่น การหาปลาในแม่น้ำลำคลอง การปลูกข้าวในนาที่ต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ มีการขุดคลองสาขาเพื่อเป็นเส้นทางสัญจรไปยังแม่น้ำสายใหญ่เชื่อมต่อกับพื้นที่อื่น ๆ การปลูกไร่อ้อยเพื่อทำน้ำตาลอ้อย ทำให้เกิดอาชีพหีบอ้อยโดยใช้แรงงานจากสัตว์ใหญ่ อาทิ วัว ควาย มีการกล่าวถึงสัตว์และพืชหลากหลายชนิด เช่น นกกระยาง ปลาสร้อย ปลาซ่า ปลาตะเพียน หรือแม้กระทั่งพืชที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้ คือ มือบอนหรือไหลบอน จะเห็นได้ว่า สิ่งที่สุนทรภู่พบเห็นล้วนแต่เป็นสัตว์และพืชที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืด

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงชื่อสถานที่หรือภูมินามในบริเวณดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่จะขึ้นต้นด้วยคำว่า บาง หนอง คู่ง มาจากลักษณะของที่ตั้งหรือพื้นที่ในบริเวณที่อยู่ติดกับแม่น้ำลำคลอง ในประเด็นดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของสุนทรภู่ที่สามารถนำชื่อภูมินามมาพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตนเองที่ต้องพลัดพรากจากคนที่ตนรักได้อย่างไพเราะและเหมาะสมทั้งรสคำและรสความ ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า “ถึงบางจากจากวัดพลัดพี่น้อง มามัวหมอมัวหน้าไม่ฝ่าฝัน” จะเห็นได้ว่า สุนทรภู่ใช้ชื่อภูมินามว่า บางจาก และใช้คำกริยาว่า จาก เป็นการซ้ำคำเพื่อให้สื่อความหมายถึงการพลัดพรากจากกัน หรือในคำกลอนที่ว่า “ถึงบางพลัดเหมือนพี่พลัดมาขัดเคือง ทั้งพลัดเมืองพลัดสมรมาร้อนรน” โดยกล่าวถึงชื่อภูมินาม บางพลัด และใช้

คำกริยาว่า พลัด เป็นการซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกของตนเองที่ต้องพลัดบ้านพลัดคนรักมา นอกจากนี้สุนทรภู่ยังใช้ชื่อภูมินาม บางพลู โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตที่ตนเคยส่งซองใส่ใบพลูให้คนรัก ดังกลอนที่ว่า “ถึงบางพลูคิดถึงคู่มื่ออยู่ครอง เคยไล่ของส่งให้ลั่นใบเหลือง” ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่นิยมกินหมากอีกด้วย

นิราศชายฝั่งทะเลอ่าวไทย

นิราศสุนทรภู่ที่มีการเดินทางไปบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทยมีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองแกลง และนิราศเมืองเพชร ในนิราศดังกล่าวนั้นเป็นการเดินทางของสุนทรภู่ไปยังจังหวัดที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย คือ อำเภอแกลง จังหวัดระยองซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศ และจังหวัดเพชรบุรีที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกของประเทศ

1. ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออก ในบริเวณดังกล่าวจะมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ดังจะเห็นได้จากนิราศเมืองแกลง ความว่า

ถึงปากลัดแลท่าชลาตัน	ดูเลื่อมลื่นเลนลากล้าละหาน
เขาแจวจ้วงล่องแล่นแสนสำราญ	มาพบบ้านบางระจ้ายิ่งเศร้าใจ
	(นิราศเมืองแกลง, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นทำให้เห็นถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ในบริเวณปากอ่าวไทยที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลลงสู่ทะเลและมีโคลน เลน จำนวนมากทำให้บริเวณดังกล่าวตื้นเขิน ซึ่งเป็นลักษณะปกติของบริเวณปากแม่น้ำ อีกทั้งยังมีการกล่าวถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกบริเวณจังหวัดสมุทรปราการ ดังความว่า

ถึงบางพลีมีเรือนอารามพระ	ดูระกะดาซทางไปกลางทุ่ง
เป็นเลนลุ่มลึกเหลวเพียงเอวพุง	ต้องลากจูงจ้างควายอยู่รายเรียง
	(นิราศเมืองแกลง, 2558)

พอพ้นบ้านลานแลดูปากช่อง	เห็นทิวทองสมุทรไทยน่าใจหาย
แลทะเลเลี่ยนลาดล้นหาดทราย	ทั้งสามนายจัดแจงโจงกระเบน
	(นิราศเมืองแกลง, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นก็ได้บรรยายถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออกบริเวณจังหวัดสมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา และชลบุรี ซึ่งในบริเวณดังกล่าวมีทั้งป่าชายเลนที่มีโคลนจำนวนมากหรือในบริเวณชายทะเลที่มีหาดทรายทอดยาวไปตามชายฝั่งทะเล

นอกจากเส้นทางทางทะเลที่สุนทรภู่ใช้เดินทางไปยังเมืองแกลงแล้ว ยังปรากฏเส้นทางทางบก ซึ่งเป็นการพรรณนาถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ในบริเวณอำเภอดุสิตราชะ จังหวัดชลบุรี ดังความว่า

พอพ้นบ้านลานแลล้นทุ่งเลี่ยน	หนทางเตียนตัดเข้าภูเขาวาง
ดูกรวดทรายพรายงามเหมือนเงินราว	หยาดน้ำค้างซังหลุมที่ขุมควาย

อันชื่อนี้ศรีมหาราชาชาติ
ค่อยเลียบเดินเนินโขดสิงขรคัน

(นิราศเมืองแกลง, 2558)
ขึ้นจากหาดเข้าป่าพนาสัย
เสียงจักจั่นแซ่ซึ่งวังเวงใจ
(นิราศเมืองแกลง, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นก็ได้พรรณนาให้เห็นถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ด้านตะวันออก บริเวณอำเภอศรีราชา ซึ่งนอกจากจะมีทะเลชายหาดแล้ว ยังมีภูเขาและเนินเขาที่มีก้อนหิน ปรากฏอยู่ตามรายทาง

นิราศเมืองแกลงยังมีการกล่าวถึงอาชีพของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกบริเวณ จังหวัดชลบุรี ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

ขายหอยแครงแมลงภู่กับปูม้า
พวกเจ๊กจีนสินค้าเอามาวาง

หมึกแมงดาหอยตองรองกระถาง
มะเขือคางแพะเผือกผักกาดทอง
(นิราศเมืองแกลง, 2558)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นก็ได้บรรยายถึงอาชีพค้าขายอาหารและสินค้าทางทะเล เช่น หอยแครง หอยแมลงภู่ ปูม้า หมึก แมงดา หรือแม้กระทั่งการแปรรูปอาหารทะเล เช่น ดอยตอง หรือการถนอมอาหารประเภทผัก เช่น ผักกาดทอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณบางปลาสร้อย อ่างศิลา เขาสามมุข และบางแสน จังหวัดชลบุรี นอกจากนี้ยังกล่าวถึงชาวจีน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัย และประกอบอาชีพค้าขาย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นชาวจีนเป็นผู้ริเริ่มการค้าขายก่อนชนชาติอื่น (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 28, 2549: 72) ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในบริเวณหัวเมืองชายฝั่งทะเล โดยลักษณะดังกล่าวมาข้างต้นนี้มีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศในชายฝั่งทะเลตะวันออกที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพทางทะเลและการเดินทางติดต่อค้าขายกับประเทศต่าง ๆ

2. ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก ในบริเวณดังกล่าวจะมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม และเพชรบุรี ดังจะเห็นได้จาก นิราศเมืองเพชร ความว่า

ข้างฝั่งซ้ายชายทะเลเป็นลมคลื่น
แม่น้ำกว้างวังเวงเป็นเชิงเลน

นภาวงศ์พื้นเผือดแดงดังแสงเสน
ลำพูเอนเอนอ่อนทอดยอดระย้า
(นิราศเมืองเพชร, 2558)

ในลำคลองสองฟากล้วนจากปลูก
ต้นจากถูกลูกขิดนั้นติดแพง

ทะเลายลูกดอกจากขึ้นฝากแฝง
เขาช่างแปลงชื่อถูกเรียกลูกขิด
(นิราศเมืองเพชร, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นได้พรรณนาถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ปรากฏในบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ด้านตะวันตก ในส่วนของจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ที่เต็มไปด้วยป่าชายเลนและมีพรรณไม้ที่เกิดขึ้นใน บริเวณดังกล่าว เช่น ต้นลำพู ต้นจาก

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงสัตว์จำพวกนกที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

ได้ชมเล่นเห็นเด่นกวีหคกลุ้ม
กลางสมุทรผุดโผล่ล้นโลมา

เที่ยวคุ่มคุ่มเดินดินกินมัจฉา
ดูหน้าตาแต่ละตัวน่ากลัวเกรง
(นิราศเมืองเพชร, 2558)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นได้กล่าวถึงฝูงนกที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลและคอยหาอาหาร โดยการจับปลาในทะเล นอกจากนี้ยังปรากฏฝูงโลมาที่ว่ายแหวกอยู่กลางทะเล ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปที่มักจะพบเห็นได้ในพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นชายฝั่งทะเล อีกทั้งยังมีการกล่าวถึงบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนที่ประกอบอาชีพค้าขายสินทางทะเล ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

ถึงแม่กลองสองฝั่งเขาตั้งบ้าน
บ้าย่างปลาเค้าเคียงเรียงเรียงราย
ขายสำเร็จเปิดไถ่ทั้งไข่พอก
ลูกค้ารับนับกันเป็นพันร้อย

นำสำราญเรือนเรือคูเหลือหลาย
ดู่นวายวิ่งไขว่ทั้งใหญ่่น้อย
กระเบนกระบอกปลาทุทั้งปูหอย
ปลาเล็กน้อยขมงโกรยโกยกระบุง
(นิราศเมืองเพชร, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นสุนทรภู่ได้กล่าวถึงชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่ว่าจะเป็นการปลูกบ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำหรืออาศัยอยู่บนเรือ อีกทั้งยังมีการกล่าวถึงการประกอบอาชีพค้าของชาวบ้านในบริเวณดังกล่าว เช่น ขายอาหารทะเลหรือสินค้าต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ได้แก่ ปลาอย่าง ไข่เปิด ไข่ไก่ ไข่พอกหรือไข่เค็ม ปลากระเบน ปลากระบอก ปลาทุ ปู และหอย ตลอดจนมีการพรรณนาภาพความคึกคักในการค้าขายสินค้าทะเลที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงภูมิประเทศในบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทยที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านบริเวณดังกล่าว ความเป็น

ถึงคลองที่อิฐท่าแร่เรียง
เขาทำน้ำทำนาปลาอุดม
ที่ปากคลองกองฟืนไต้เตาเผา
ถึงบางขวางช้างซ้ายขวา

สุดสำเนียงที่จะถามความปฐม
เป็นนิคมเขตบ้านพวกพรานปลา
ดูเกลื่อนกลาดเรียงรายทั้งซ้ายขวา
ไขคองช้างน้ำไว้ทำเกลือ
(นิราศเมืองเพชร, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกล่าวถึงบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตกที่มีการประกอบอาชีพต่าง ๆ หลากหลายประเภท ซึ่งอาศัยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลในการประกอบอาชีพ เช่น มีการทำนา มีการหาปลา ในบริเวณคลองท่าแร่ มีการทำนาเกลือ ในบริเวณบางขวาง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงภูมิประเทศในบริเวณปากแม่น้ำที่มีการทับทบของดินตะกอนจนกลายเป็นพื้นที่ของป่าชายเลน เป็นที่อยู่อาศัยของพรรณไม้และสัตว์ทะเล ดังคำประพันธ์ว่า

ในคลองลัดทศนายิ่งอาตุร
ป่าปะโลงโกงกางแกมแสม

เป็นดินพูนพานจะตั้งแต่พื้นโคลน
แต่ล้วนแต่ตายผอยกรองกร้อยโกรน

(นิราศเมืองเพชร, 2558)

จนออกช่องคลองบางตะปอนใหญ่

ล้วนป่าไม้ตื่นเปิดเสม็ดแสม

นกกลางยางกรอกกระรอกกระแต

เสียงซ้อแซ่สองข้างทางกันดาร ฯ

(นิราศเมืองเพชร, 2558)

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ในบริเวณชายฝั่งทะเลที่เป็นปากแม่น้ำมีการทับทบของดินตะกอนจนกลายเป็นพื้นที่ป่าชายเลน มีพันธุ์ไม้ในระบบนิเวศทางทะเล เช่น ต้นโกงกาง ต้นแสม ต้นเสม็ด ต้นตีนเป็ด ตลอดจนสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว เช่น นกกระยาง นกยางกรอกกระรอก กระแต ซึ่งคล้ายคลึงกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออก

จะเห็นได้ว่า นิราศสุนทรภู่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ได้แก่ ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออกและชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก เป็นนิราศที่สุนทรภู่เดินทางไปยังจังหวัดระยองและจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับทะเลอ่าวไทย ลักษณะภูมิประเทศในพื้นที่ดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นป่าชายเลน หาดทราย เกาะ และภูเขาหินปูน สุนทรภู่ได้พรรณนาถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้นที่ตั่งบ้านเรือนอยู่บริเวณชายทะเลไว้อย่างน่าสนใจ มีลักษณะการประกอบอาชีพที่ใกล้เคียงกันทั้งชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันออกและชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก เช่น อาชีพประมงน้ำเค็มและน้ำจืด ค้าขายอาหารทะเลทั้งอาหารสดและอาหารที่แปรรูปแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน มีการทำนาเกลือ ทำนาข้าว วิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้านจะตั่งบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้แม่น้ำหรือปลูกเรือนแพอาศัยอยู่ในลำคลอง เป็นการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงพืชและสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบนิเวศทางทะเล เช่น ต้นโกงกาง ต้นแสม ต้นเสม็ด ต้นตีนเป็ด นกกระยาง นกยางกรอกกระรอก กระแต ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ในบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทยจะมีลักษณะเป็นป่าชายเลน มีความหลากหลายทางชีวภาพ และความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในขณะนั้น

สรุป

จากการศึกษานิราศสุนทรภู่ทั้ง 7 เรื่อง ได้แก่ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศพระปฐม และนิราศเมืองเพชร ในลักษณะของภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชน โดยในจำแนกตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ จากการศึกษาดังกล่าวผู้เขียนพบว่า สุนทรภู่เป็นผู้ที่มีความละเอียดถี่ถ้วน มีความรู้รอบตัว และเป็นคนที่ช่างจดจำ สามารถนำข้อสถานที่ ภูมินาม หรือสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ คน หรือแม้กระทั่งภาพวิถีชีวิตของชุมชนที่พบเห็นในระหว่างการเดินมาพรรณนาให้แจ่มชัดขึ้น นอกจากจะมีความไพเราะทั้งรสคำและรสความแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต อาชีพ และความเป็นอยู่ของกลุ่มคนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นชาวไทย ชาวมอญ หรือชาวจีน นอกจากนี้นิราศสุนทรภู่ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นที่ลุ่มบริเวณแม่น้ำสายสำคัญ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน หรือบริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทยในภาคตะวันออกหรือภาคตะวันตกของประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านลักษณะกายภาพทางภูมิศาสตร์ โดยลักษณะดังกล่าวนี้ได้ปรากฏใน

ผลงานนิราศของสุนทรภู่ ซึ่งนอกจากจะทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของสถานที่นั้น ๆ แล้ว ยังทำให้เห็นถึงลักษณะความหลากหลายของระบบนิเวศไม่ว่าจะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำหรือชายฝั่งทะเล

นิราศสุนทรภู่ทั้ง 7 เรื่อง เป็นผลงานอันทรงคุณค่าที่แสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของสุนทรภู่อีกด้วย กล่าวคือ สุนทรภู่เป็นผู้ที่มีความชำนาญรอบรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ สามารถนำความรู้ที่มาสอดแทรกไว้ในผลงานของตนเอง ตลอดจนลักษณะการช่างสังเกตช่างจดจำและความละเอียดถี่ถ้วน จึงสามารถนำชื่อของสถานที่ ภาพวิถีชีวิตชุมชนที่ได้พบเห็น หรือความรู้ทางภูมิศาสตร์มาพรรณนาอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นนิราศในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลางหรือพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ดังที่ วิพุธ โสภวงศ์ (2527) กล่าวว่า “เรื่องนิเวศวิทยาของป่าชายเลนนี้ แม้จะเป็นส่วนประกอบที่กล่าวไว้เพียงเล็กน้อยในนิราศ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่บ่งชี้ให้เห็นว่า สุนทรภู่เป็นกวีที่มีสายตาและความสังเกตอันแหลมคม ช่างพินิจพิเคราะห์สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมิให้ผ่านตาไปอย่างเปล่าดาย”

อย่างไรก็ตามงานเขียนประเภทนิราศ ถ้าอธิบายตามคำนิยามของ พระราชวรพงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ น.ม.ส. ที่ทรงอธิบายไว้ว่า “นิราศ ย่อมมีการพรรณนาคร่ำครวญถึงคนรักเป็นแก่นเรื่อง และมีการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เป็นรายละเอียดที่เสริมขึ้นมา ซึ่งในนิราศบางเรื่องในส่วนของรายละเอียดเสริมนี้มีความสำคัญมากกว่าแก่นของเรื่องเสียอีก” (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, 2513) ถ้าหากยึดหลักข้างต้นนี้อาจจะจัดประเภทของผลงานนิราศสุนทรภู่ได้ว่า เป็นนิราศที่มีทั้งส่วนแก่น คือ การพรรณนาคร่ำครวญถึงคนรักและมีรายละเอียดส่วนเสริม คือ การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ดังนั้นจากการศึกษานิราศสุนทรภู่ทั้ง 7 เรื่อง ทำให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของรายละเอียดส่วนเสริมที่เกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่กวีพบเห็นและถ่ายทอดออกมา แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างนิราศกับสภาพของสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตที่มีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป การมุ่งศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากนิราศสุนทรภู่ โดยจำแนกตามลักษณะทางภูมิศาสตร์นั้น กล่าวได้ว่า เป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้เขียนมุ่งนำเสนอผลงานของสุนทรภู่ให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้นและเกี่ยวข้องกับสภาพวิถีชีวิตชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด อาจจะมีการศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนวิถีชีวิตชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นกับปัจจุบันผ่านนิราศสุนทรภู่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและก้าวทันลักษณะการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบริบทต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2555). *ทำเนียบท้องที่ เล่ม 1-2*. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- จิซึมพร เด็ดขุนทด. (2556). *การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจังหวัดสมุทรสงคราม* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2545). *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ไพลินบุ๊คเนต.

- พิทยาลงกรณ์, พระราชวรพงศ์เธอ กรมหมื่น. (2513). *ปาฐกถาเรื่องนิราศนรินทร์ ใน นิราศนรินทร์คำโคลง*.
พระนคร: แพร่พิทยา.
- พลับพลึง มูลศิลป์. (2522). *ประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. กรุงเทพฯ: ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราช
บัณฑิตสถาน.
- วิพุธ โสภวงศ์. (2527). *นิเวศวิทยาจากนิราศวัดเจ้าฟ้า*. *วารสารภาษาและหนังสือ*, 16(2) ตุลาคม 2526 –
มีนาคม 2527.
- สุนทรภู์. (2558). *ประชุมคำกลอนสุนทรภู์*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 28. (2549).
กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.

พระสงฆ์ไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

Thai monks and educational changes

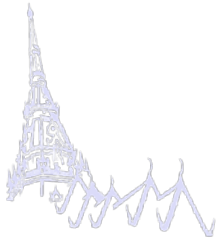
พระพรหมพิริยะ มัลลย์รักษ์

PhraPhompiriya Malailak

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: luangta_tom@hotmail.com

Received May 30, 2023; Revised June 16, 2023; Accepted June 26, 2023

บทคัดย่อ

ประเทศไทยมีพระสงฆ์เป็นบทบาทสำคัญในการศึกษามานานหลายศตวรรษ ในอดีตพระสงฆ์ไทยมีหน้าที่สอนเด็กหนุ่มให้อ่านออกเขียนได้ รักษาพระไตรปิฎก ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในระบบการศึกษาของประเทศไทย รวมถึงการเปลี่ยนไปสู่หลักสูตรทางโลกที่เป็นมาตรฐานมากขึ้น อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ยังคงมีส่วนร่วมของการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น วัดหลายแห่งในประเทศไทยเปิดโรงเรียนหรือให้โอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชนของตน สิ่งเหล่านี้อาจรวมถึงชั้นเรียนภาษา การฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ หรือโปรแกรมวิชาชีพอื่น ๆ นอกจากนี้พระสงฆ์อาจทำหน้าที่ให้คำแนะนำและช่วยเหลือนักเรียนในบางกรณี พระสงฆ์ยังมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยอีกด้วย เช่น ให้น้ำหนักการคิดเชิงวิพากษ์และความคิดสร้างสรรค์ในห้องเรียนมากกว่าการท่องจำ และทำข้อสอบที่ได้มาตรฐาน แม้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาของประเทศไทยอาจเปลี่ยนแปลงไป แต่พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทที่สำคัญในการให้โอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนเสมอมา

คำสำคัญ: พระสงฆ์ไทย; การเปลี่ยนแปลง; การศึกษา

Abstract

In Thailand, the monks have played an important role in education for centuries. In the past, Thai monks were responsible for teaching young people to read and write, including preservation of the scriptures. In the recent years, there have been some changes in the education system in Thailand. This includes the secular curriculum with more standard. However, Thai monks continued to participate in the various forms of education. For an example, many temples in the country began to take the permission license of managing the schools or provide the educational opportunities to youths in their communities. These may

include the language classes, computer training, or other professional programs. In addition, the clergy may act to advise and assist the students in some cases. Exactly, the monks are also involved in driving the educational reformation in Thailand. For an example, they focus on critical thinking and creativity in the classroom more than simply memorizing and taking an overall standardized test. Although the role of the monks in the education of Thailand may change, the monks still mostly play the important role in providing the educational opportunities and promoting it in their communities.

Keywords: Thai monks; Changes; Education

บทนำ

ในทางการศึกษาพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เราจะได้เห็นได้ชัดก็สมัยพระพุทธเจ้า ทรงส่งสาวก 60 องค์ ออกประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทั่วอินเดียและประเทศใกล้เคียง เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่กุลบุตรทุกคนชั้นวรรณะ เป็นการจัดการเรียนที่ให้ความเสมอภาคกันหมดตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพและให้คุณธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติชอบ สำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ตลอดไป พระสงฆ์ในเมืองไทยก็เช่นเดียวกัน เป็นบุคคลที่สำคัญมากทางการศึกษา ให้การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ผู้ด้อยทางการศึกษา ฐานะยากจน เป็นคนกำพร้าพ่อแม่ ได้จัดโอกาสนั้นให้มีการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดการศึกษาแผนกธรรม แผนกบาลี และปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นต้น เพื่อให้โอกาสบุคคลเหล่านั้นได้ศึกษาเล่าเรียนตามภูมิรู้ของตนนอกจากนี้ยังช่วยเหลือครอบครัวเณรด้วย มีการให้วัตถุนานและธรรมทาน มีการเทศนาสั่งสอนด้วย บางท่านเคยดื่มสุราเล่นการพนัน เมื่อลูกชายบวชแล้วก็ถือศีล 5 กับลูกชาย ทำให้เหลือปัจจัยใช้ลืมตาอ้าปากได้บ้าง นี่คือการช่วยเหลือสังคมทางอ้อม และพระสงฆ์ก็ยังคงมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการศึกษาไทย

มีนักวิจัยได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสม ซึ่งควรจะนำมาใช้ได้แก่ รูปแบบเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชา นักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไป ตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก วิชาที่พระภิกษุสามเณรควรได้รับการศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่ วิชา ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานการศึกษาที่เรียนและสอนในสถานศึกษาโดยทั่วไป ดังนั้น คณะสงฆ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรจะถือโอกาส

ที่พัฒนาปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ให้เหมาะสมกับกาลสมัย หลักสูตรพระปริยัติธรรมก็จะตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนได้มากขึ้นและจะทำให้ให้นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หันมาสนใจวชเรียนในพระพุทธรศาสนามากขึ้น นอกจากนั้น รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีนี้อาจจะเป็นที่นิยมแพร่หลายและถูกนำไปประยุกต์ใช้ระบบโรงเรียนโดยทั่วไป ในที่สุด พระพุทธรศาสนาจะเจริญก้าวหน้าและดำรงมั่น เพื่อความสงบสุขของปวงประชาชนชาวไทย และชาวโลกตลอดไป (อินตา ศิริวรรณ และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, 2558)

ในบทความนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพระสงฆ์ไทยกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาซึ่งมีเนื้อหาสำคัญได้แก่เรื่องบทบาทพระสงฆ์ไทยที่มีต่อการศึกษาที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ไทยที่มีต่อการศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องบทบาทพระสงฆ์ไทยด้านการศึกษาสงเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับพระสงฆ์กับการศึกษาปัจจุบันเนื้อหาเกี่ยวกับพระสงฆ์กับการใช้สื่อทางการศึกษาบทบาทพระสงฆ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและแนวโน้มการศึกษาของพระสงฆ์ในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางที่ควรแก่การนำมาศึกษาและเป็นประโยชน์ในทางวิชาการและผู้ที่สนใจต่อไป

บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการศึกษา

ในการศึกษาพระสงฆ์เป็นต้นแบบที่ดีในการศึกษาและการปฏิบัติตามศีลธรรม ดังนั้น เมื่อผู้ศึกษาได้รับการศึกษาและเรียนรู้จากพระสงฆ์ จะช่วยส่งเสริมให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสงบ สุขภาพดี มีความรับผิดชอบ ต่อสังคมและตนเอง บทบาททางการศึกษาของพระสงฆ์อีกอย่างที่สำคัญ คือ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา พระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและสร้างความเข้าใจในพุทธศาสนาให้กับประชาชน พระสงฆ์เป็นตัวแทนของศาสนาและจิตวิญญาณของสังคมเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ที่อยู่ในสังคมโดยการพัฒนาคุณธรรมและการมีพฤติกรรมที่ดี เพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับสังคมในการแก้ไขปัญหาและสร้างสังคมที่ดีขึ้น ในบทบาทพระสงฆ์ และความพยายามที่จะผลักดันบทบาทพระสงฆ์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ให้สังคมมองเห็นถึงประโยชน์นั้นเด่นชัดมากยิ่งขึ้นในการจัดการศึกษา

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการศึกษาตลอด จะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ในหลายวัฒนธรรม พระสงฆ์มีหน้าที่รักษาและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาตลอดยุคสมัย ตัวอย่างเช่น ในยุคกลาง พระสงฆ์มักเป็นสมาชิกที่รู้หนังสือเพียงกลุ่มเดียวในสังคมไทย มีหน้าที่รับผิดชอบในการคัดลอกและอนุรักษ์ข้อความโบราณยังก่อตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยซึ่งสอนวิชาต่าง ๆ เช่น ปรัชญาศาสนา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในอดีตพระสงฆ์มักมีหน้าที่รับผิดชอบในการศึกษาของเยาวชน ไม่เพียงสอนเรื่องวิชาการเท่านั้น แต่ยังสอนเรื่องจริยธรรม จิตวิญญาณ และการทำสมาธิอีกด้วย วัดจึงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่พระสงฆ์และนักเรียนมารวมตัวกันเพื่อศึกษา และปฏิบัติธรรม นอกจากบทบาทในฐานะนักการศึกษาแล้ว พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในการรักษาและแบ่งปันความรู้ทางภูมิปัญญา วัดหลายแห่งยังคงมีชั้นเรียนและการฝึกอบรมทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะทางจิตวิญญาณและศีลธรรมสำหรับผู้แสวงหาคำแนะนำและปัญญา (พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที, 2546) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีการแบ่งการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร สามารถแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาส มีทั้งอุบาสก อุบาสิกาหรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา สามารถแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร สามารถแบ่งออกเป็น 8 ชั้น คือ ประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3-9 ประโยค

2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สามารถจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2535 มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้ในหลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรมีความประสงค์จะลาสิกขา สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษา หรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพอื่นได้

พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (2549) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่า เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามการศึกษาฝ่ายพุทธจักรนั้นจะเน้นถึงองค์ประกอบของหลักของธรรม 3 ประการ คือ ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ มุ่งศึกษาตามหลักธรรม 3 ประการ คือ (1) การฝึกหัดอบรมกาย วาจาให้เรียบร้อย เรียกว่า สीलสิกขา (2) การฝึกหัดอบรมจิตให้สงบแน่วแน่เป็นสมาธิ เรียกว่า จิตตสิกขา และ (3) การฝึกหัดอบรมปัญญา ให้รู้แจ้งแทงตลอดถึงสภาวะความเป็นจริง ขันบริสุทธิหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เรียกว่า ปัญญาสิกขา สิกขาทั้ง 3 ประการนี้เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา คือ การศึกษาของกุลบุตร ผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณร เพื่อให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการบวช คือ พระนิพพาน อันเป็นธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลเราจะเห็นได้ชัดในสมัยพระพุทธเจ้า ทรงส่งพระสาวก 60 องค์ ออกไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทั่วอินเดีย เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และนักบวชของศาสนาพราหมณ์ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาของชาวอินเดียควบคู่กันมาตลอด แต่การให้การศึกษาของทั้ง 2 ศาสนา แตกต่างกัน คือ นักบวชของศาสนาพราหมณ์จะให้การศึกษาเฉพาะชนชั้น 3 วรณะเท่านั้น คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ยกเว้นวรรณะศูทร แต่พุทธศาสนา พระสงฆ์ได้ให้การศึกษาแก่ทุกชนชั้นวรรณะ เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความเสมอภาคกันหมด ตั้งแต่นั้นมาพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพและให้คุณธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติชอบสำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ต่อไป

บทบาทพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการศึกษาสงเคราะห์ โดยพระสงฆ์มีหน้าที่ทำการฝึกฝนและสอนให้คนมีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมให้แก่ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ธรรมชาตินี้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามธรรมชาติดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชนและสังคมด้วยการทำบุญสร้างกุศล เช่น การแจกจ่ายอาหารและเครื่องดื่มให้แก่ผู้จน การมอบเงินบริจาคให้กับสถานสงเคราะห์ การช่วยเหลือผู้ป่วยและผู้ที่มีความเดือดร้อนอื่น ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตามธรรมชาตินี้ของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือผู้ที่มีความเดือดร้อนและยากจนในสังคม โดยไม่มีการหวังผลกำไรใด ๆ ในความหมายการศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนาศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ช่วยสงเคราะห์ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียนและในวัยเรียน สามารถจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด รวมถึงการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน และนักศึกษา (กรมการศาสนา, 2522) กล่าวถึงบทบาทคณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1 การศึกษาอื่นนอกจากศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์สามารถจัดได้ถึง 4 ประเภท คือ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกันกับภิกษุ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

2) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

3) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาดูแบบปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเพื่อให้นักเรียนนักศึกษา ได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวน วิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ภาษาอังกฤษ อันเป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพระพุทธศาสนา

4) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกายอารมณ์สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่าง

วัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็ยังดำเนินการอยู่ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือเลี้ยงดูให้พ้นจากวัดและพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลังของสมอที่เด็กจะเรียนได้ และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระเป็นต้น

2 การสงเคราะห์เป็นการเกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น จากการศาสนาศึกษาหรือการสงเคราะห์ สถาบันการศึกษา หรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะ อำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ดำเนินการ ทั้งเป็นการส่วนตัว และเป็นการส่วนคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่า การศึกษานั้นเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ บ้านเมือง และผลสะท้อนถึงคณะสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- 1) ตั้งกองทุนสงเคราะห์การศึกษาขั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
- 2) ช่วยพัฒนาสถานศึกษา
- 3) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- 4) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ เช่น การตั้งทุน สนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษา ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ช่วยในพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วยเหลือเฉพาะบุคคล ผู้กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติ ในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดา ก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนา และเป็นโอกาส ให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป การศึกษาสงเคราะห์ถือว่า เป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษานั้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลระบบการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น ๆ นอกจากการศาสนาศึกษา หรือบุคคลผู้ที่กำลังศึกษาอยู่นั้น โดยสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ (บุญศรี พานะจิตต์, 2545)

- 1) การศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
- 2) การศึกษาในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
- 3) การศึกษาในโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
- 4) การศึกษาในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- 5) การศึกษาในโรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ข้างต้นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ไทยมีบทบาทสำคัญในการศึกษาในฐานะที่เป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพอย่างสูงและมีอิทธิพลในสังคมไทยพระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในโครงการริเริ่มด้านการศึกษาต่าง ๆ ที่มุ่งพัฒนาความเป็นอยู่และสวัสดิการของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท บทบาทสำคัญและคุณูปการของพระสงฆ์ไทย ในด้านการศึกษาสงเคราะห์โดยแต่เดิมนั้นวัดในพุทธศาสนาหลายแห่งในประเทศไทยมีโรงเรียนของตนเอง เรียกว่า “โรงเรียนวัด” ซึ่งมักจะตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทโรงเรียนเหล่านี้ให้การศึกษาแก่เด็กที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษารูปแบบทางการได้ง่ายพระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสอนและบริหารจัดการโรงเรียนเหล่านี้เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม พระสงฆ์ถือเป็นแบบอย่างทางศีลธรรมในสังคมไทยและมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน สอนเรื่องคุณธรรม เช่น ความเมตตา ความกรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีสติ ปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้ในจิตใจของเยาวชนและส่งเสริมการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและดำรงตนอยู่ได้กับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบัน

พระสงฆ์กับการศึกษาปัจจุบัน

พระสงฆ์ไทยมีบทบาทในการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษาเห็นได้จากในการศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีโรงเรียนวัดซึ่งพระสงฆ์มักจะจัดตั้งและบริหารโรงเรียนวัด โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กที่อาจเข้าไม่ถึงโรงเรียนในระบบ โดยทั่วไปโรงเรียนเหล่านี้เปิดสอนระดับประถมศึกษาเป็นโรงเรียนการกุศลบ้างและบางครั้งก็ขยายไปถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูและผู้บริหารเพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานในการศึกษามัธยมศึกษาดำเนินการโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสายปรีดีสามัญโรงเรียนเหล่านี้มักจะสังกัดวัดหรือคำสั่งของสงฆ์โดยเฉพาะและรองรับทั้งพระสงฆ์และนักเรียนฆราวาส พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการสอนวิชา ชี้นำนักเรียน และดูแลการจัดการโดยรวมของโรงเรียนเหล่านี้ในด้านอุดมศึกษามหาวิทยาลัยของสงฆ์ในกำกับของรัฐซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาหลายแห่งที่เปิดสอนหลักสูตรระดับอุดมศึกษาโดยเน้นที่พุทธศึกษา ปรัชญา และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง มหาวิทยาลัยเหล่านี้ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีคณาจารย์ที่อุทิศตนเพื่อการศึกษาในหลากหลายสาขา ได้แก่ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และเทววิทยา พระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในฐานะอาจารย์ นักวิจัย และผู้บริหารในสถาบันการศึกษาเหล่านี้

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์กับการศึกษาปัจจุบันเป็นกระบวนการของการศึกษามองเห็นได้จากธรรมชาติของชีวิตนั่นเองลักษณะของชีวิตตามธรรมชาติแสดงให้เห็นอยู่แล้ว เพื่อการดำเนินชีวิตให้มีความสุขตามแนวของพระพุทธศาสนา คือ การดำเนินชีวิตให้มีความสุขทั้งทางกายและทางใจ (พรภิรมย์ ยอดบุญ, 2565) เพื่อความหลุดพ้นจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่บีบคั้นขัดขวาง และแสวงหาความเป็นอิสระเพื่อจะเสวยผลแห่งความมีชีวิตของตนอย่างปลอดโปร่งโล่งเบา แม้ว่าชีวิตจะไม่ตระหนักถึงจุดหมายของตนเองแต่จุดหมายนั้นก็ชัดอยู่แล้วโดยภาวะแห่งการดิ้นรนนั่นเอง จุดเริ่มต้นแห่งการดิ้นรน ก็คือภาวะที่ถูกบีบคั้น

ขัดข้อง เรียกว่า ปัญหา หรือ ทุกข์ กระบวนการของชีวิตและการดำเนินชีวิตแต่ละขณะ คือ การเผชิญ ต่อปัญหาและพยายามแก้ไขปัญหา หรือการเผชิญทุกข์และหาทางออกจากทุกข์นั้น การดิ้นรนของชีวิต เป็นขั้นตอนสำคัญ คือ เป็นช่วงที่เกิดมีกระบวนการของการศึกษา ณ จุดเริ่มต้น คือ ปัญหาหรือความทุกข์นั้น ย่อมมีอวิชชาคือ ความไม่รู้ครอบงำอยู่ ทั้งความไม่รู้ในสภาวะของปัญหานั้น ไม่รู้เหตุปัจจัยของปัญหา ไม่รู้ที่หมายอันเป็นตำแหน่งที่พ้นไปได้จากปัญหา และไม่รู้ทางออกจากปัญหา ความแสวงหาอิสรภาพ ที่ถูกรอบงำด้วยความมืดคือ ความไม่รู้ไม่เข้าใจย่อมเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากที่จะหลุดพ้น และการดิ้นรนตามมา ยิ่งเกิดความหลงผิดในที่หมายด้วยแล้วความเข้าใจผิดพลาดนั้นจะทำให้มองไม่เห็นชัด โดยปรุโปร่ง และจะยิ่งทำให้เกิดความดิ้นรนกระเสือกกระสนมากยิ่งขึ้น ในเวลาเดียวกันก็ทำให้เกิด ความหวาดกลัว กระวนกระวาย และความยึดมั่นถือมั่นป้องกันตัวตนมากขึ้น ความมืดบอดด้วยความไม่รู้ ทำให้เกิดความกระวนกระวายประเภทหวาดผวา และยึดในภาพตัวตนที่ยกขึ้นมาปิดป้องไว้ ความหลงผิด ในที่หมายทำให้เกิดความกระวนกระวายประเภทดิ้นรน ไขว่คว้า ทะยานอย่างรุนแรง พร้อมกับมีความยึดมั่น ในภาพตัวตนนั้นเหนียวแน่นยิ่งขึ้น ภาวะที่ทะยานอยากดิ้นรน เรียกว่า ตัณหา ภาวะทั้งสองอย่างสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องถึงกัน เป็นปัจจัยแก่กันทางตรงข้าม ถ้ากระแสนะคิดดำเนินอย่างถูกต้องเกิดความรู้ความเข้าใจ แต่เบื้องต้นก็ดี ในระหว่างที่ดิ้นรน กระแสนะคิดดำเนินควบไปด้วย จนพบเงื่อนไขนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจ ณ จุดหนึ่งจุดใดก็ดี ทันทิที่ความรู้ความเข้าใจเกิดขึ้น มองเห็นสภาวะของปัญหาตามที่มันเป็น มองเห็น เหตุปัจจัยแห่งความบีบคั้น ขัดข้อง มองเห็นที่หมายอันพ้นจากปัญหา และมองเห็นทางออกไปจากปัญหา เข้าสู่ที่หมาย ทันทินั้นความกระวนกระวายจะระงับลง ความสงบจะเกิดขึ้น ยิ่งมองเห็นกระจ่างแจ้ง เห็นทางออกทุกแห่งทุกมุมเท่าใด ก็ยิ่งเกิดความมั่นใจมากขึ้นเท่านั้น เมื่อเห็นชัดเจนและมีความมั่นใจ โดยสมบูรณ์ ก็จะไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีความดิ้นรน ความหวาดผวาทรงกังวลคอยปิดป้องตัวตน จะหมดไป มีการปฏิบัติด้วยปัญญาตามเหตุปัจจัยขึ้นมาแทน นอกจากความหวาดผวาทรงกังวลในตัวตน จะหมดไปแล้ว ยังมีความรู้สึกปรารถนาจะแผ่แผ่อิสรภาพนั้นออกไปให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย ความรู้ความเข้าใจ มองเห็นชัดเจนนี้ เรียกว่า ปัญญา ความรู้สึกที่คลี่คลายขยายตัวแผ่แผ่อิสรภาพนั้นออกไปแก่ผู้อื่น เรียกว่า กรุณา

พระสงฆ์กับการใช้สื่อทางการศึกษา

ปัจจุบันพระสงฆ์ต้องรู้จักการปรับใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตในปัจจุบันทำให้เกิดสื่อสาร ที่ไร้พรมแดน และช่วยให้ผู้คนเชื่อมต่อกันได้ผ่านนวัตกรรมต่าง ๆ เมื่อกำแพงของการสื่อสารได้ถูกทำลายลง ก็ช่วยให้คนยุคใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีสามารถเข้าถึงข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบพฤติกรรม การใช้งานเทคโนโลยีของคนรุ่นใหม่ที่สูงขึ้นทำให้การเรียนการสอนในห้องเรียนแบบเดิมไม่สามารถดึงดูด ความสนใจได้มากพอจนเป็นผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพซึ่งการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ ที่ใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตจะตอบโจทย์การเรียนรู้ได้มากกว่าเมื่อมีสื่อสารเรียนรู้ใหม่ ๆ สิ่งที่ต้องตอบโจทย์ การเรียนรู้ของคนยุคใหม่อาจจะไม่ใช่การเรียนรู้ที่สร้างความสนุกเพียงอย่างเดียว แต่ต้องประยุกต์

เอาเทคโนโลยีที่พวกเขาคุ้นเคยหรือใช้งานอยู่เสมอ เข้ามาเป็นสื่อในการเรียนการสอนด้วย ซึ่งจะช่วยให้มีประสิทธิภาพการเรียนรู้ ดังนี้ (TOT, 2564)

Blog ผู้เรียนหลายคนเลือกที่จะหาข้อมูลในการทำการบ้านเพิ่มเติมจาก Google โดยการพิมพ์ค้นหาจะทำให้พวกเขาพบกับบล็อกที่ตอบปัญหาของพวกเขาได้ นี่จึงเป็นโอกาสที่ดีที่จะใช้งานบล็อกเป็นสื่อในการสอน โดยให้ผู้เรียนได้เข้ามาใช้ในการติดตามเนื้อหาการสอน รับการบ้าน หรืออัปโหลดไฟล์เพื่อส่งงาน นอกจากนี้ยังสามารถสร้างบล็อกที่เปิดหัวข้อสนทนา ให้ผู้เรียนได้เข้ามาใช้เป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นของตนเอง รวมถึงแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนร่วมชั้นได้อีกด้วย

Social Media แน่นอนว่า Social Media เป็นช่องทางที่เชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันได้ผ่านโลกออนไลน์ ซึ่งคนส่วนใหญ่ก็รู้วิธีการใช้งานกันอยู่แล้ว จึงง่ายที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการเป็นสื่อการเรียนรู้

Facebook สื่อสังคมออนไลน์ที่คนใช้มากที่สุดในขณะนี้จะเป็น Facebook ซึ่งสามารถใช้งานได้หลากหลายวัตถุประสงค์ และผู้ใช้งานก็สามารถรับข้อมูลได้แบบเรียลไทม์ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน การสร้าง Facebook Group เพื่อให้ผู้เรียนในคลาสเรียนได้กันเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันก็ดูเป็นช่องทางที่ดีทีเดียว เพราะผู้เรียนส่วนใหญ่มักรู้วิธีการใช้งานอยู่แล้ว ซึ่งในกลุ่มที่สร้างก็สามารถโพสต์สิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากเรื่องการสั่งงานได้ เช่น เรื่องราวที่น่าสนใจที่สรุปเนื้อหา หรือวันสอบที่ใกล้จะถึงเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้แชร์โพสต์จากแหล่งที่น่าสนใจสร้างโพสต์ที่ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ เปิดพื้นที่ให้ถามคำถามที่ไม่เข้าใจในเนื้อหาที่เรียน

YouTube ไม่มีใครไม่ชอบวิดีโอ เพราะเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เรียนรู้ได้ง่ายที่สุด นอกจากวิดีโอบน YouTube ที่เกี่ยวกับไลฟ์สไตล์ ก็ยังสามารถสร้างวิดีโอที่เกี่ยวกับการเรียนรู้สนุก ๆ ให้กับผู้เรียนได้กลับไปนั่งเรียนที่บ้านเองได้ หรือจะใช้เป็นช่องทางที่ให้ผู้เรียนได้ปลดปล่อยพลังความคิดสร้างสรรค์ ในการสร้างวิดีโอที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่กำลังเรียนรู้อีกได้เช่นเดียวกัน

Twitter อย่าเพิ่งมองว่า Twitter จะเป็น Social Network ที่ไม่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แต่คนที่มีช่วงอายุอยู่ระหว่าง Gen Y และ Z นั้นมีการใช้งาน Twitter กันเป็นจำนวนมากเลยทีเดียว ลองสร้างกิจกรรมง่าย ๆ ให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้กับเพื่อนร่วมห้องไปจนถึงผู้ใช้งานคนอื่น ๆ บนโซเชียลด้วยการสร้าง Hashtag เช่น ให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ในหัวข้อที่กำลังเรียนผ่าน Funfact ซึ่งเพื่อนร่วมห้องหรือคนทั่วไปก็สามารถเข้ามาติดตามความรู้ได้จาก Hashtag นี้

E-book จะดีแค่ไหนถ้าหนังสือเรียนของทุกคนสามารถเคลื่อนไหวได้เหมือนกับในภาพยนตร์ ซึ่ง E-book หรือหนังสืออิเล็กทรอนิกส์นั้นสามารถทำได้ นอกจากตัวหนังสือและภาพนิ่งที่รวมเป็นเล่มหนังสือแล้ว ยังสามารถใส่ วิดีโอ เสียงประกอบ กราฟิกเคลื่อนไหว เพื่อเพิ่มความน่าเรียนรู้และยังช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นภาพของเรื่องที่กำลังเรียนรู้ได้ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ E-book ยังสามารถพกพาได้สะดวก เพราะเป็นรูปแบบของไฟล์ดาวน์โหลด ที่ผู้เรียนสามารถเปิดเรียนรู้ได้จากบนสมาร์ทโฟนหรือคอมพิวเตอร์จากที่บ้านได้เอง

Podcasts การให้ความรู้ในรูปแบบเสียงที่เป็น Podcast เป็นรูปแบบที่ง่ายที่สุดในการสร้างของผู้สอนเอง เนื่องจากไม่ต้องใช้ตัวหนังสือหรือภาพประกอบอะไรเลย เพียงแค่อัดเสียงในการสอน

หรือให้ความรู้ จากนั้นอัปโหลดขึ้นบนช่องทางออนไลน์ ผู้เรียนก็สามารถมาเปิดฟังและเรียนรู้เองได้เลย แต่การอัดเสียงเล่าเนื้อหาการเรียนเพียงอย่างเดียว ก็อาจจะเรียกว่า เป็นการสอนที่ไม่น่าเรียนสักเท่าไร ผู้สอนจึงต้องหาวิธีสอนด้วยเสียงให้มีความน่าติดตามด้วยเช่นกัน โดยสามารถใส่เป็นเสียงประกอบ เสียงดนตรี การแบ่งช่วง เพื่อบอกว่า เนื้อหาถึงไหนแล้วหรือใช้รูปแบบของการพูดคุยหรือสัมภาษณ์ที่สนุกสนาน ก็จะช่วยให้ผู้เรียนมีสมาธิจดจ่อกับการฟังมากขึ้น

Digital Game-Based Learning การเล่นเกมเป็นสิ่งที่คนรุ่นใหม่คุ้นเคยเป็นอย่างดี บันสมาร์ทโฟนของหลายคนก็มีเกมให้เลือกเล่นมากมาย ซึ่งวัตถุประสงค์ของการเกมนั้นก็เพื่อการสร้างความบันเทิงและพัฒนาทักษะต่าง ๆ (พระชลญาณมุนี, 2565)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า สื่อที่ทันสมัยเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้นสื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกและไม่รู้สึกเบื่อหน่ายการใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกัน และเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงครูผู้สอนที่นำสื่อมาใช้ในการสอนและจากสิ่งแวดล้อมรอบไปถึงทางสังคมและวัฒนธรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของสื่อการเรียนการสอนทำให้เด็กสามารถคิดแยกแยะได้และมีความคิดรวบยอดเป็นอย่างดีเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่สามารถเอาชนะข้อจำกัดเรื่องความแตกต่างกันของประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียน คือ เมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนแล้วจะช่วยให้เด็กซึ่งมีประสบการณ์เดิมต่างกันเข้าใจได้ใกล้เคียงกันหรือสามารถเปลี่ยนมุมมองทัศนคติไปจากเดิมได้ทำให้เด็กมีความสนใจและต้องการเรียนในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น เช่นการอ่าน ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ทัศนคติ การแก้ปัญหาเป็นการสร้างแรงจูงใจ เราความสนใจให้เด็กสนใจในการเรียนอีกครั้ง เป็นการนำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากรูปธรรมสู่นามธรรม

จากการใช้สื่อทางการศึกษาในข้างต้นเพื่อยกระดับการเรียนรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนเพื่อเข้าถึงความรู้ในทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาสมัยใหม่เพื่อดึงดูดผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้จากวิธีการใช้สื่อการศึกษาโดยการเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียนรักษาความสนใจของผู้เรียน ทำให้การเรียนรู้มีส่วนร่วมและน่าสนใจยิ่งขึ้น สิ่งนี้สามารถนำไปสู่การเก็บรักษาข้อมูลได้มากขึ้นและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้โดยเฉพาะเรื่องหลักธรรมคำสั่งสอนที่ต้องมีการแทรกในการเรียนรู้พระสงฆ์จึงต้องมีการใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทางการศึกษาโดยรวมแล้ว สื่อการศึกษาสามารถเป็นเครื่องมืออันมีค่าในการศึกษาในยุคปัจจุบัน

บทบาทพระสงฆ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในส่วนต่าง ๆ ของโลก โดยเฉพาะในบริบทของสังคมชาวพุทธ ในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธหลายแห่ง เช่น ไทย ศรีลังกา และภูฏาน พระสงฆ์เป็นแนวหน้าในความพยายามที่จะปฏิรูปและปรับปรุงระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมให้ทันสมัยหนึ่งในความท้าทายสำคัญที่ พระสงฆ์ต้องเผชิญในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา คือ การประนีประนอมคำสั่งสอนและแนวปฏิบัติทางพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมกับค่านิยมและวิธีการศึกษาสมัยใหม่

พระสงฆ์บางรูปสนับสนุนแนวทางการศึกษาทางโลกและวิทยาศาสตร์มากขึ้น ในขณะที่บางรูปพยายามรักษาแบบแผนการเรียนรู้และความรู้แบบดั้งเดิมตัวอย่างเช่น ในประเทศไทย พระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการส่งเสริมการศึกษาแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น เด็กในชนบทและผู้ลี้ภัย อารามบางแห่งได้จัดตั้งโรงเรียนและโปรแกรมการศึกษาที่ผสมผสานคำสอนทางพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมเข้ากับหลักสูตรสมัยใหม่ เพื่อให้นักเรียนได้รับการศึกษาที่รอบด้านซึ่งเตรียมพวกเขาให้พร้อมสำหรับความต้องการของโลกสมัยใหม่ พระสงฆ์ยังมีส่วนร่วมในความพยายามที่จะส่งเสริมสันติภาพและความยุติธรรมทางสังคมผ่านการศึกษา ตัวอย่างเช่น ในศรีลังกา พระสงฆ์ได้จัดตั้งโครงการที่สอนการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการสนทนาระหว่างศาสนา เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความปรองดองระหว่างกลุ่มศาสนาและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา พระสงฆ์บางรูปได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการพึ่งพาซึ่งกันและกันและความจำเป็นในการดูแลธรรมชาติของโลก อารามได้กำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมผ่านโครงการการศึกษาและเผยแพร่โดยรวมแล้ว พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สะท้อนถึงคุณค่าและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในขณะเดียวกันก็ตอบสนองต่อความท้าทายและโอกาสของโลกสมัยใหม่

จากบทบาทพระสงฆ์ที่สำคัญในช่วงต้นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอาจมีหลายด้านตามบทบาทและหน้าที่ที่พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญที่พระสงฆ์คือ การสนับสนุนการศึกษาอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาโดยพระสงฆ์สามารถมอบความรู้และสอนให้ผู้คนตามวิถีพระพุทธศาสนา อาทิเช่น สอนเรื่องธรรมะ สอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือเสนอคำแนะนำในการปฏิบัติตามปรัชญาแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาในคุณภาพสูงให้กับผู้ที่สนใจในสายการศึกษาเหล่านั้นพระสงฆ์อาจมีบทบาทในการให้คำปรึกษาและการสนับสนุนแก่คนที่มาหาพระเพื่อหาคำแนะนำในการจัดการกับปัญหาทางจิตใจ ทั้งในด้านการเรียนการสอนหรือในด้านการให้คำแนะนำแก่นักศึกษาเรื่องสาระสำคัญของชีวิต และการช่วยเสริมสร้างความสุขภาวะในชีวิตให้ดีขึ้นอีกด้วย

แนวโน้มการศึกษาของพระสงฆ์ในอนาคต

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาของคณะสงฆ์ คือ การศึกษาดำรงทางศาสนา หลักคำสอนและขนบธรรมเนียมประเพณี โดยปกติแล้วจะเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาที่เข้มงวดและเข้มข้นซึ่งอาจใช้เวลาหลายปีและครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ มากมาย รวมถึงเทววิทยา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ จริยธรรม และจิตวิญญาณนอกเหนือไปจากหลักสูตรทางวิชาการแล้ว พระสงฆ์ในอนาคตอาจจำเป็นต้องเข้าร่วมในการฝึกอบรมภาคปฏิบัติและประสบการณ์ในชุมชนของตน สิ่งนี้อาจเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่เป็นผู้ฝึกงานหรือผู้ช่วยของสมาชิกนักบวชที่มีประสบการณ์ การเข้าร่วมพิธีทางศาสนาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเผยแพร่และบำเพ็ญประโยชน์สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษานักบวช คือ การพัฒนาคุณสมบัติส่วนบุคคลและจิตวิญญาณซึ่งถือว่า จำเป็นสำหรับการเป็นผู้นำทางศาสนาที่มีประสิทธิภาพ สิ่งนี้สามารถ

เกี่ยวข้องกับการบ่มเพาะคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และสำนึกในจุดประสงค์และความมุ่งมั่นส่วนตัวอย่างลึกซึ้งซึ่งประเพณีทางศาสนาหลายแห่งยังให้ความสำคัญอย่างมากกับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและการพัฒนาวิชาชีพสำหรับพระสงฆ์ เพื่อให้พวกเขาได้รับข่าวสารล่าสุดเกี่ยวกับการพัฒนาใหม่ ๆ ในสาขาของตน และเพื่อช่วยให้พวกเขามีพื้นฐานและเชื่อมต่อกับความต้องการและข้อกังวลของชุมชนในบางกรณี การศึกษาของนักบวชในอนาคตอาจเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดเฉพาะสำหรับการอุปสมบทหรือการรับรอง เช่น การผ่านการสอบบางอย่างหรือการแสดงความสามารถในทักษะหรือความรู้เฉพาะด้านโดยรวมแล้ว การศึกษาของนักบวชในอนาคตเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีหลายแง่มุมซึ่งเกี่ยวข้องกับการผสมผสานระหว่างการศึกษาทางวิชาการ ประสบการณ์ภาคปฏิบัติ การเติบโตส่วนบุคคล และจิตวิญญาณ และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง มีจุดประสงค์เพื่อเตรียมบุคคลให้พร้อมรับความท้าทายและความรับผิดชอบเฉพาะตัวของการเป็นผู้นำทางศาสนาและเพื่อให้มีความรู้ทักษะและค่านิยมที่จำเป็นในการรับใช้ชุมชนด้วยความเห็นอกเห็นใจ สติปัญญาและความซื่อสัตย์

ข้างต้นสรุปได้ว่า แนวโน้มทิศทางการศึกษาของพระสงฆ์ในอนาคตจะต้องการบูรณาการทางเทคโนโลยี เทคโนโลยีมีแนวโน้มที่จะมีบทบาทในด้านการศึกษามากขึ้น รวมทั้งพระสงฆ์ไทยด้วย ด้วยความพร้อมที่เพิ่มขึ้นของแหล่งข้อมูลออนไลน์ แพลตฟอร์มอีเลิร์นนิ่ง และเครื่องมือดิจิทัล อาจมีการให้ความสำคัญมากขึ้นในการผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ไทย ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์สำหรับการศึกษาข้อความทางพระพุทธศาสนา การเข้าถึงห้องสมุดดิจิทัล หรือการใช้เครื่องมือสื่อสารสำหรับการเรียนการสอนทางไกลเพื่อตอบสนองต่อความท้าทายที่ซับซ้อนของโลกสมัยใหม่ การศึกษาแบบสหวิทยาการสำหรับพระสงฆ์ไทยอาจมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ทิศทางการศึกษาที่แท้จริงของพระสงฆ์ไทยในอนาคตจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา ตลอดจนความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนที่พระสงฆ์เหล่านั้นให้บริการ

สรุป

การศึกษา คือ การสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ ทั้งทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยที่ดี มีจิตใจงาม มีความพร้อมที่ต้องต่อสู้เพื่อตนเอง และมีความพร้อมที่ต้องต่อสู้กับสังคมเพื่อประกอบภาระงานหรืออาชีพได้ การศึกษานั้นช่วยให้คนเจริญงอกงามทั้งทางด้านปัญญา ด้านจิตใจ และด้านร่างกาย การศึกษาจึงเป็นความจำเป็นของชีวิตอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากความจำเป็นในด้านที่อยู่อาศัย ด้านอาหาร ด้านเครื่องนุ่งห่มและด้านยารักษาโรค การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ 5 ของชีวิตเป็นปัจจัยที่จะช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชีวิต และเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชีวิตในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบให้วิถีการดำรงชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน การศึกษาจึงมีบทบาทและมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะการศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยให้ทุกคนมีชีวิตที่ดี และมีความสุข

อีกประการหนึ่งในการจัดการศึกษาเป็นการพัฒนาจิตใจพระสงฆ์ ให้มีบทบาทการจัดการศึกษาเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาความรู้ความสามารถของเด็กและเยาวชน ให้มีความเก่ง กล้า มีคุณธรรมและจริยธรรม

โดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีพระสงฆ์และฆราวาสเป็นครูผู้สอนด้านจิตอาสา อีกทั้งพระสงฆ์ยังช่วยปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชน ช่วยสั่งสอนให้คนเป็นคนดี มีการบูรณาการกับกระบวนการศึกษาสมัยใหม่และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันยุคทันสมัยกับการศึกษาของสังคมโลกที่มีเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2522). กระทรวงศึกษาธิการ. *คู่มือครูจริยศึกษา*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิก จำกัด.
- พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี). (2546). *การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค 2 (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชลญาณมุนี. (2565). การปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 11(1), 203-204.
- พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี). (2549). *ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบดี (วีระภทฺทจารี) (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยุพธนา รมณฺีธมฺโม (แก้วกันหา). (2547). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรภิรมย์ ยอดบุญ. (2565). การดำเนินชีวิตให้มีความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 2(2), 135-147.
- อินตา ศิริวรรณ และนิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2558). การศึกษาแนวทางพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(2), 10-23.
- TOT. (19 มิถุนายน 2564). *สื่อการเรียนรู้สำหรับคนยุคใหม่-ควรเรียนจากสื่อไหนบ้าง*. สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.tot.co.th/sme-tips/SME-tips/2020/06/19/5-.q>.

วิพากษ์ศีลธรรม : ว่าด้วยค่านิยมหลัก 12 ประการ สู่บทอาชยานของนักเรียนไทย

Moral Criticize: Dealing with 12 Main Popularities to Recitation of Thai Students

¹พระมหาอิศเรศ สุขสวัสดิ์, ²พระครูโอภาสธาริคุณ (โหมดศิริ) และ ³เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

¹Phramaha Isares Suksawat, ²Phrakhru Ophassarathikhun (Modsiri)

and ³Chetniphath Phithiyanuwat

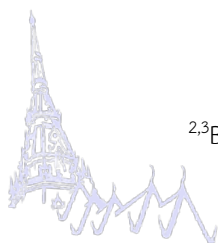
¹วัดสุวรรณมงคล สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,

^{2,3}วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Wat Suwanmongkol, National Office of Buddhism,

^{2,3}Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-Mail: lovesuksawat@gmail.com.

Received May 5, 2023; Revised May 30, 2023; Accepted June 12, 2023

บทคัดย่อ

ท่ามกลางกระแสพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม ในศตวรรษที่ 21 การศึกษาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับคนในสังคม การส่งเสริมให้นักเรียนได้มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกถือว่าเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาการทางการเรียนรู้ การให้เด็กได้คิดวิเคราะห์ วิเคราะห์อย่างมีเหตุผลเพื่อค้นหาคำตอบ เป็นสิ่งที่ครูหรือคนในสังคมควรกระทำอย่างยิ่ง บทความชิ้นนี้ได้วิพากษ์เพื่อสะท้อนแนวความคิดอีกมิติหนึ่ง ในหัวข้อที่รัฐได้กำหนดค่านิยมหลัก 12 ประการขึ้นมา และมีการจัดทำเป็นบทอาชยานให้นักเรียนได้ท่องนั้น โดยใช้วิธีการชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่รัฐบาลได้สร้างอุดมการณ์ทางการเมือง ผ่านการกำหนดค่านิยมความเชื่อ วัฒนธรรมต่อเด็กนักเรียน โดยใช้ระบอบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองให้มีความเคารพ เชื่อฟัง และอยู่ในโอวาท ตลอดถึงการยอมรับต่ออำนาจของรัฐบาล บทความนี้ได้มุ่งประโยชน์ในการเสนอแนวคิดอันเป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักเห็นคุณค่าของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอันเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยได้วิพากษ์ค่านิยมหลัก ไว้ 3 ประเด็นด้วยกัน คือ 1) เป็นค่านิยมที่ทำให้พลเมือง/นักเรียนสูญเสียปัจเจกภาพ 2) เป็นพื้นฐานนำไปสู่แนวคิดอำนาจนิยม 3) ได้วิพากษ์ระบอบประชาธิปไตยตามค่านิยมหลักที่กำหนดขึ้นมา เพราะเห็นว่า ไม่มีความชัดเจนของระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ : ค่านิยมหลัก 12 ประการ; อาชยาน; นักเรียน

Abstract

Among the trend of society and culture in 21st century, the education is most important for Thai society and permit the Thai students to have the rights of freedom to express and the needed condition for the learning development, in order to give the children to reasonably analyze and criticize to discover the answers. It was well-known that the teachers and people in the society should have done it frankly. This dialogue has criticized and reflected a dimension of idea in the topic specified the 12 types of the main popularity. And then they made or produced it as the recitation for students in order to learn how to reflect the problem that the header of government had wanted to create the political ideology through the popularity regulation, belief and culture for the students and they performed in an education system to definitely propagate the obedience, respect, trust to accept to the state's power. The purpose of this dialogue is to present the ideas to realize and appreciate to the rights of the expression freedom which is the necessary conditions of the democracy rule, because the main popularity was criticized in the 3 points as follows: -

1. The popularity made the people and students lose their individuality.
2. The popularity made the base of some idea for being the authoritarianism or dictatorship.
3. The popularity is ambiguously and criticized frankly.

Keywords: Dealing with 12 Main Popularities; Recitation; Students

บทนำ

สังคมไทยถือว่าเป็นสังคมที่ต้องการคนดีมีศีลธรรม มีค่านิยมต้องการคนดี อาจกล่าวได้ว่า ทุกสังคมวัฒนธรรมต่างต้องการคนดีทั้งนั้น หากถามเด็ก ๆ ร่วมสมัยของผู้เขียนในสมัยนั้นว่า คนดีมีคุณสมบัติอย่างไร ? พวกเราจะตอบด้วยความภาคภูมิใจว่า “เด็กดี (คนดี) ต้องมีหน้าที่ 10 อย่างด้วยกัน” พอโตขึ้นมาหน่อย เราอาจมีคำตอบที่ต่างออกไปบ้าง แต่ก็ยังมีส่วนสัมพันธ์กับชุดความดีเดิมอยู่บ้าง อาทิ เป็นคนรักชาติ รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ฯลฯ คำตอบที่ได้ล้วนอยู่บนพื้นฐานความเชื่อสังคมทางศาสนา และวัฒนธรรม กำหนดไว้ให้ ซึ่งกรอบแนวคิดทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้เด็ก ๆ คล้อยตามความคิดที่รัฐหรือผู้มีอำนาจได้กำหนดขึ้นมา ผ่านวัฒนธรรมที่มาจากการศึกษาและระบบประชาสัมพันธ์ จนเป็นสิ่งธรรมดาที่ต้องยอมรับ นอกเหนือจากนี้เด็กนักเรียนจำนวนมาก ยังถูกทำให้ยอมรับสิ่งต่าง ๆ อย่างง่ายดาย โดยปราศจากความสงสัย และดูเหมือนว่า มีกระบวนการต่าง ๆ มากมาย ที่ทำให้ความสงสัยดับวูบไปก่อนที่จะมีโอกาสได้คิดวิเคราะห์หาคำตอบอย่างแท้จริง ขำร้ายกว่านั้นก็คือ ได้มีการนำเอาค่านิยมเหล่านี้เป็นมาตรฐานตัดสินพฤติกรรมของผู้อื่นว่า เป็นคนดีหรือคนชั่วด้วย

ในปัจจุบันผู้มีอำนาจทางการปกครองได้มีการกำหนดค่านิยมหลัก 12 ประการขึ้นมา ประกอบด้วย (1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม (3) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ (4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม (5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม (6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน (7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง (8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ (9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี (11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา (12) คำนึงถึง ผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2557) โดยมีความเชื่อว่า หากพลเมืองได้นำเอาหลักมาตรฐานนี้ไปปฏิบัติ จะทำให้สังคมไทยเข้มแข็ง อีกทั้งยังได้มีให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้จัดทำออกมาเป็นบทอาขยาน เพื่อให้นักเรียนได้ท่องกัน **กฤษณมูรติได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาเอาไว้ว่า “การศึกษา นั้นไม่ใช่เพียงการเรียนรู้จากหนังสือ หรือท่องจำเอาข้อเท็จจริงบางอย่าง แต่การศึกษายังหมายถึง การเรียนรู้ ที่จะดูอย่างไร จะฟังอย่างไรในสิ่งที่หนังสือบอกเอาไว้ หรือที่เขียนไว้นั้นถูกผิด ทั้งหมดนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา”** (กฤษณมูรติ, 2549)

ในบทความนี้จะวิพากษ์ เรื่องการบังคับให้นักเรียนท่องบทอาขยาน ตามมาตรฐานค่านิยมหลัก 12 ประการ โดยจะใช้วิธีชี้ให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว 3 ประเด็นด้วยกัน คือ

- 1) ทำให้เด็กสูญเสียปัจเจกภาพ
- 2) เป็นพื้นฐานนำไปสู่แนวความคิดอำนาจนิยม
- 3) มีระบอบประชาธิปไตยไม่ชัดเจน

การสูญเสียปัจเจกภาพ

ในสังคมอันสลับซับซ้อนไปด้วยวัฒนธรรมความเชื่ออันหลากหลาย ชาวเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ (Existentialism) เห็นว่า มนุษย์ในสมัยปัจจุบันได้สูญเสียตัวเองไป ภายใต้วัฒนธรรมไทยซึ่งเน้นความปรองดอง ตามผู้มีอำนาจ ได้มีวัฒนธรรมปิดกั้นความคิด อันเป็นกลไกที่ปิดกั้นการแสดงออกทางความคิดซึ่งมีอยู่ในระบบ สังคม ไม่ว่าจะเป็นทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน แน่นอันทึบเดียวว่า แม้แต่ในระบบการศึกษาไทยก็มิอยู่ ด้วยเช่นเดียวกัน

ระบบการศึกษาไทยในสมัยนี้ ครุมีหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างอุดมการณ์รัฐกับนักเรียน นั้นแสดงว่า หน้าที่ของครูก็คือเป็นแม่พิมพ์ของชาติ ที่เพียรหล่อหลอมให้นักเรียนมีมาตรฐานตามแบบที่รัฐได้กำหนดไว้ให้ คือ เป็นคนดีมีศีลธรรมหรือมีคุณสมบัติตามที่ชนชั้นนำได้กำหนดไว้ ดูเหมือนว่า การที่ให้นักเรียนได้ท่องบท อาขยาน อันเป็นมาตรฐานค่านิยมหลัก 12 ประการนั้นได้กลายเป็นอีกหน้าที่สำคัญสำหรับครูไปเสียแล้ว

ส่วนนักเรียนก็มีหน้าที่ท่องจำให้ขึ้นใจ ประเด็นก็คือ เยาวชนหรือปัจเจกบุคคลสามารถตั้งคำถามหรือแสดงความคิดเห็นต่อค่านิยมเหล่านี้ได้หรือไม่ อาทิ ทำไมต้องท่อง ไม่ท่องได้หรือไม่ ค่านิยมหลัก 12 ประการเป็นมาตรวัดความดีความเลวของคนได้จริงหรือไม่ ทำไมคนไทยจึงคิดว่า การปฏิบัติตามผู้นำ จึงเป็นสิ่งที่ดี ฯลฯ คำถามเหล่านี้อาจทำให้ผู้มีอำนาจเกิดความไม่พอใจต่อการถูกตั้งคำถามได้ ดูเหมือนว่า รัฐหรือผู้ปกครองกำลังใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือให้เรายอมตนอยู่ภายใต้อุดมการณ์รัฐ ซึ่งอุดมการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ขั่นผู้นำเห็นว่า เป็นการรวมศูนย์พลังของคนทั้งชาติให้มาอยู่ที่จุดเดียว เป็นการโยนเอาความแตกต่างหรือความขัดแย้งและปัจเจกภาพให้มาอยู่ในกรอบแนวคิดเดียวกัน เพื่อให้สังคมเกิดความสงบและมั่นคง อันเป็นเป้าหมายด้านการเมืองการปกครอง

นักจิตวิทยาสังคมอย่าง อีริค ฟรอมม์ (Erich Fromm) (สมบัติ พิศพะอาด, 2539) พยายามวิเคราะห์ให้เห็นว่า พลังที่บีบคั้น ควบคุมและบงการชีวิต ซึ่งได้แก่เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรม ที่รองรับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สร้างให้คนส่วนใหญ่รู้สึกไร้อำนาจ เพราะต้องคล้อยตามต่อผู้ที่อยู่เหนือกว่าอยู่ตลอดเวลา เริ่มจากที่บ้าน ในโรงเรียน จนมาถึงสังคมภายนอก ซึ่งในที่สุด คนส่วนใหญ่ก็ลงเอยด้วยการถูกทำให้กลายเป็นฟันเฟืองตัวเล็ก ๆ ของระบบจักรกลทางเศรษฐกิจที่ใหญ่โตมโหฬาร พวกเขาเจ็บปวด จากการที่ไม่สามารถเป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถคิด พูด กระทำ ตามใจจริงของตน ได้สูญเสียบุรณภาพแห่งตัวตน ในที่สุดก็เกิดเป็นพยาธิสภาพ คือ ความเจ็บป่วยทางจิต ที่ผลักดันให้พวกเขาหันไปสู่กลไกหลักหนี่ที่ ฟรอมม์ เรียกว่า บุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม (authoritarian personality) และการคล้อยตามแบบหุ่นยนต์ (automaton) ซึ่งที่จริงแล้ว ก็คือการปรับตัว และผลของการปรับตัวให้เข้าก็สามารถทำงานประจำวันในสังคม คือ เรียนหนังสือ หาเลี้ยงชีพ สร้างครอบครัวและดูแลไปได้อย่างไม่ติดขัด ทำให้พวกเขาดูเป็น “คนปกติ” ตามเกณฑ์ตัดสินทางจิตเวชศาสตร์ แต่ที่จริงแล้วพวกเขาต้องสูญเสียคุณภาพของความเป็นมนุษย์ไปจนเกือบหมดสิ้น และซ่อนความเจ็บป่วยไว้ลึก ๆ (เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์, 2554) สิ่งนี้นักเรียนไทยกำลังเผชิญอยู่ก็คือ กำลังถูกสร้างให้เป็นคนดีอย่างเชื่อง ๆ ไม่ต้องสงสัยมาก ปฏิบัติไปตามหน้าที่ของพลเมืองที่ทางสังคมวัฒนธรรมได้กำหนดไว้ให้ก็พอ ซึ่งการที่นักเรียนไม่ได้ตั้งคำถาม ไม่ได้คิดวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องอย่างมีเหตุผลทำให้นักเรียนกำลังสูญเสียความเป็นปัจเจกภาพ อันนำไปสู่การคล้อยตามคำชี้แนะของคนอื่น

การสูญเสียตัวตนแล้วนำเอาตัวตนแบบจอมปลอมเข้ามาแทนที่ ย่อมทำให้คนเรตกอยู่ในภาวะไม่มั่นคงปลอดภัยอย่างร้ายกาจ ชีวิตของเขาจะมีแต่ความกังวลสงสัย ทั้งนี้ก็เนื่องจากเขาได้สูญเสียเอกลักษณ์ของตัวเองไปหมด เพราะไปมีชีวิตคล้อยตามความคาดหวังของคนอื่น และเพื่อขจัดความสับสนหวั่นไหวอันเกิดจากการสูญเสียเอกลักษณ์ เช่นว่า เขาจึงต้องยอมคล้อยตามคนอื่น จำต้องแสวงหาเอกลักษณ์ของตัวเองด้วยการทำให้ผู้อื่นยอมรับนับถือเขาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเขาไม่รู้ว่า ตัวเองเป็นใคร (เพราะมัวไปทำตามความคาดหวังของคนอื่น คนอื่นก็คงจะรู้ว่า เขาเป็นใคร และถ้าคนอื่นรู้ว่า เขาเป็นใคร เขาก็คงจะรู้ไปด้วย ถ้าหากเขายอมเชื่อตามที่คนอื่นบอกให้ทำ (เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์, 2554)

ในแง่ประวัติศาสตร์ การที่ อีริค ฟรอมม์ (Erich Fromm) สร้างทฤษฎีบุคลิกภาพแบบอำนาจนิยมและการคล้อยตามแบบหุ่นยนต์ ขึ้นมาอธิบายคนในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน ก็เพราะเขาต้องการอธิบาย

การเกิดขึ้นของลัทธิเผด็จการนาซีในเยอรมันและในประเทศทุนนิยมอื่น ๆ เขาสงสัยว่า ทำไมคนจำนวนมาก ที่ดูแล้วก็ป็นปกติดี จึงหันหลังให้กับระบอบประชาธิปไตย ยกชีวิตตนเองไว้ใต้การตัดสินใจของผู้นำ เปลี่ยนจากคนปกติไปเป็นคนที่ถูกผลักดันด้วยความเกลียดชัง และความกระหายอำนาจ เพียงด้วยคำพูด ที่กระตุ้นโน้มน้าวและบุคลิกภาพแบบผู้นำของฮิตเลอร์ รวบรวมว่า พวกเขาไม่มีสติปัญญาเป็นของตนเอง แม้ประวัติศาสตร์ส่วนนี้จะจบไปแล้ว แต่ตัวเงื่อนไขหลักคือทุนนิยมก็ยังคงอยู่ บุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม และการคล้อยตามแบบหุ่นยนต์ ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไป (เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์, 2554) กลไกทางจิตวิทยาที่ฟอรัมได้ กล่าวเอาไว้ที่นำมาใช้อธิบายต่อวัฒนธรรมการเรียนการสอนในสังคมไทยได้อีกก็คือ การคล้อยตามแบบหุ่นยนต์ “ซึ่งกลไกทางจิตวิทยาชนิดนี้ จะทำให้เขาต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง เขาจะยอมรับบุคลิกภาพชนิด ที่วัฒนธรรมแบบหนึ่งหยิบยื่นให้โดยสิ้นเชิง ข้อนี้เองจึงทำให้เขากลายเป็นคนที่เหมือนกับคนอื่น และเป็นอย่าง ที่คนอื่นคาดหวังให้เขาเป็น ความแบ่งแยกระหว่าง “ตัวฉัน” กับโลกจะหมดไป พร้อมกันนี้ความรู้สึกโดดเดี่ยว ไร้พลังกำลังก็หมดไปด้วย กลไกชนิดนี้จึงเปรียบได้กับกิ้งก่าเปลี่ยนสี สัตว์พวกนี้จะเปลี่ยนสีคล้ายกับสิ่งแวดล้อม จนแทบจะแยกจากสิ่งแวดล้อมไม่ออก คนประเภทที่ทิ้งตัวตนจนกลายเป็นหุ่นยนต์เช่นว่านี้ ไม่จำเป็นต้องรู้สึกโดดเดี่ยวและมีความวิตกกังวลอะไรอีก เพราะเขาเข้ากันได้กับคนอื่นนับล้าน ๆ ที่มีสภาพ เป็นหุ่นยนต์เหมือนกัน แต่ราคาที่เขาต้องจ่ายนั้นสูงลิ่ว เพราะเขาต้องสูญเสียตัวตนไปจนหมด (เอกศักดิ์ ยุคตะนันท์, 2554)

Nietzsche ได้เสนอไว้แบบไม่อ้อมค้อมถนอมน้ำใจคนเทิดทูนพลังประชาชนว่า ในหมู่คนทั้งหลาย มีคนจำพวกเหนือมนุษย์จำนวนน้อยกว่าน้อยเท่านั้น ที่สามารถและเข้มแข็งมากพอในการคิดได้ด้วยตนเอง จนทอดเป็นสะพานพาดน้าวข้ามพ้นข้อจำกัดและบรรลุลึถึงคำตอบต่อคำถามที่ลึกซึ้งที่สุดเกี่ยวกับชีวิต และการดำรงอยู่ คนเหนือมนุษย์แบบนี้จึงไม่ต้องอาศัยรากฐานการมองโลกที่มาจากศีลธรรมทางศาสนา หรือแบบอย่างอุดมคติชุดใด/ของใคร มายึดถือเป็นจินตภาพชั้นนำ/กำกับการดำรงอยู่ สำหรับพวกเขา ศีลธรรม ไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป และด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงไม่ต้องการประกาศหรือโฆษณา เห็นได้ว่า หากวัฒนธรรมการเรียนการสอน ที่เน้นให้นักเรียนท่องจำ ทำความเข้าใจแล้วนำมาสอบ ก็เท่ากับ เป็นการปลูกฝังให้นักเรียนไม่ต้องคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ไม่เรียนรู้ที่จะตั้งคำถามต่อคำสอนหรือจารีตประเพณี ที่สังคมหรือวัฒนธรรมได้ยึดเยียดให้ ในเมื่อผู้เรียนไม่สามารถคิดได้อย่างอิสระ นั่นก็เท่ากับว่า เขาได้สูญเสีย ปัจเจกภาพไปเสียแล้ว (ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2555)

เป็นพื้นฐานนำไปสู่แนวความคิดระบบอำนาจนิยม

สังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการใช้อำนาจ นับตั้งแต่ระบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาจนถึงการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในปัจจุบัน สังคมไทยนั้นมีความสัมพันธ์กันในแนวดิ่ง คือ ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้ไม่มีอำนาจ ผู้มีอำนาจอยู่ข้างบน ผู้ไม่มีอำนาจอยู่ข้างล่าง คนชั้นสูงจะเอาเปรียบคนชั้นกลางและชั้นล่าง ส่วนคนชั้นกลางก็จะเอาเปรียบชนชั้น ล่างลงมาอีก สิ่งเหล่านี้ได้ครอบงำคนไทยไว้นานมากที่จะแก้ไข เป็นสังคมที่ไม่เป็นอิสระทางปัญญา ไม่เป็นไท

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) ได้กล่าวว่า “เมื่อพูดถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับอำนาจในสังคมไทย ในเบื้องต้นต้องยอมรับว่า ประเทศเรามีศูนย์อำนาจที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน มากกว่าประเทศเพื่อนบ้านทั้งหมดหรืออาจจะทั่วทั้งทวีปเอเชีย ในเรื่องอำนาจและความสัมพันธ์ทางอำนาจนั้น เราจะพบว่าในประเทศไทยมีการใช้หลักความชอบธรรมของอำนาจ (Political Legitimacy) ทั้งแบบจารีตประเพณี ซึ่งเน้นคุณธรรมหรือราชธรรม และแบบสมัยใหม่ซึ่งเน้นฉันทานุมัติจากการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมีบางด้านของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ ซึ่งไม่เชื่อในความชอบธรรมของอำนาจแบบไหนทั้งสิ้น สภาพดังกล่าวทำให้ประเทศไทยมีทั้งอำนาจที่เป็นทางการและอำนาจที่ไม่เป็นทางการ อำนาจเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากวัฒนธรรม และความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมล้วนมีนัยทางอำนาจ”

ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากนักเรียนยอมรับในหลักค่านิยมที่สังคมวัฒนธรรมหรือผู้มีอำนาจกำหนดไว้ให้อย่างสนิทใจ โดยปราศจากการตั้งคำถาม ไม่สนใจที่จะคิดวิเคราะห์ใด ๆ เลยนั้น ก็เท่ากับว่า เขายอมตนให้อำนาจทางค่านิยมมาผูกหรือกดขี่ไว้ เป็นเรื่องยากที่จะปฏิเสธว่า ในระบบการศึกษาไทยได้ปลูกฝังให้นักเรียนยอมรับอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์ทางชนชั้น ซึ่งแนวคิดนี้มีมโนทัศน์ที่ว่า **“มนุษย์ไม่สามารถอยู่ตัวคนเดียวได้ ต้องพึ่งพาผู้อื่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูนักเรียน รุ่นพี่รุ่นน้อง ผู้ใหญ่ผู้น้อย เจ้านายกับลูกจ้าง หัวหน้ากับลูกน้อง ฯลฯ ด้วยแนวคิดนี้ทำให้เราเกิดความกลัวที่จะอยู่เพียงคนเดียว จึงต้องยอมตนอยู่ภายใต้อำนาจชี้นำของคนอื่น สิ่งเหล่านี้ภายใต้กรอบเงื่อนไขของอุดมการณ์รัฐยอมให้เหตุผลแก่เราว่า การเคารพผู้หลักผู้ใหญ่เป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของคนไทย บ่งบอกถึงการมีสัมมาคารวะ ด้วยเหตุนี้ผู้น้อยจึงต้องประพฤติปฏิบัติตามคำสั่ง ยอมตนให้อยู่ในอำนาจ ผู้ใหญ่จึงจะรักและเห็นเราเป็นพวกพ้อง วัฒนธรรมอย่างนี้คนไทยมักเรียกกันว่า เป็นสังคมระบบอุปถัมภ์”** (เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์, 2554)

อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci, 1937-1981) ได้สร้างทฤษฎีเรื่องอุดมการณ์ของรัฐขึ้น มีชื่อว่า “ทฤษฎีการครองอำนาจนำ (Hegemony)” กรัมสกีเสนอว่า การที่รัฐจะสามารถก่อให้เกิดการถือครองความเป็นใหญ่ (Hegemony) ได้นั้น รัฐจะต้องสามารถครอบงำอุดมการณ์ทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้รัฐหรือชนชั้นปกครองจึงมักพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง โดยการสร้างความยินยอมพร้อมใจ และหาเสียงสนับสนุนจากประชาชนผู้ถูกครอบงำ และวิธีการหนึ่งที่รัฐสมัยใหม่นิยมใช้ก็คือ การถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐสู่ประชาชนโดยผ่านทางการศึกษา “การศึกษา” เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของรัฐสมัยใหม่ในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นระบบวิธีคิด โลกทัศน์ ความเชื่อและค่านิยมต่อเด็กนักเรียนซึ่งจะเติบโตเป็นประชาชนผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า รัฐจะเป็นผู้กำหนดว่า จะสอนวิชาอะไร จะให้มีความรู้เรื่องอะไร ไม่ให้รู้เรื่องอะไร ตลอดจนตัดสินใจว่า นักเรียนควรจะได้รับถ่ายทอดอุปนิสัยใจคอเช่นไร

หากจะอธิบายว่า ทำไมคนเราจึงต้องอยากมีอำนาจเหนือผู้อื่นและยอมตนให้อยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของคนอื่น คำอธิบายของนักจิตวิเคราะห์คงให้เกิดความเข้าใจต่อคำถามนี้ได้บ้าง

กลไกทางจิตที่แสดงออกในรูปแบบของการอยากมีอำนาจเหนือผู้อื่น อีริคฟอรัม เรียกว่า กลไกลักษณะอำนาจนิยม โดยได้อธิบายว่า “ลักษณะอำนาจนิยมนั้นปรากฏตัวออกมาในรูปแบบของแรงขับแบบ

ชาดิสต์และมาโซคิสต์ คนที่เป็นพวกมาโซคิสต์จะเชื่อว่า ตัวเองต่ำต้อยไม่มีความหมายกับใคร เขาอาจจะบ่นไม่พอใจที่มีความรู้สึกแบบนั้น ทั้งปากก็พูดว่า อยากจะขจัดความรู้สึกแบบนั้นให้หมดไป แต่แท้จริงนั้นเขามีความต้องการพึ่งพิงผู้อื่น ไม่ว่าผู้อื่นจะเป็นบุคคลหรือสถาบันอย่างรุนแรง เขาพร้อมและเต็มใจที่จะสยบยอมอยู่ในอำนาจของผู้อื่นหรืออำนาจของพลังทางสังคม และแสดงตนกับผู้อื่นในรูปแบบของคนที่ย่อนแอ สิ้นหวัง การสยบยอมเช่นนี้ทำให้เขาได้รับความมั่นคงและบรรเทาความรู้สึกโดดเดี่ยวลงไปได้

ความต้องการแบบมาโซคิสต์ที่ปรากฏชัดในกรณีของผู้ที่มีความต้องการที่ปรากฏให้เห็นเนื่อง ๆ นั้น ได้แก่ ความรู้สึกว่า ตัวเองต่ำต้อย ไร้พลัง หรือตัวเองหาความสำคัญไม่ได้ ผลจากการวิเคราะห์บุคคลที่จมลึกกับความรู้สึกเหล่านี้ชี้ว่า แม้ในจิตสำนึกเขาจะบ่นหนักอกหนักใจที่มีความรู้สึกเหล่านี้ แล้วเขาก็อยากจะขจัดความรู้สึกเหล่านี้ออกไป แต่ในจิตไร้สำนึกจะมีพลังบางอย่างในตัวเขาคอยผลักดันให้เขารู้สึกต่ำต้อย หรือไร้ความสำคัญอยู่ตลอดเวลา ความรู้สึกเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเขารู้ว่า ตัวเองมีจุดอ่อนมีข้อบกพร่องอย่างเดียว (แม้เขาจะอ้างเหตุผลบังหน้าต่าง ๆ นานาเพื่อยืนยันว่า มันเป็นความรู้สึกที่เกิดจากจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องอย่างเดียวจริง ๆ) มันมีอะไรมากกว่านั้นอีก ดังจะเห็นได้ว่า คนเหล่านี้มักส่อแววโน้มที่จะถูกตัวเอง ทำให้ตัวเองอ่อนแอ และไม่อยากจะเอาชนะไม่ว่าเรื่องใด ยิ่งไปกว่านั้นคนเหล่านี้ยังต้องการอย่างมากที่จะพึ่งพิงคนอื่น พึ่งพิงสถาบันต่าง ๆ หรือพึ่งพิงธรรมชาติ คนเหล่านี้ไม่ชอบทำเด้นดัง ไม่อยากทำอะไรตามที่ต้องการ เอาแต่ก้มหัว ให้กับคำสั่งของพลังอำนาจที่อยู่ภายนอก ทั้งที่เป็นคำสั่งจริง ๆ และคำสั่งที่นึกคิดขึ้นเอง บ่อยครั้งคนเหล่านี้รู้สึกไม่ได้ด้วยซ้ำว่า “ฉันต้องการสิ่งนั้น” หรือ “ฉันก็เป็นคนเหมือนกัน” พวกเขาที่มีความรู้สึกว่า ชีวิตโดยทั่วไปนั้นช่างมีพลังอำนาจมากเหลือเกิน จนตัวเองไม่สามารถเข้าไปกำกับควบคุมมันได้ (เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์, 2554)

เมื่อย้อนเข้ามาสู่บริบทของการให้นักเรียนท่องจำบทอาขยานอันว่าด้วยค่านิยมหลัก 12 ประการ จะพบว่า การที่เน้นให้นักเรียนท่องจำ โดยปราศจากการตั้งคำถาม หรือบางทีเด็กอาจไม่สามารถแสดงออกว่าเห็นต่างได้นั้น เด็กก็จะกลายเป็นคนที่มีนิสัยไม่ชอบตั้งคำถาม เห็นเพียงว่า สังคมให้ปฏิบัติก็ปฏิบัติตาม ดังนั้นวิธีการสอนให้เด็กท่องจำโดยปราศจากการคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล แล้วให้เด็กปฏิบัติตามที่สังคมวัฒนธรรมระบบการศึกษาได้ยึดเหนี่ยวให้นั้น ก็เท่ากับเป็นการปลูกฝังให้เด็กสยบยอมต่อระบอบชนชั้น เคารพต่อผู้ใหญ่ อันเป็นความสัมพันธ์กันในรูปแบบอุปถัมภ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระบบการศึกษาแบบนี้ได้กล่อมเกลาคิดสำนึกให้ผู้คนยกย่อง อนุรักษ์ ปกป้องรักษาวัฒนธรรมที่เชื่อว่า ดีนี้เอาไว้ เป็นการสอนคนให้ยอมรับในระบบอำนาจนิยมนั่นเอง

มีระบอบประชาธิปไตยไม่ชัดเจน

การสร้างค่านิยมหลักของคนไทยตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เพื่อสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็งนั้น ได้มีการกำหนดมาตรฐานค่านิยมไทย 12 ประการขึ้นมา หนึ่งในนั้นก็คือ ข้อที่กล่าวว่า “เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย” ซึ่งผู้เขียนไม่แน่ใจว่า ประชาธิปไตยในความหมายของค่านิยมหลักนั้นมีลักษณะแบบไหนกันแน่ เมื่อไม่สามารถรู้ได้แน่ชัด จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ไม่สามารถตอบได้ว่า “ผู้เขียนเห็นด้วยกับประชาธิปไตยในแบบของค่านิยมหลักนี้หรือไม่” แต่หากว่า ประชาธิปไตย

ในแบบค่านิยมหลักที่กำหนดขึ้นมานั้น มีลักษณะไม่ยอมรับในความเห็นต่าง ไม่เคารพหลักสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง ไม่เชื่อในหลักความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ผู้เขียนเองคงไม่เห็นด้วย เพราะว่าเกณฑ์หลักเบื้องต้นของระบอบประชาธิปไตยว่า ความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยิ่ง

ธงชัย วินิจจะกุล (2556) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องของฝรั่งหรือไทย แต่เป็นกระบวนการวิธีการที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาจัดการกับอำนาจในสังคมที่แตกต่างและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สังคมไทยก็แตกต่างและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเช่นกัน มีใช้สังคมหรือชุมชนเล็ก ๆ ที่ผู้คนมีผลประโยชน์เหมือน ๆ กัน และคิดคล้าย ๆ กันอีกต่อไป สังคมไทยเต็มไปด้วยความแตกต่างขัดแย้งซับซ้อนต่อให้ทุกคนในสังคมไทยเป็นคนดีมีคุณธรรมไม่มีคนเลวเลยแม้แต่คนเดียวก็ยังคงมีความแตกต่างขัดแย้งอยู่ดี จึงต้องอาศัยวิธีการประชาธิปไตยมาจัดการความขัดแย้งที่เป็นเรื่องปกติของสังคม

หลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่มีพัฒนาการมายาวนานในทางประวัติศาสตร์ เป็นระบบการปกครองชนิดหนึ่งซึ่งการปกครองเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง การปกครองแบบประชาธิปไตยจึงหมายถึงการปกครองตนเองของผู้อยู่ภายใต้การปกครองหรือการมีรัฐบาลซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน จึงกล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองซึ่งประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยมีรากฐานอยู่บนความคิดของเสรีภาพ (liberty) และความเสมอภาค (equality) (สมยศ เชื้อไทย อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ, 2552) แนวคิดที่มีฐานอยู่บนเสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน จึงเป็นพื้นฐานของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. สนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย การยึดมั่นในความสำคัญ ศักดิ์ศรี ความเสมอภาค และเสรีภาพของบุคคล
2. การเคารพในกติกาการปกครองระบอบประชาธิปไตย
3. ความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง
4. การมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและความเชื่อมั่นในตนเอง
5. การมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในผู้อื่น การรู้จักวิเคราะห์ วิวิจารณ์ รวมทั้งการไม่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2545)

ในเอกสารการประกาศอิสรภาพของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเอกสารชิ้นสำคัญทางประวัติศาสตร์จะเห็นว่า ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นสำคัญ ซึ่งมีใจความว่า “เราถือว่าความจริงต่อไปนี้เป็นสิ่งที่ประจักษ์แจ้งอยู่ในตนเอง นั่นคือ มนุษย์ทุกคนถูกสร้างขึ้นมาอย่างเท่าเทียมกัน และพระเจ้าเป็นเจ้าได้มอบสิทธิบางประการที่จะเพิกถอนมิได้ให้แก่มนุษย์ ในบรรดาสิทธิเหล่านั้น ได้แก่ ชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุข เพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิเหล่านั้นให้มั่นคง รัฐบาลจึงถูกสถาปนาขึ้นในมวลหมู่มนุษย์ โดยได้อำนาจที่ยุติธรรมอันเนื่องมาจากความยินยอมของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง เมื่อใดที่รูปแบบของรัฐบาลใด เป็นสิ่งที่ทำลายเป้าหมายเหล่านี้ เมื่อนั้นย่อมเป็นสิทธิของประชาชนที่จะเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกรัฐบาลแบบนั้นเสีย และสถาปนารัฐบาลขึ้นใหม่โดยมีรากฐาน

อยู่บนหลักการดังกล่าว” (สมบัติ จันทรวงศ์, 2528) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน จึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตย การปกครองในระบอบนี้ไม่ใช่การปิดกั้นความคิดที่เห็นต่าง แต่เปิดโอกาสให้คนที่มีความเห็นต่างนั้นได้มีพื้นที่เสนอทัศนะของเขาเพื่ออธิบายให้คนอื่นได้รับรู้ หากอีกฝ่ายไม่เห็นด้วยอย่างไร ก็สามารถโต้แย้งได้ด้วยเหตุผล ไม่ใช่ใช้กำลังหรืออำนาจข่มขู่คุกคาม ไม่ใช่ความรุนแรงหรือบิดเบือนข้อเท็จจริง

สรุป

การที่รัฐหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองได้กำหนดให้มีค่านิยมหลัก 12 ประการ และได้ให้นักเรียนท่องบทธาขานค่านิยมหลักนั้น เป็นการที่รัฐพยายามสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มตนเอง โดยการใช้วิธีครอบงำวิธีคิด ความเชื่อต่อเด็กนักเรียน รัฐจะเป็นผู้กำหนดให้ว่า ควรจะเรียนอะไร อะไรคือสิ่งที่ควรหรือไม่ควรปฏิบัติ จะให้รู้หรือไม่รู้อะไร ตลอดจนตัดสินใจว่า นักเรียนควรจะได้รับ การถ่ายทอดอุปนิสัยใจคอเช่นไร ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ภายใต้วัฒนธรรมการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำ หรือชักจูงให้นักเรียนเชื่อโดยปราศจากการตั้งคำถาม หรือไม่มีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นต่างออกมาได้ ก็จะเป็นการหล่อหลอมให้เด็กเป็นคนเชื่ออย่างง่าย ไม่ยอมใช้เหตุผลวิเคราะห์ข้อมูลให้ถี่ถ้วน อีกทั้งยังไม่สามารถคิดได้อย่างอิสระ เขาจะเชื่อเท่าที่ผู้มีอำนาจหรือคนในสังคมเชื่อว่า ดี จะปฏิเสธความเห็นต่างอย่างสิ้นเชิง อีกทั้งยังจะปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ความเชื่อเช่นนั้นอย่างสุดความสามารถ การเชื่อในสิ่งที่ถูกยัดเยียดหรือถูกทำให้เชื่อโดยปราศจากการคิดวิเคราะห์ ไม่สนใจที่จะตั้งคำถามเพื่อค้นหาความจริงนี้แหละ เขาจึงได้สูญเสียปัจเจกภาพไป ซึ่งพื้นฐานของเด็กที่ถูกกล่อมเกลามาในวัฒนธรรมเช่นนี้จะยินดียอมรับในระบบบนชั้น คือ ผู้น้อยจะต้องเคารพผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่ย่อมเป็นผู้ให้คุณหรือให้โทษได้ ซึ่งการศึกษาที่ยังสอนอยู่ในระบบนี้จะเป็นแหล่งผลิตนักเรียนนักศึกษาให้มีพื้นฐานแนวความคิดระบบอำนาจนิยม เขาจะไม่เชื่อว่า ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น โทษหรือความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยของเขาก็ไม่ชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณมูรติ. (2549). *มิติใหม่ทางการศึกษา เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ Krishnamurti On Education*. พยับแดด แพล, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2545). *ประชาธิปไตยไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สหายบล็อกและการพิมพ์.
- ธงชัย วินิจจะกูล. (2556). *ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่เหนือการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์. (2533). *ระเบียบสังคม - ระบบการศึกษา บทวิพากษ์ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับรัฐ*, สุวรรณฯ สถาอานันท์ แพล, กรุงเทพฯ: คบไฟ,

พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2553). รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ. พิมพ์ครั้งที่

3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2555). บทวิพากษ์ธรรมวิทยาแห่งพลเมืองของประกาศกร่วมสมัย : เกษียร เตชพีระ, ธงชัย

วินิจจะกุล และ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2528). มหาชนรัฐ และประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: ธรรมศาสตร์.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (14 ตุลาคม 2557). คำนียมหลักของคน

ไทย 12 ประการ ตามนโยบายของ คสช. สืบค้นเมื่อ วันที่ 30 พฤษภาคม 2566, จาก

<https://www.moe.go.th>.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2548). การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

อิริค ฟรอมม์. (2539). หนีไปจากเสรีภาพ, สมบัติ พิศสะอาด แปล, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.

เอกศักดิ์ ยุทธะนันท์. (2554). มนุษย์กับการรู้จักตนเอง การรู้จักตนเองสำหรับคนหนุ่มสาวในสังคมไทย. พิมพ์

ครั้งที่ 1. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.